

59

szlovákiai magyar írók folyóirata

OLIS

11. évfolyam, 2. szám
 Felelős kiadó: Hodossy Gyula
 Főszerkesztő: Hízsnyai Zoltán (opus.hizsnjai@gmail.com)
 Szerkesztő: H. Nagy Péter (h.nagyp@gmail.com)
 Grafikai és képszerkesztő: Juhász R. József
 Munkatárs: L. Varga Péter (Budapest)
 Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5,
 92901 Dunajská Streda, www.szmit.sk
 Nyomta: TAMA Solutions Kft., Budapest
 Megjelent 2019 májusában 700 példányban.
 Megrendelhető a kiadó címén.
 Regisztrációs szám: EV 3714/09

Dvojmesačník, XI. ročník, 2. číslo
 Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov na Slovensku
 Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372
 Sídlo spoločnosti: Galantská c. 658/2F, 92901 Dunajská Streda,
 Vydavateľ: Gyula Hodossy.
 Šéfredaktor: Zoltán Hízsnyai
 Redaktor: Péter Nagy, H.,
 Grafický a obrazový redaktor: József R. Juhász
 Spolupracovník: Péter Varga, L. (Budapešť)
 Redakcia: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 1. posch. 5, 92901
 Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: opuslap@gmail.com
 Tlač: TAMA Solutions Kft., Budapest
 Vyšlo v máji 2019. Náklad 700 ks.
 Registračné číslo: EV 3714/09
 ISSN: 1338-0265

Megjelent a Szlovák Köztársaság Kisebbségi Kulturális Alapja tá-
 mogatásával – Realizované s finančnou podporou Fondu na pod-
 poru kultúry národnostných menšín

szlovákiai magyar írók folyóirata

OPUS

MEGJELENIK KÉTHAVONTA
 Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága
 Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479

TARTALOM

Horizontok

- Balla D. Károly: egy sehol éjszaka; lélektest
 télen, éjszaka (versek) 2
 Berniczky Éva: Leszek a mitfárered
 (novella) 4
 Saitos Lajos: Vasakarát (vers) 8
 Fellingner Károly: Leírható; Elbocsátó;
 Önéletrajz; Az egyedüllét; Erőlködés
 nélkül; Csak; Fragmentum; Árnygyökér
 (versek) 9
 Tallósi Béla: Csöpögő halott (elbeszélés)....12
 Csikós Attila: Hiányos tájkép (vers).....35
 Halmai Tamás: Előfeledések (LVI–LX.)
 (versek) 37
 László Zsolt: Az erdei kisvasút (kispróza) 39
 H. Nagy Péter: A tollas ember (kispróza).....41
 Kenneth Koch: Vonatok takarásában (vers) ...43

SF-monológok

- Shannon Moss: Letűnt világok (vers) 45
 John Rodriguez: Kontroll (vers) 46

SF-változatok

- Vida Barbara: A weird fiction Howard
 Phillips Lovecrafttól Veres Attiláig 48

- Baka L. Patrik: Párhuzamos univerzumok
 II. – Ifjúsági kontrafaktumok (1. rész)
 (Andrási György: Polgárháború vs.
 Peter Sanawad: Hívószó) 60

Esszék

- L. Varga Péter: A kegyet nem kiérdemelni,
 hanem tanulni kell (Három óriásplakát
 Ebbing határában).....68
 H. Nagy Péter: A metál ereje – szubjektív
 beállításban. Emlékezet és emlékezés
 a Scream For Me Sarajevo kapcsán.....72
 Csibrányi Zoltán: Nyomozunk – de ezút-
 tal a szokványostól eltérően 76

Palimpszeszt

- Kurucz Anikó: Formára hangolva: a keletke-
 ző szótól a versben megformált éni-
 g (Horváth Kornélia: Költészet és forma) ...83
 Csibrányi Zoltán: Élni tudni kell, még
 idősként is... (Catharina Ingelman-
 Sundberg: Rablás uzsonnára) 87
 Ungvári-Zrínyi Kata: Terek, képek
 dimenziói. Csóka Szilárd Zsolt két
 festménysorozata kapcsán
 [bemutatószöveg].....90

- Munkatársaink 92

BALLA D. KÁROJ*

* A szerző újabb írásaiban nem használ elipszilon-t és nevét is pontos j-vel írja

Lélektest télen, éjszaka

fedetlen testtel jár a lélek éjszaka
és égbe hangzik hóba ásott jajszava
akárha lakna tágas messzi északon
hol gyilkos indulat ragadja üstökön

hogyan sebzett őz nyomát kövesse vérszagon
s míg izzadt inge csüng a téli füstökön
akár a cinterembe úzótt hús ködök
fedetlen teste gőzölög és füstölög

és dől a füst a mennybe nyílt tetőkön át
halomba döntve lágy viszonyt, kemény arányt
száz isten szívja így a házak füstjeit
korommal felkent gyilkos téli éjjelen

ezért ojj üszkös szüzek szép erénye itt
és nincsen vád és nincs ravaszdi védelem
mert minden bűn előre tervelt, készakart
ahogy a sújos füst is mindent eltakart

hogyan bőrért mentve mentse vész a kárt
és örületbe fúljon minden értelem
amej a bűnre olvasott feloldozást
alantas vétke mért is volna jobb vagy más

ha póre testtel jár a lélek éjjelen
és égbe hangzik hóba ásott jajszava
de érik már a hajnal, kapzsi mostoha
hogyan bűnöd elveszejtse mindig, most, soha

egy sehol éjszaka

az nem lehet, hogy ketten együtt voltak őrszemek
de nem lehettek külön sem. a műszer megmutatná
hogyan sorsát a figyelésre álom hejett ki tette fel itt
(ősi erejét a mellkas megmutatja, mintha csillámot
tárna fel a tárna. én láttam ott a víz hidegét)

és mégis fut, ki választani ezúttal is elfelejtett. az álló
másikat, úgy reméli, nem találja szembe készakarva
amíg a vájat rajza gyűrött térképein változatlan
(hejett cserél a szél a koponyával, mintha bajnok csalna
a sakkban. én hallottam ott a szenny melegét)

ám elfogy lassan merész fantáziája. nem sejt
ki volt az, aki átjött érte a fojón. mégsem evez vissza
dönti el. semejik ujjá sem illik a csónakházi lakat vasába
(szavát ha állja holtáiglan, a csendnek lehet maradása
mint indián, ha vérzik, fehérek hallgatását tapintottam ott)

most kétszer akkora darabokra vágja, úgy tűnik, az időt
kapsz egy embert leküzdeni, mondták neki; már nincs jelen
a múlt adott szava. alig látszik különbség. tudja, a hitel végül
úgyis megtérül (reggelre beomlik a tárna, kihűl a tábor
mint halottn a seb. így laktam be ott egy sehol éjszakát)

BERNICZKY ÉVA

Leszek a mitfárerred

*Egész életünk nem más, mint egyetlen zarándoklat,
hogy visszaszerezzük a bennünk elveszett gyermeket...*

Kurtág György

Ha nem kerül az ágya fölé az a hipnotikusan csábító kép, meglehet, minden másképpen alakul. Talán soha nem szakad ki az érzéketlenség fogságából. Belenyugodott volna abba, hogy az anyák – az ömlengő híresztelésekkel ellentétben – nem jóságosak. Goromba anyagból gyúrták egytől egyig valamennyit. A fiúk pedig olyanok, amilyennek őt sajnálja le vádlón, gyilkos tekintettel a saját szülője. Jó ég, az anyja pusztá látványa megsemmisítő volt. Mérget vett volna rá, hogy nemcsak ő retteg tőle, hanem bárki, aki a közelébe kerül. És nem számít, mennyire ismerik, tudnak-e róla egyáltalán valamit. Elég volt ránézni, nyomban beindult a zsigeri félelem bárkiben, aki elhaladt mellette. Akkoriban már a végét járta. A leszázalékolását követően reggelente és estefelé rendszerint kinn ácsorgott az utcán a házuk előtt. Holott alig bírt állni a lábán. Merő rosszindulatból kínozte magát. Kezében pórázal, kutyával a végén. Nehezen állapíthatták meg, melyik lényből hajt ki a másik. A nő végződik kutyában, vagy a szutykos korcs puli pórázának végére került a borzalmas néember? Akár a káromkodás alakult ugatássá, akár a nyüszítés szitkozódássá, egyre ment. Az arra járók riogatásának szempontjából legalábbis. Mert ahogyan nem kívánták látni a töméntelen ragacsos makarónitól túlkelt, ápolatlan asszonyt, legszívesebben a koszlott szőrű csontsovány jószágát se vették volna kutyába se. Pedig még hónapokig ott ette a fene a méretre erősen ellentmondó párosukat az utcán. Egyenesen a finom lelkűek ellen, juszt is. A halála előtti télen a legfagyosabb napokon is kinn riogatott, mintha érezte volna, nem sokáig teheti, elkezdődött a visszaszámlálás. Zsíros kabátját rég nem tudta begombolni, a szél bele-belekapott. Az agyonhordott darab szárnyai szemérmetlenül szétnyíltak, olyan kíméletlenül mutatva meg viselője valóját, mint rossz részeket a szikével feltárt hasfal. Vékony anyagú felső rikített ki a kabátból, feszült a majd szétdurruló hájon. Alaposan felhizlalta a diabétesz az ormótlan testet, hogy legyen majd mit levágni a foltos pizsamanadrágban folytatódó asszonyból. Pucér lábfejét, akár nyáron, papucsba dugta a keményebb fagyok idején is. Látta a világ, így kénytelen itt fagyoskodni. Hadd szégyellje magát a fia, de úgyse teszi, a rosseb vinné el, hogy ne keveredne elő többet! Dögölne meg, ahogy az a rohadék apja! Egyik napról a másikra, se szó, se beszéd, itt hagyta annak idején. Egyedül maradt hasában az átkozott kölykével! Ilyen és ehhez hasonló ocsmányságok szivárogtak, ömlöttek belőle szinte folyamatosan.

Szót fogadott, ahogyan általában. Engedelmes gyerekként próbált lázadni is, elmenni tőle. Túl messzire azonban nem jutott, az albréletben sem lett könnyebb. Az anyja ide még utána jött, és ő hiába próbálta az utolsó alkalom jogán magához édesgetni, megvendégelni. Akkor sem tehetett a kedvére. A mama szokásos mérgelődésében hozzá akarta vágni a bolti diabetikus süteményt, ezt az ízetlen szart. Sikerült elugrani előle, a krémje csúnya zsíros foltot hagyott a falon, a tésztadarabok szerteszóródtak. Először sajnálta, hogy nem fogta fel inkább testével a támadást. Később azonban ez a kenyérszelet nagyságú folt, amit az anyja ebben a világban hagyott maga után, ez jelentette számára a szabadulást.

Múzeumban dolgozó barátnőjétől kapta a hatalmas Csontváry-poszttert. Azzal takarta el az ágya fölött éktelenkedő zsírpacnit. Nem a magányos cédrusossal, hanem a zárandoklásossal, az ölelkező törzsű libanoni fákkal. A legjobbkor jött ez a dupla magány. Ha feküdtek alatta, a lány, ahogyan tárlatvezetőhöz illik, ujjával követte a színek ígéző áradását egészen az ő arcáig. Sápadtabb vagy a vérszegény libanoni hegyeknél. Ő pedig azonnal visszaretent. Ne hajolj ilyen közel, még észreveszik. Meglátanak? Kik? Nem mondhatta a lánynak, hogy a világ valamennyi gonosz anyja őt figyeli. Nézd, hányan várakoznak, bökött inkább a fejük fölötti képre. Csak úgy tesznek, mintha nem miattunk jöttek volna el. Némelyikük a fejét is elfordítja, van, aki lovastul fordul meg. Nem tudnak megtéveszteni, valójában árgus tekintetek követik mozdulatainkat. Nem lehetünk magunkban, jönnek, egyre jönnek. Ne bújj hozzám ilyen szorosán, még kilesnek minket.

Valahányszor együtt voltak, a színes parányfigurák szakadatlanul keringtek, ott lézengtek, tébláboltak felettük. Vajon mire várhatnak, kérdezte. Megannyi játékmember, játéklovas. Nők, férfiak vegyesen. Előfordult, hogy akár a cédrusok, ők emelkedtek fölénk a magasba. Ha lombjainkkal iszonyatosan nagy szelet csapnánk, lefújhatnánk őket a lovaikról. Nézd, mintha meghallották volna a fenyegetést. Néhányan alázatosan maguktól leszálltak, ment bele a lány a játékba. Hiába nyugtatsz, nem verhetsz át, látom, hogy sápadtabb vagy a vérszegény hegyeknél.

Eleinte nehezen beszélt magányáról és idegenségérzetéről, pedig egészen apró korától körbelengte az egyedüllét, ez a kínzó senkihez sem tartozás. Talán a nagyanyja és nagyapja, sosem látott apja szülei miatt, az ő ragaszkodásuk miatt nem adta fel. A sok kudarc sem lombozta le, kitartóan kísérletezett, többször próbált közel kerülni az anyjához. Ennek ellenére a leghétköznapibb gesztusnál, az egyszerű odabújánál nem ismert nehezebb műveletet. Legjobb esetben mereven eltűrte a közeledését. Olyankor rezzenéstelenül, merev lárvaarccal hagyta, hadd nyalogassa a kis vakarék, maszatolja össze nyálával az arcát, de még véletlenül sem viszonzta fia kedveskedését. Nem ölelte, nem csókolta, nem simogatta vissza. Mint egy élettelen – nem is szobor, inkább – robot. Az még félelmetesebb.

Nem vitás, az anyja leginkább a halált szerette. Már egész fiatalon kereste a megváltást, szenvedélyesen készült a másvilági létre. Ennek bizonyítására rendre bevetette a halódást demonstráló eszközeit. Áhítatosan rakta tele a házat művirággal. Különböző méretű, kis és nagy vázában ott meredeztek. Kiskamaszként különösen a kardvirágait gyűlölte. El is törte a kristályvázát, amelyikbe több színű volt zsúfolva belőlük. Titokban összeszedte az üvegcserepeket, kivitte a kert végébe és utálattal dobálta a budiba. Nem merültek el teljesen, a nagyobb kristálydarabok éle itt-ott kivillant az ürülből. Gondolta, ha nincs mibe tenni azokat a borzalmakat ezután, akkor nem lesznek ott az asztalon többé. Tévedett. Kiderült, az asszony jobban ragaszkodott a giccseihez, mint a fiához. Egyetlen igazi növényét, a viaszvirágot tűrte csak meg a házban. Azt is csupán azért, hogy amikor kibomlottak rajta az illatos kosárcák, elégedetten nyugtázhassa, istenem, milyen tökéletesek, mintha művirágok lennének.

Be kellett ismernie, ezt a kört is az anyja nyerte. Neki annyi elégtétele lehetett, hogy a gyerekkori vereség miatt, a silány műanyagcsodák elől menekült el biológiát tanulni. Addig azonban még hosszú listát gyűjtött be azokból az idegenségekből, amelyek menni kényszerítették, el minél messzebbre ebből a sivárságból.

A cédrusok égbe törő lombjaiban, akár az anyaméhben, otthon érezte magát. Jó lenne még magasabbra kerülni, ahová alig jut fel a lant pengése, a furulyaszó, a körtánc dobbanása. De én nem szeretnék miattad lemaradni az alattunk pergő ünnepről, ellenkezett újra és újra a lány. Már alig hallom a nyüzsgés zaját, vészesen csendesedik. Legyél inkább a kisdéd a kék ruhás nő ölében. Ideje belátnod, nem éppen veszélytelen kísérlet szentként emelkedni a hamisság fölé.

Persze, nem úszhatjuk meg ilyen könnyen, legyintett ő. Ahogyan a cédrusokat, egyszer kivágnak úgyszólván. Vagy kiterítnek. Ki tartja majd eszében, hogy az egykori fákat minek adták el a kufárok, templomot építettek-e, vagy koporsót faragtak illatos gyantával átított testükből, netán hajót? Senki.

Milyen nevetséges, otthon volt mindvégig. Fölöslegesen mormolta rögeszmésen a varázsigt, hogy hazarepítse a részeg dzsinn. Onnan, ahová kitartóan igyekezett, nem menekülhetett. Otthonról érkezett haza, ahol folyton azt kérdezték tőle, mi akar lenni, ha felnőtt. Az anyja rajta tartotta lekicsinyítő tekintetét, és neki sohasem volt mersze az igazat válaszolni, hogy gyerek, mi más. Inkább elbújt ügyesen a kérdés elől. Végül is megértem – mondta lány – nem tehetél mást. Különben rajzolhattad volna életed végéig az unalmas sormintát. Kaptad volna a suhogó körmöst, ahányszor ceruzád túlszalad a határvo-

nalon. Nincs abban semmi kivétel, hogy nem vártad meg, amíg tanítód derékszögbe hajlik, s mogyoróvesszőjével összecsapott ujjaidra számolja a mákost. Nem tehetsz róla, hogy a mai napig itt vágyakozol saját használatú leukémiás hegyeid előtt a többi halovány áldozattal. Jársz körbe velük ugyanazon a helyen, és már hányadszor juttatták eszedbe, hogy eközben máshol vagy mégis. Egyetlen mozdulat a tiéd, egyetlen lendület, már másé a következő, s az arra rákövetkező hajlásával áll össze a folytatás. A magasságnak semmibe se kerül elindítani a laterna magicát, táncolsz engedelmesen a többiekkel a fényesre taposott úton. Addig, amíg fel nem merül benned a kérdés: hogyhogy csak a táncosokat ünnepli a közönség, amikor te is velük járod?

Cím nélkül (Integráció),
30x40 cm, olaj, vászon, 2017

Mi köze neki ehhez a goromba anyagból szabadult sistergő szellemhez? A mérgeihez? Semmi. Még szerencse. Állt bambán, tanácstalanul, félszegen a sarki patikában, ahol az egyetem elvégzése óta dolgozott. Lemérte a port, öntögette a folyadékot, kevergette az elegyet elanyátlanodva a lombikjai és kémcsövei között. Nem segítettek porok, elixírek. Túl egy emberöltőn messziről lerítt róla, árva ez a fiú, nincs ennek gyámolítója, legfőképpen anyja nincs, nem is volt soha ölelő, babusgató, erőt adó édes. És még most sem tett le arról, hogy szeretve legyen általa. Az életét tette fel arra, hogy legalább emlékeiben felolvashassa a rászabadított fagyos tajgalelket. Nincs más megoldás, gondolta, szerepet kell cserélniük. Ha az összes energiáját felemészti, akkor is gyermekévé engeszteli a megátalkodott asszonyt.

Nem tudta előre, milyen gyakran és mekkora mélységből perdülnek elő álmában a táncosok. Hiába követte éber figyelemmel mozgásukat, megfejthetetlen volt, hová tartanak. Füzérük sohasem ért körbe, váratlanul megszakadt. Nem derült ki, miért. Holott mindig ugyanabban a ritmusban tűntek fel. Áldozatok-e vagy örömtáncot lejtének, abban csak a rózsaszín hegyek rejtekén meghúzódó remeték lehettek biztosak. Aki ráérősen pipáznak barlangjukban, onnan eregetik a füstön a lényeket. Oda, ahol a szellem közönséges emberré változhat, ahol régóta sóvárognak azért, hogy felsírjon végre a gyermek. Akire nagyon várnak.

Ha könnyek között ébredt, mindig eszébe jutott apai nagyapja. Az öreg sohasem hagyta sírni, fáradhatatlanul lovagoltatta. Hogy megnyugtassa, türelmesen újra és újra a térdére ültette, és éppen aktuális nyelven játszott vele. Nem zavarták a váltások, hol egyik, hol másik, hol harmadik, hol negyedik nyelven szólalt meg. A sztrókja után sokáig csak németül jöttek szájára a szavak, azt skandálta:

So reiten die Damen, so reiten sie gern.

So reiten die Herren, so reiten sie gern.

Aki nem tud arabusul, ki meséljen a helyett, sopánkodott a nagyanyja. Hadd lovagoljon az a kisfiú, kérlelte kétségbeesett gyerekhangon a nagyszüleit. Előbb nőj nagyra, figyelmeztették.

És a madarat se feledd, szólt azért bátorítóan utána nagyanyja. Nem kell félned, kisfiam. Nincs visszafordíthatatlan haláldallam. Az elpusztult madarak éneke egészen addig szunnyad a cédrusokban, amíg a fából lantot nem hasítanak. Nem tudtad? Ne görcsölj, vegyél szabadon levegőt. Szegény gyerekem, meglehet, ez itt nem is sas. Ha pedig mégis sas, hátha nem ragadozó. Ha pedig ragadozó, hátha nem dögevő keselyű. Attól, hogy méltóságteljesen szállt le a lombok közé, még lehet a te madarad. Ott a helye a téglavörös ágon az alkonyatban. Ne bámulj rémülten! Megtörtént minden ebben a mesében. Nem eshet veled semmi rossz.

Maradj velem, jutott el hozzá messziről, visszhangosan, beszélj hozzám. Mintha szirénázás nyomta volna el a hangját. Ideje visszatérni. Hallod, valaki lanton pengeti az ismerős dallamot? Ezt állítsd be a dzsipieszen Libanon helyett.

Leszek a mitfárered, szólt utána az Úr. Nem, ez túlon túl fennkölt. Legyen inkább, leszek a mitfárered, szólt utána a lány.

Hálásan mosolygott rá. Nem lesz könnyű.

Még ma magához veszi anyja árván maradt kutyáját.

Vasakarat

Vers és aforizma

Grendel Lajos emlékének

Ha vad vagy – vadásznak rád
ha hal vagy – halásznak utánad
ha ember – emberhalászok vetik
ki érted hálóikat mert méretes
lettél nem dobnak vissza az
életvizébe hogy evickélj még
kicsinykét akár – hisz' éltél
ha nem is ippeg eleget...!

*

Vasakarat: lággyá s keményyé
lenni.

Leírható

Megnézem, tojtak-e a tyúkok,
ha nem, összetörök egy tojást,
merő gátlástalanságból,
a kezdet mindig a befejezés
felől néz mindent,
ott vigyáz rád, a hátad mögött,
javadra csak tétlenül lehet,
szárnysuhogásodat elviselve
mindenről tehet, ami veled történik,
párosan veszi a lépcsőket,
amíg a földbe
gyökerezik a lábad,
eláll a lélegzeted,
de mégsem tud utolérni.

Elbocsátó

Nyakába akasztva
magára hagyott
képe,
amire olyan büszke,
mint a falra, ahol
a fotó előzőleg
lógott, érezve,
a virágok locsolásakor
mindig jutott víz a
a kerti törpére is,
hogyan nagyobbra nőjön,
s elérje a képmutató eget,
amire ő csupán köveket
záporozott.

Önéletrajz

(Jónás Tamásnak)

A hóemberek megszületnek,
úgy jönnek a világra,
mint ez a vers,
miért is hinnének a Teremtőben, ha
egyszer fehéren látják a dolgokat,
egyikük felavatja a másikat,
s a gyönyörűségtől elolvadnak,
valami titkos terv szerint
megszállottan és
kiszabadulva.

Az egyedüllét

A fény üregében árad,
gyorsabban a fénysebességnél.

Erőlködés nélkül

Szenteste van.
Amíg mi a halat
szálkázzuk,
tömjük magunkba
a majonézes
krumplisalátát,
az öcsém,
a világ elől elbújva,
odaadóan
és feltűnés nélkül
leimádkozza
a szaloncukrokat
a karácsonyfáról.

Árnygyökér

Számíthatok a halott apámra,
ma nyolcszáznyolcvan napja,
hogy meghalt, de eddig mindennap
volt erőm kimenni a sírjához.

Az ép emberi észszel még
felfogható másodpercmutató
sebessége
visszarepít az időben.

Fragmentum

A tanár szerette volna
lemérni, diákjai
mennyi idő alatt
futják le a száz métert.

Egészen a foglalkozás végéig
kereste, hová
tette le a
stopperórát.

Közben a
karórája ott
éktelenkedett a
csuklóján.

Akárcsak az
Isten,
a leplombált
mennyországban.

Csak

most esett le,
fejemben egy
hatalmas
felhőkarcoló épül.

A legfelső emeletet
kibérel
magának
az Isten.

TALLÓSI BÉLA

Csöpögő halott

Szép Ábrahám cégtulajdonos elgyötörten érkezett haza. Kimerültnak és fáradtnak érezte magát, mint még soha, holott egész nap csak internetezett – kivéve azt a szűk fél órácskát, amíg a közeli pizzériában ebéd gyanánt bekapott néhány falatot –, majd meghozott egy kellemetlen döntést. Elmenőben, a műszak végén beállított a gyártó-csarnokba, és miután elcsendesedtek a munkagépek, a jelen lévő alkalmazottak füle hallatára felmondott Keddig Imrének.

Az évek során tulajdonosként, a cég élén Szép Ábrahám számtalan ügyes-bajos problémának járt a végére. Általában szakmai, rendszerint anyagbeszerzéssel összefüggő ügyeket kellett rendeznie, és különösebb igénybevétel nélkül megbirkózott valamennyivel. Beleértve a nem standard, vagyis nem szabványtermékekre vonatkozó megrendelésekből adódó bonyolult kázusokat is, amelyek átütemezést vontak magukkal a termelésben, esetleg új beszállítói kapcsolatok keresését és felvételét tették szükségessé. A cég irányítójaként – hogy teljesíteni tudja az alkalmoszerű atipikus megrendelői kéréseket – Szép Ábrahám nemegyszer kényszerült idegtépő szócsatába szállni olyan, speciális kérelmeket is intéző anyagbeszerzőkkel, illetve szállítókkal, akik egyébként nem tartoztak a kapcsolati köréhez. Más választása azonban nem volt, mint hogy hozzájuk forduljon, ha a saját raktárkészletéből nem tudott előhalászni olyan fajtából kitermelt alapanyagot, amilyenből az ügyfél nem szabványos koporsót óhajtott készíttetni. Nincs rosszabb a világon, mint ismeretlen fakeskedőkkel tárgyalni – szokta mondani ilyenkor Szép Ábrahám, abból a keserű tapasztalatából kiindulva, hogy a legtöbben, akikkel efféle, speciális megrendelői ügyekben hosszabb-rövidebb időre kapcsolatba került, eleve elutasítók voltak vagy alapból szembeszéltek. Nem a kézenfekvő módját keresték annak, hogy miként segíthetnének, honnan és milyen úton-módon tudnának beszerezni egy koporsóra valónyt ebből vagy abból a ritka előfordulású fajtából hasogatott minőségi deszkából, hanem azt kezdték taglalni hajthatatlanul, hogy miért nem lehetséges az adott faritkaság-termék beszerzése, miközben képesek lettek volna akár az idők végezetéig valós vagy vélt akadályokat sorolni. Szerencsére Szép Ábrahám ritka kivételként mindig rábukkant olyan vállalkozó szellemű depósra, akin nem fogott ki a rendelése, és a megbeszélte időre a megállapodott mennyiségben, károsodás nélkül leszállította a kért faalapanyag-különlegességet a legkiválóbb minőségben.

Szép Ábrahám ez alkalommal kényesebb probléma intézésével, a munkahelyi közösségben megromlott viszonyok rendbetételével vesződött naphosszat. Rákényszerült, hogy lépjen, és a végére járjon egy kellemetlen feladatként régóta maga előtt görgetett zúrós ügynek. Az interneten szörfözve jogi tanácsokat tanulmányozott, és az övékhez hasonló esetek leírásait olvassgatta, remélve, hogy kiokosodik belőlük valamit. Órák hosszat böngészte a különféle weboldalakot, méhkasként zúgott a feje a sok új információtól, mire sikerült megtalálnia a megfelelő módját annak, hogyan oldja a magáncégében kialakult feszült légkört, a váratlanul felmerült és attól kezdve csak éleződő konfliktushelyzetet.

Hónapok óta azzal feküdt és azzal ébredt Szép Ábrahám, hogy fontolgatta, mitévő legyen a gyalugépet kezelő egyik ácsával, Keddig Imrével, aki röviddel próbaideje lejárta után száznolcvan fokban megváltozott. A belépésétől számított három hónapban alig lehetett tudni, hogy van. Kerülte a súrlódást, nem állt bele konfliktusokba, kifogástalanul, példásan viselkedett, már-már gyanúsán nyájas volt minden kollégájához, nemkülönben hozzá, Szép Ábrahámhoz. Az utóbbi időben viszont Keddig Imre egyre kibírhatatlanabbá és összeférhetetlenebbé vált. Nem volt hajlandó az együttműködésre, saját, önös érdekeinek érvényesítésével kimondottan terrorizálta a környezetét. Mindennek tetejébe őt, a cégtulajdonos igazgatót is kezdte volna kommandírozni. A szóbeli figyelmeztetésekre és az írásbeli igazgatói megrovókra tessék-lássék változott csupán a helyzet, a műhelyben ideig-óráig tartott csak a béke.

Szép Ábrahám teljességgel igazat adott a Keddig Imre izgágasága miatt kedélyüket vesztett, elégedetlenkedő alkalmazottainak, akik előbb csak vonakodva és visszafogottan, később már nyíltan, egymás szavába vágva panaszkodtak, hogy a teljesítmény rovására megy, ha a *munkahelyi közösség tartósan kényszerül eltűnni valamely nemkívánatos munkatárs magatartását*. Pontosan ezekkel a kifejezésekkel, ebben a szórendben és ilyen hivatalos stílusban adták Szép Ábrahám tudtára a véleményüket – feltehetően az interneten találták a témába vágó szöveget, azt idézték egy az egyben.

Szép Ábrahám aznapi munkába lépésétől a műszak lejártáig a neten búvárkodva felmondási indokok között tallózott. A módját kereste, hogyan szabadulhatna meg kényelmetlenné vált alkalmazottjától jogszerűen. Bár nem szívesen folyamodott elbocsátáshoz (soha nem tett még ilyet, mert ettől az egy kivételtől eltekintve jó szimattal választotta ki a beosztottjait, akik be is váltak), jól menő koporsókészítő magáncége belső nyugalmanak érdekében ez esetben mégis úgy döntött, hogy végső intézkedésként megvált Keddig Imrétől, aki összeférhetetlenségével oly mértékben mérgezte a munkahelyi légkört, hogy a termelési folyamatokat is veszélyeztetette már.

A kényelmetlen intézkedés fizikailag és lelkileg is megviselte, ezért érkezett haza elgyötörtten Szép Ábrahám. Útban hazafelé, mint mindig, ha gondok nyomasztották, a Táncdalfesztiválok dalaiból kiadott válogatáslemezt hallgatta a kocsiban. A régi melódiák rajongásig szeretett apját, az amatőr színész és művészlélek Szép Boldizsárt juttatták eszébe. Az andalító emlékek kiragadták a valóságból, és az autóból átszellemülten, kellemes érzésekkel eltelve szállt ki a kapujuk előtt, nem azzal a borús hangulattal, amivel beült a volán mögé. Ezúttal azonban a dalok sem űzték el Szép Ábrahám rosszkedvét. Egyes-egyedül az a jóleső tudat vigasztalta, hogy digitalizált vezérlésű, ovális terepasztala mellé leülve hamarosan visszanyeri a lelki békéjét. Képes volt megunhatatlanul és olyan elégtelenséggel elnézni órák hosszat a száguldó modellmozdonyokat – melyek mögé személyszállító vonatszerelvények meg haditechnikát és harci járműveket szállító nyitott tehervagonok kapcsolódtak –, hogy teljesen elfeledkezett a külvilágról, minden bújáról, bajáról.

Csakhogy Szép Ábrahám a kimerítő és fárasztó nap végén nem jutott el a terepasztalig.

Szépné Hencz Klaudia felpaprikázott állapotban várta haza a férjét, és ingerült kirohanással fogadta.

– Végre, hogy méltóztattál hazafáradni! Eszedbe jutott, hogy otthonod és feleséged azért még van...

Jól előkészített mondókája folytatását, hogy *ha már gyereked, gyerekünk nincs*, visszanyelte. Pedig egész nap szajkózta magában, eltökélve, hogy a kegyetlen igazságot kertelés nélkül a férje szemébe mondja, mégsem volt bátorsága kiejteni hangosan. Szerette Szép Ábrahámot. Annak ellenére szerette, hogy hitveseként szenvedte mellette a bajokat is, amelyeket a házasságukba hozott, és megmétélyezte velük a közös életüket. Szépné Hencz Klaudiának talán ezért, a túlságosan erős érzelmi kötődés miatt sem volt elég mersze előhozakodni azzal, ami annyira fojtogatta, marta, rágta belülről egész nap, vagyis hogy nincs gyerekük, és még csak nem is úgy néz ki, hogy lesz egyhamar. Dühét inkább azzal adta ki, hogy iszonyatos erővel elhajította a Labrador labdáját a kerti medence irányába. A kutya nagy irammal eredt utána, hogy visszahozza.

– Mi történt már megint, most éppen min húztad fel magad? – kérdezte hangosabban Szép Ábrahám, nehogy a garázsajtó csapódása elnyomja a szavait.

– Csak az átkozott koporsók és a cég a fontos, itthon már csak enni meg aludni mutatkozik az igazgató úr – támadt Szépné Hencz Klaudia. – Jól van, Argosz, ügyes kutya – szólott elismerően a Labradorhoz, és a gumilabdát kivette a nyáladó pófájából.

– A miérten már elgondolkoztál? – válaszolt kérdéssel Szép Ábrahám visszafogottan, harag nélkül, és nyúlt a kilincs után, hogy belépjen a házba.

Tisztában volt vele, hogy a visszakérdezése olaj a tűzre.

A felesége nagy sebtében a zsebébe dugta a labdát, és a nyomában termett, kis híján fellökte.

– Képzeld, elgondolkoztam – penderült be férje után az előszobába, és olyan svunggal rántotta be maga mögött a bejárati ajtót, hogy a mellette besurranó Labradort majdnem odacsukta. – És te már elgondolkoztál azon, hogy miért vagyunk így? Hogy mitől fagyos köztünk a levegő?

– Muszáj ezt? – kérdezte végtelen nyugalommal Szép Ábrahám. A fáradsága, a kimerültsége tette talán, hogy közönyös tudott maradni, és nem kapta fel a vizet.

– Nem muszáj, semmit se muszáj. Hazajönni se muszáj, itthon lenni se muszáj, együtt lennünk se muszáj... ha csak nekem kötelező elgondolkoznom mindig mindenben, neked nem – osztotta ki a felesége.

– Jó, majd elgondolkozom én is, ha az megnyugtat – próbált továbbra is higgadt maradni Szép Ábrahám.

A konyhába beérve háttal álltak meg egymásnak. Így szoktak veszekedni. Soha nem szembenézve.

– Hajszára olyan vagy, mint a dédanyád volt – robbant ki hirtelenjében Szépné Hencz Klaudia. – Kárhozott.

– Te hallod, amit mondasz? – kérdezte döbbenettel, unott nyugalomból kikökenve Szép Ábrahám, mert azt hitte, hogy ezt már tisztázták, és túl vannak rajta.

Kitárta az ablakot, és odalépett a kapcsolódobozhoz, hogy lecsavarja a klímát.

– Ezerszer megmondtam, hogy estefelé, amikor kint már nincs olyan hőség, nem akarok klímát – dorgálta a feleségét ingerülten Szép Ábrahám.

Nehezen viselte és kihozta a sodrából, ha a felesége semmibe vette az ő jogosnak vélt, minden szempontból ésszerűnek tűnő kívánalmait, még inkább, ha ellenük tett. Szép Ábrahám gyakran érezte úgy, és nem alaptalanul, hogy a legtöbbször csak merő élvezetből, direkt dühítette egy csomó mindennel, a klímával kimondottan. Képes volt a

legmagasabb fokozatra állítani akár borús időben is, amikor hidegfront hatására tíz-tizenöt fokot esett a hőmérséklet. Szép Ábrahámot időnként annyira felbőszítették a szándékos bosszantások, hogy kapta magát, és napokra eltűnt otthonról.

Na, mi van, kidobtak a kurváid? – tudakolta maró gúnnyal a felesége, amikor egyszeriben betoppant.

A galambjai miatti aggodása hajtotta haza olyankor Szép Ábrahámot. Az a gyötrő tudat, hogy távolléte alatt nem kapnak se magot, se vizet. A feleségétől elhullhatott volna valamennyi.

Visszamehetek hozzájuk, ha itthon csak a galambjaimnak hiányzom – válaszolt hasonló tónusban Szép Ábrahám.

Ezzel lezárták az ügyet. Nem elemezték, ki mit vétett, ki reagált jól vagy rosszul, ki mivel és miért túlzott. Bocsánatot sem kért egyik a másiktól, és ígéretet sem tettek, hogy többet nem fordul elő. Tette tisztázásaképpen Szép Ábrahám nem hozakodott elő azzal, hol húzta meg magát és mivel töltötte a kihagyott éjszakákat, a felesége pedig nem kérdezte, hol és mivel, mert egészen biztos volt benne, hogy nem dorbézolással más nőknél, hanem alvással a cégben. Szépné Hencz Klaudia ugyanis tudta, mert párszor kileste, hogy férje a házon kívül töltött éjszakákon az anyagraktárban húzza meg magát, a cinegemintás sárga kanapén, amelyet száműzetett otthonról, mert Argosz nem volt kibékülve a cinegékkel, megállás nélkül morgott rájuk. Az egyik mintába bele is harapott, eszeveszetten marcangolta és tépte a kárpitot. Holott az élő cinegék, ha röpdöstek az udvaron a bokrok ágai közt cikázva, nem váltottak ki belőle agresszivitást.

Szép Ábrahám kimaradásait követően alig hogy hazaérkezett, épp csak ellátta a galambjait, rögvést beállt a tus alá, és sokáig áztatta magát, mert távollétében három napig csak savanyúhalat evett reggelire, ebédre, vacsorára. Szépné Hencz Klaudia pedig konok ellensége volt a halnak. Kíméletlenül, teljes mértékben száműzte az étrendjükéről. Olyannyira borzongott az átható halszagtól, hogy természetes vízben meg nem mártózott volna. Ezért kizárólag wellnessezni jártak, de eleinte a medencében is fintorgott, bűzölgette a vizet, nincs-e halszaga. Szép Ábrahám viszont imádta a halat friss ételként bármiféleképpen elkészítve, de savanyú, füstölt, szárított és konzerv formában is töménytelen mennyiségben volt képes fogyasztani, nem beszélve a tejfölös vagy majonézes tőkehalsalátáról. A felesége azon nyomban megérezte rajta, ha titokban evett valahol, bár az utóbbi időben már akkor is halat szimatolt róla, ha nem evett halat.

Dől a pórusaidból a halbűz – mondta mély undorral, és utálkozva elfordult.

Párnapos távolléte után Szép Ábrahámnak az első útja azért vezetett a fürdőszobába, hogy a savanyúhal kipárolgását lemossa magáról felesége kedvenc jázminillatú tusfürdőjével. Több rétegben, vastagon vitte fel az egész testére, és a kislábujja körmétől a fülcimpája ujjbeggyel elérhető utolsó hajlatáig alaposan bekente vele magát. Szépné Hencz Klaudia pedig meghunyászkodva odalopakodott a zuhanykabinhoz. Mikor Szép Ábrahám jó idő eltelte után elzárta a vizet, borókaillatú öblítőben áztatott, finom szálazású fürdőlepedőt terített a vízcseppektől gyöngyöző, nedves hátára, majd ő maga is ráta- padt a lágy textíliára, és hátulról egymásba kulcsolta a karjait férje sűrű, göndör szőrzetű mellkasán. Minden ment tovább a régi kerékvágásban.

– Ugyanolyan kárhozott vagy, mint a dédanyád volt. Örökölted az átokfajzat lelkét, az a baj, azért vagyunk így! – folytatta a megkezdett témát Szépné Hencz Klaudia, mintha nem is jutott volna el a füléig férje klímáról tett, ledorongoló megjegyzése.

– Azt hittem, ezt már megbeszéltük és lezártuk – Szép Ábrahám lábujjhegyre ágaszkodott, derékban előrehajolt, és kinyújtotta karját a konyhaablakon, hogy magához húzza

a boróka házfal felé hajtó ágát, mert szerette az illatát, segítette az ellazulásban. – Miért hozod fel újra és újra? – kérdezte, mélyen beszívva az illatot. – Mi dühített fel annyira, hogy megint nála kötünk ki? Miért jó a lelkednek, ha egyfolytában piszkálhatod?

– Mert kárhozatba döntötte a családját. Azért piszkálom én, mert te nem tettél és nem teszel ellene semmit. És azért piszkálom, mert veled élek, és legfőképpen téged és általad engem is sújtott azzal, hogy nem tudott elmenni... szétcsöpögve itt maradt! – fröcskölte a mérgét fulladozva Szépné Hencz Klaudia.

– Nehogy már felüljél zagyva mendemondáknak a mai világban! – próbálta higgadt-ságra bírni a feleségét Szép Ábrahám, és elengedte a borókaágat.

A lombozatban megrázkódtak a gallyak.

– Nem zagyva mendemondák! – vágott vissza erélyesen Szépné Hencz Klaudia. – Itt van példának a Jóba Dezsi esete, máig beszélnek. Fiatalon lebénult, és egész életére béna maradt, mert a dédanyád rácsöpögött a koporsóból – jelentette ki tárgyilagosan.

– Eszednél vagy, hallod egyáltalán, miket beszélsz? – ámult el Szép Ábrahám.

Nem akart hinni a fülének, annyira porba sújtotta felesége képtelen, ördöngös állítása. Nem gondolta volna, hogy a hűségesküvel maga mellé fogadott párja, akivel évek óta együtt él, és akit a jobb pillanataikban még mindig képes szerelemmel szeretni, ennyire elvakult és hajlamos legyen ilyen ádáz, buta rágalmasra. Keserű csalódottságát alig tudta leplezni, amikor újra megszólalt, és magyarázkodásként kelletlenül előhozakodott a réges-régi történettel, hogy egyszer s mindenkorra tiszta vizet öntsön a pohárba.

– Te is jól tudod, hogy a Jóba Dezsi megbotlott egy kiszáradt bürökkóróban, ahogy három másik emberrel vitte a koporsót. A hegyes tuskó alábökött a nadrágja alá, és felsértette a lábszárát. Száraz volt a növény, korhadt, annyi mérge már nem volt, mint zölden, hogy öljön, de annyi igen, hogy lebénítsa az izomzatot. Szerencsétlen Jóba Dezsi bénaságának köze nincs megboldogult dédanyámhoz – méltatlankodott szörnyülködve Szép Ábrahám. – Felfújták ezt is, mint a legtöbb ügyet, amelyre abban a tévhitekkel teli, tudatlan világban nem találtak ésszerű magyarázatot. Kreáltak belőle egy buta mendemondát, mert nem ismerték, hogyan hat a bürök mérge.

– Mondasz, amit akarsz – utasította el a magyarázatot fölényeskedően legyintve Szépné Hencz Klaudia. – Melletted azt tapasztalom, hogy nem mendemondák ezek a históriák. Lehet akármilyen világ, az átok az átok marad minden világban! – állította teljes meggyőződéssel.

– Mit tapasztalsz mellettem? – Szép Ábrahám olyan lekezelő szánalmat kezdett érezni a felesége iránt, hogy hirtelen szembefordult vele, mit sem törődve rögzült vitatkozási szokásukkal, hogy csak háttal állva szapulják egymást. Kíváncsi volt, mi tükröződik a szemében.

Attól, amit a rámeredő szempárban látott, Szép Ábrahám megrémült. Riadtan oldalra pillantott, bekémlelt a falon vállmagasságban rögzített élelmiszerszekrény nyitott rekeszébe, amelyikben mindenféle édességet – csokoládét, cukorkát, kekszeket, nápolyit, szárazsüteményt – halmoztak fel rendezetlenül egymásra hányva. Hogy oldja döbbszavát, kivett egy tábla csokoládét és tétován bontogatni kezdte. A felesége agresszíven tépte ki a kezéből, és határozott mozdulattal visszadobta az édességkupacra. Szép Ábrahám nemtörődöm utánanyúlt a megbontott csokinak, és beleharapott.

– Ki veled, mit tapasztalsz mellettem. Ismételd el még egyszer és még egyszer, tudom is én, hányadszor. Hergeld magad ostobaságokkal, mert azzal biztosan segítesz magadon! – bízta a feleségét merő gúnnyal, a marcipánnal töltött keserűcsoki-darabkákat komótos harapásokkal pattogtatva beszéd közben.

– Én meg azt mondtam már ezerszer, hogy szopogasd a csokit, és ne harapdál. Ki látott már csokit rágni! Idegesítő – förmedt a férjére Szépné Hencz Klaudia.

Ha harcias kedvében volt, mint ezúttal is, minden további nélkül témát váltott, amivel időt tudott nyerni ahhoz, hogy hathatósabb érvek jussanak eszébe, amelyekkel aztán, biztosabb hadállásban érezve magát, nagyobb mersszel újratámadt.

Szép Ábrahám óvatosan fél fordulatot tett oldalra, nehogy a felesége újfent megkaparintsa az édességet.

– Tőlem meg legalább ezerszer hallhattad ugyanazt a választ – ripakodott a feleségére gúnyosan. – De elmondom ezeregyedszer is! Elegem van abból, hogy még a csokit is az illemtankönyv barátnőd, Ebedi Timike szerint kell ennem. Pardon, nem ennem – javította ki magát –, hanem fogyasztanom, ahogy a Timike mondaná, mert ő, ugye, nem eszi a csokit, hanem fogyasztja. Elegem van abból, hogy irányít és manipulál, te meg táncolsz, ahogy fütyül. Mindenki látja, csak te nem veszed észre! – fakadt ki ironikus hangnemet megütve Szép Ábrahám.

Szépné Hencz Klaudia levakarhatatlan volt Ebedi Tímeáról, aki mindenki mással elutasítóan viselkedett. Megrögzött szingliként ridegen elzárkózott a komolyabb szándékkal hozzá közeledő férfiak elől, még a legártalmatlanabb flörtölésnek is kimérten ellenszegült. Egész embert igénylő felelős hivatásával és közösségi elfoglaltságaival magyarázta, hogy bár benne van a korban, a házasság nem fér bele az életébe.

Angolt és erkölcsant tanított felső tagozaton az alapiskolában, ahol bábkört is vezetett, igaz, kiemelkedő eredményekkel és díjakkal nem dicsekedhettek. Alkalmanként szakmai tudásával járult hozzá a helyi szintű protokollrendezvények zökkenőmentes lebonyolításához, amivel komoly tekintélyt vívott ki magának. Ebbe jelentősen belejátszott az is, hogy a képviselőtestület tagjaként – és mint a polgármester legközelebbi bizalmasának – községi ügyekben neki volt a legnagyobb döntésjoga.

Állandó társ híján társaságnak magához édesgette Szépné Hencz Klaudiát. Azért szemelte ki magának az elmaradhatatlan barátnő pozíciójára, mert könnyen befolyásolható és irányítható együgyűnek tartotta, aki alsó tagozaton két év felzárkóztató után került át normál osztályba, és akit protekcióval nyomtak be a közlekedési szakközépbe. S bár megszerezte az érettségit, arra a Budapest Nyugati pályaudvar felé hajnalban induló nemzetközi gyorsra már nem kellett felszállnia, amelyiken megkezdhetette volna vonatkísérői pályafutását, mert időközben jól férjhez ment, és tehetős cégvezető párja mellett megmaradhatott háztartásbelinek.

Ha Szép Ábrahám nagyon felhúzta magát felesége okító fegyelmezéseitől – mint amilyen a csokirágás miatti feddés is volt –, és kifogyott a komoly érvekből, olyankor szokott védekezéséppen előhozakodni, minden tárgyilagosságot mellőzve, a kikezdehetetlen élő etalonnak tartott Ebedi Tímeával, a legbizalmasabb barátnővel. Rossz szóval persze olyankor sem illethette, mint ahogy a barátnői viszony alá- és fölérendeltségét sem hozhatta fel, érintőlegesen és a célozgatás szintjén sem, mert napokig elhúzódó háború tört volna ki otthon. Ugyanebből az okból nem sérelmezhetette azt sem, hogy a két nő sülvefőve együtt van, még csak arra sem tehetett elmarasztaló utalásokat, hogy a felesége révén az otthoni dolgaik is – persze szűrten és elferdítve – eljutottak Ebedi Tímeához. Arról csak jóval később szerzett tudomást Szép Ábrahám, mégpedig a leghitelesebb forrásból, vagyis a legilletékesebb személytől, hogy amikor a két barátnő szeánszain a Campari buja gondolatokat váltott ki a feleségéből, nem átalott illumináltan vigyorogva az ő intim méreteivel dicsekedni, nem keveset hozzászámítva a centikhez. Ilyenkor Ebedi Tímea sunyin mosolygott a mámoros barátnő túlzásain, miközben nagyon jól tudta, miért somolyog alattomosan.

– Már az is baj, hogy a Timi tisztában van vele, mit illik és mit nem – húzta fel magát még jobban Szépné Hencz Klaudia.

– Tudod, hogy nem erről van szó, de jól van, bújj a seggébe a Timikédnek! – vágott vissza Szép Ábrahám, és dühösen odavetette Argosz elé a megrágott csokit.

A kutya rögvest utánakapott.

Szépné Hencz Klaudia reflexszerűen guggolt le a Labradorhoz, és kierőszakolta a pofájából az édességet az ezüstpapírral együtt.

– Neked elmentek otthonról? – förmedt megrovón a férjére. – Csokival tömnéd a kutyát, hogy megint szorulása legyen. Ne az állaton vezesd le a dilidet, az nem tehet semmiről!

Az Argosz pofájából kicibált, agyonnyálazott csokitörmeléket Szépné Hencz Klaudia bedobta a rozsdamentes pedálos szemetesbe, és a kezéről leöblítette a ragacsot. A nagya vizet lerázta a mosogatóba, majd papírtörülővel szárazra törölte a kezét és bekente fertőtlenítőzselével. Mintha csak a konyhaszekrénynek mondaná, kisvártatva sértődötten ott folytatta, ahol érdemi vitájuk megakadt a csokirágást taglaló kínos kitérő miatt.

– Nem kell bíztnod, kimondom én magamtól annyiszor, ahányszor csak akarom, ha tetszik neked, ha nem, ha felhúszom magam vele, ha nem. Kimondom, mert nem tudok így élni, hogy melletted minden rosszra fordul.

– Rosszra fordul? Na, tessék! – vágta oda meglepődve, de elismeréssel Szép Ábrahám. – Ez új, ezt, hogy mellettem minden rosszra fordul, még nem hallottam tőled! Egyenesen a te fejedből pattant ki, vagy az illemtankönyv barátnőd, Ebedi Timike sugallatára jutottál ilyen eredményre? Egyébként, ha már annyira tudja, mi illik és mi nem, azt miért nem vési a fejébe a Timike, hogy senkit, még a legjobb barátnőjét sem illik a férje ellen uszítani.

– Nem uszít – jelentette ki higgadtan Szépné Hencz Klaudia.

– Uszít, de mindegy – intette le a feleségét Szép Ábrahám, jelezvén, hogy az illemtankönyv barátnő Ebedi Timike témát lezárta.

Nagyon jól tudta, miért nem ajánlatos továbbfeszíteni a Timike-vonalat.

Szép Ábrahám zsebében megszólalt a mobil. A dizájnmenedzsere hívta előző napi megállapodásuk alapján munkaügyben. Kinyomta.

– Fejezzük be, úgy sem jutunk előbbre. Ezt meg el kell intéznom, céges ügy, vissza kell hívnom – jelentette ki ellentmondást nem tűrő hangon.

– Tökéletesen vannak időzítve a céges hívásaid, mintha rendelésre... – bukott ki Szépné Hencz Klaudiából. – Mindig akkor van elintéznivaló, halaszthatatlan telefonhívásod, amikor mi is intézni próbálnánk valamit. De jól van, foglalkozz csak azzal, a céges ügyek mindig is előbbre valók voltak az itthoniaknál.

Szép Ábrahám kelleetlenül grimaszolt és hümmögött. Nem akarta helyére tenni az elhangzott otromba megjegyzést, miközben tisztában volt vele, hogy nem ússza meg a telefonhívással megszakított téma folytatását.

– Rendben, ott tartottunk, hogy mellettem minden rosszra fordul...

– ... igen, rosszra fordul minden, az ég adta világon minden... – vágott férje szavába akaratos dühvel Szépné Hencz Klaudia. A lábával arrébb lökte a nyalakodó Labradort, nem engedte, hogy az eb mellékuporodjon.

– Egyet mondjál... egyet! – biztatta őszinte érdeklődéssel Szép Ábrahám.

– Belevágott a villám a kéménybe.

– Ennek mi köze dédanyámhoz? Még senki házába nem csapott bele villám? – ámuldozott a képtelen állításon Szép Ábrahám.

– Rádólt a garázsra a szomszédék diófája – hozakodott elő a következő példával a felesége.

– Ez is szegény dédanyám miatt van, nyugodjék békében, nem a vihar miatt, mi? Netán az orkánt is szegény néhai dédanyám táplálja?

– Másodszor is elment a gyerekem, kétszer is elvetéltem – bukott ki Szépné Hencz Klaudiából, aki második vetélése óta nem tudott teherbe esni.

Reggel, miután Szép Ábrahám elindult a munkahelyére, reménykedve elvégezte a terhességi tesztet. Az eredmény ismételen negatív lett. Egész nap nem tudott feloldódni, annyira megviselte. Azért fogadta a férjét felpaprikázott állapotban, és azért fordult ki magából.

– Miatta van minden. Nem hagyja, hogy gyereked legyen! Nem hagyja, látod – mondta Szépné Hencz Klaudia elkeseredetten, és a zsebéből előrántva odacsapta a konyhapultra a terhességi tesztet a férje elé.

Szép Ábrahámot a gyerektéma, amelyet már csontig rágtak, minden egyes említésekor érzékenyen érintett és ugyanolyan mélyen megrendített. Felesége aktuális kirohanása azonban teljességgel letaglózta, mert minden korábbi támadásánál sértőbbnek és lesújtóbbnak érezte. A hangsúly és a forma miatt, ahogy és amilyen összefüggésben badar vádaskodásával tálni próbálta a gyerektelenségüket. Ezúttal a durva tapintatlanság rendítette meg Szép Ábrahámot, amelyre nem volt mentség az sem, hogy a feleségéből nyilvánvalóan a gyötrő tehetetlenséggel párosuló reményvesztett keserűség beszélt.

Szép Ábrahám életét ugyanúgy megkeserítették a gyerekekért folytatott meddő kísérletek, de igyekezett higgadt maradni, és nem állatias módon kifordulni önmagából. Próbálta megőrizni józan ítélőképességét, és senkit, sem magukat, sem mást nem akart azért hibáztatni, hogy nem bírnak gyarapodni, hiszen értelmetlen és eredménytelen lett volna mindennemű vádaskodás. Lesújtva ugyan, de alázattal elfogadta a sajnálatos csapást, bár konokul hitt a sors kegyességében, abban, hogy eljön az idő, amikor megszületik a fia. Virgonc, csintalan kisfiút képzelt el jövevényként a családba, aki feje tetejére állítja a házat, egészséges rendetlenségévé változtatja a steril rendet, amiben évek óta élni kényszerült. Székkal nem lehetett arrább mozdulni a lakásban... egyszer nem lehetett leülni rá máshol, mint ahova szögmérővel be lett mérve a helye. Porszem nem szállhatott le náluk semmilyen felületre, mert amióta beköltöztek, hetente két alkalommal minden bútort kötelezően védőfilm réteget képező antisztatikus spray-vel kellett kezelni megelőzés végett és a megelőzés megelőzése végett, totál prevencióból, nem létező asztma ellen.

Szép Ábrahám erős átéléssel képzelgett a fiáról attól kezdve, hogy a nőgyógyász az első alkalommal megerősítette az örömteli hírt, hogy babát várnak, annak pedig már jó ideje. Azt sem lehetett tudni még, hogy kisfiú vagy kislány indult növekedésnek a pocakban, de Szép Ábrahám – mivel természetesnek és magától értetődőnek vette, hogy kisfiuk lesz, csakis az lehet – gondolatban sokmilliószor üdvözölte a kisfiát hazaérkezve, otthonról elmenet pedig ugyanúgy sokmilliószor elbúcsúzott tőle.

Ez a szokása, amely kezdetben legfeljebb furának minősült, a későbbiekben betegessé vált. Olyankor, ha a felesége sms-t küldött, hogy *a vacsora tányéron a hűtőben, tedd a mikróba, a Timinél vagyok, relaxálunk*, Szép Ábrahám már nem pusztán gondolatban szólította a kisfiát. Miközben a cipőjét fejtegette a lábáról és papucsba lépett, a folyosón hajlongva többször is kedvesen, csalogatón kiáltott neki, hogy az emeletre, a játékokkal telezsúfolt (de még mindig lakó nélküli) gyerekszobába is eljusson apai hívása. Az átöltözéssel bíbelődve látni vélte, hogy a lépcsőfordulóban feltűnik a kisfia alakja, és erős képzelettel átélte, ahogy inas kicsi teste hozzásimul az övéhez, mikor magához vonja oltalmazó apai öleléssel.

Később még ennél is messzebbre ment a képzelgésben. Terveket szövögetett, mi módon vezeti be a cég dolgaiba, ha fia kinő a játékból és elkezd okosodni. Már a meglett férfit látva benne nagy büszkén odaképzelte őt az általa alapított, prosperáló cég élére, amelyet törődő, gondos apaként annak rendje és módja szerint átörökít rá, biztosítva a jövőjét és a leszármazottjainak a jövőjét is, tudván, hogy amíg születnek emberek, addig halni is fognak. Szép Ábrahám tervezgette azt is, hogy ráruházza fiára az ovális terepasztalt a digitális modellvasúttal – amelyen minden időben a legmodernebb szerelvények futottak, a nyitott tehervagonokon haditechnikai makettekkel –, egyben megbízta őt a vasúti rendszer továbbfejlesztésével. Hasonlóan kedves apai kötelességének tartotta, hogy cseperedő fiával megszerettesse a postagalambokat annak a reményében, hogy idővel együtt gyarapíthatják majd az állományt értékes ritka egyedekkel.

A magzatvesztések Szép Ábrahámot ugyanúgy letaglózták és megviselték, mint a feleségét, de próbálta nem mutatni. Erős akart maradni. Túlélni igyekezett a fájdalmat, nem pedig beleroppanni a kínba. Amennyire tudta, kerülte a felesége által reggelenként, ébredésük után menetrendszerűen kiprovokált, felesleges lamentálásokat, hogy ne gerjesszék az emésztő gyötrődést nem létező bűnbak keresésével. Búslakodás, siránkozás és semmire sem vezető vádaskodás helyett Szép Ábrahám inkább olyankor is próbálkozott gyereket nemzeni, amikor nem érzett gerjedelmet a testi együttlétre. Ha jól belegondolt, szinte csak a mézesheteket éltek meg felhőtlen boldogságban, a nászútjukon, a Loire menti kastélyokat végigjáró csoportos buszkirándulásuk során, a szállodákban töl-

Cím nélkül (Kiegészítő védelem) a, 60x160 cm, olaj, vászon, 2017

tött éjszakákon szeretkeztek utoljára önfeledten, anélkül, hogy aktus előtt, közben és után arra gondoltak volna, hogy a gyerekéért teszik, amit tesznek.

– Viccből se állíts ilyen... – bár Szép Ábrahámnak nehezebbre esett kimondani, egy kis szünet után halkabbra fogva és gyöngédebben hozzátette –, kérek. A vetélést ne kend a dédanyámra, ne mocskoldd őt még ezzel is!

Minden további nélkül elindult, hogy felmegy az emeletre, onnan a padlásra a galambjaihoz, mert nem akarta rétestésztaként nyújtani a lélekbe maró, értelmetlen vitát.

– Pedig igen, őmiatta van minden. Őmiatta, mert benned van. Nem ment el, itt maradt benned – kiabálta magából kikelve, hisztérikusan Szépné Hencz Klaudia.

– Te megőrültél – konstataálta higgadtan, még csak nem is bántón Szép Ábrahám áthalolva a korlátot a csigacsavaros lépcsőfordulóban.

Nyújtózkodott, hogy minél közelebb legyen a földszinthez, és ne az emeleti folyosónak mondja.

– Nem veszed észre, hogy te vagy olyan, mint amilyennek szegény néhai dédanyámat akarod beállítani mindenáron. Megállás nélkül kötekedsz miatta, és piszkálsz egyfolytában.

Szép Ábrahám pár lépcsőfokkal feljebb lépett, aztán újra megszólalt. Sose gondolta volna, hogy olyasmi, amit kimondani készül, valaha is elhagyja a száját.

– Ha visszajár, ahogy állítod, miattad jár vissza, nem miattam... Mert gonosz a lelked, holtában sem hagyod nyugodni!

Cím nélkül (Kiegészített védelem) b, 60x160 cm, olaj, vászon, 2017

Szépné Hencz Klaudia nem akarta meghallani a súlyos vádat. Rövid hallgatás után újratámadt. De már mással.

– Figyelmeztettek, hogy ne menjek hozzád, mert nem leszek boldog melletted.

– Te senkivel sem lennél boldog – csattant ki Szép Ábrahám. – Előbb-utóbb mindenkit tönkretennél a hisztériáiddal és az ok nélküli vádaskodásaiddal.

A maga részéről Szép Ábrahám ezzel lezártnak tekintette a vitát. Ám kisvártatva eszébe jutott valami, amire még nem reagált érdemben. Egészen higgadtan mondta, hogy a játszma legyen lejátszva, az elhallgatott kimondva.

– Abban az egyben talán igazad van, hogy nekem a koporsók meg a cég a minden. Ha így van, azért van így, mert nincs igazi otthonom. Az, amivé ezt tetted – tárta szét srégen a karjait, és maga köré mutatott legyezve (bár tisztában volt vele, hogy ezt a gesztusát a felesége letről nem láthatja) –, minden, csak nem otthon! De neked nem tudok felmondani... – jelentette ki feldúltan az emeleti fordulón túlról Szép Ábrahám, inkább csak maga magának mondva, hogy lehiggadjon, ne vigye a galambjai közé a negatív energiákat.

– Mit nem tudsz csinálni? – kérdezte értetlenkedve a felesége.

– Hagyjuk, nem érdekes – legyintett Szép Ábrahám.

Kiemelte az emeleti folyosó faliszekrényéből a madártápos tégelyt, belenyúlt és ujjbegyeivel morzsolgatni kezdte a zsíros tapintású magvakat. Vitte magával a padlásra, hogy megetesse a postagalambjait.

***

Hopsza Borbála kilencvennyolc éves korában végelgyengülésben elhunyt édesanyját, Hopszáné Lükő Amáliát a halála bekövetkezését követő harmadik napon sem tették föld alá, és nem úgy mutatkozott, hogy a rákövetkező napon majd eltemethetik annak rendje és módja szerint. Az első világháborúban szemkárosodást szenvedett és fiatalon megrokant Szép Ignác hitvesével, Hopsza Borbálával ennek a riasztó ténynek a tudatában a háromnapos tetemet ponyvavászonba göngyölte és lecipelte a jégverembe.

A tehetős Szép család a dohányyszárító bódé és a magtárépület között, a gazdasági udvar kevésbé huzatos részében földbe vájt búbos pincében a szekéren kiszállított jég-tömbökön raktározta a környékbeli tavakból és a települést kettészelő folyóból frissen kifogott halat. Pucolatlanul, bontatlanul és belezetlenül szokták a jégágyon fajta és méret szerint elszortírozni a tavak gyümölcsét, a pontyot, a sügért, a kárászt, az amurt, a keszeget. Tőlük elkülönítve tárolták főzésre előkészített állapotban a csukát vagy a harcsát, bár ragadozó folyami hal ritkábban került a házhoz.

Bizonyos fajtákat azért egészben raktak a jégre, és azért nem előre, hanem csak a felhasználásukkor dolgoztak fel, vagyis pucoltak meg, beleztek ki és szükség szerint irdaltak, mert a jéghasábokon tárolt, bontatlan egyedekben nem károsodott a kopoltyú. Nagy szükség volt rá a konyhán, mert a halászlébe elmaradhatatlanul belefőzték minden egyes felhasznált hal kopoltyúját. Előbb ecetes, csípős paprikás lében áztatták, hogy lilásvörösre színeződjön, majd a duzzadt, feszes hártatömlőt lassú mozdulatokkal, rituális adagolással egyenként helyezték rá a fazékban bugyborékoló, fortyogó lé zsíros-paprikás színére.

Mielőtt jégre rakták a halat, minden egyes egyedét gondosan átvizsgálták. Legfőképpen a szilvány pirosságát szemrevételezték, hogy meggyőződjenek a tárolásra szánt egyed eleveenségéről. Elővigyázatosságból, ha a levesbe mégis belekerülne döglött példány – ez a keszegeknél fenyegetett jókora kockázattal –, a rotyogó ételbe beleforralták a kopoltyút, hogy magába szívja az elpusztult hal rontó hatását. Olyasmi ellen véde-

keztek vele, amiről a közvélekedés azt tartotta, hogy az elmét károsítja, bomlasztja és elzavarosítja. Magyarázatot ugyan nem tudtak rá, hogy az elpusztult, fehér szilványú halak miként képesek rontással sújtani, de rettegetek attól, hogy ha a levesből gyanútlanul elfogyasztják a húsvat, ártó hatásuk szép lassan szétfoszlatja a kellemes emlékeket, és helyükbe veszélyes, romboló képzetek törnek utat maguknak – az ecetes kopoltyúkkal elejét akarták venni a bomlasztó folyamatoknak.

Szép Ignác hitvesével, Hopsza Borbálával azért cipelte le a jégpincébe ponyvavászonba göngyölve Hopszáné Lükő Amáliát az elhalálozását követő harmadik napon, mert Macher Tibold koporsóács mester nem szállította ki a megállapodott időre az általuk megrendelt koporsót. A sajnálatos késést – erős büntudatot érezve és tanúsítva – azzal indokolta Macher Tibold, hogy előre jelezte, nem tud időgaranciát vállalni, mivelhogy nem tart raktáron abból a különleges faalapanyagból, amelyből a koporsót megrendelték nála a megboldogult Hopszáné Lükő Amália végső nyugalomra helyezéséhez.

A Szép házaspár koporsórendelése minden szempontból rendkívülinek minősült még a sokat tapasztalt Macher Tibold szemében is, bár a szolgálatkészségéről messze földön híres mester erről makacsul hallgatott a gyászukban megrendült Szép Ignác és Hopsza Borbála előtt. Akik mannakőrís kérgéből préselt farostokból összesajtol, belül a holttest formáját másoló, szarkofágszerű alkalmatosságban kívánták örök nyugalomra helyezni a végelgyengülésben elhunyt Hopszáné Lükő Amáliát. Mindennek tetejébe a Szép házaspár azt is kikötötte, hogy a felhasználandó farostokat kizárólag csemetekőrís kérgéből préseljék.

E megszorító kérésüket Szépék azzal indokolták, hogy a kövér vénkőrís nem steril tisztaságú.

– A növekedéssel, ami tudvalevő, a fatörzs körfogatának gyarapodását jelenti, a kéreg szennyezettségeket szív magába a környezetből. A kérgen keresztül áthatoló tisztátalanságok pedig, köztudomású, beivódódnak és megülnek a rostokban. Félő – ecsetelte az első világháborúban szemkárosodást szenvedett és fiatalon megrokkant Szép Ignác –, hogy ha szegény megboldogult anyósom nem az üde-friss mannakőrís kérgének kipárolgásában alussza örök álmát, holtában is kínozni fogja az asztma, amely egész életében kíméletlenül gyötörte. De ha a csemete mannakőrís kérgéből préselt farostokból sajtol koporsóban tudnánk végső nyugalomra helyezni a tetemét – ecsetelte óhaját a temetendő holt anyósa sorsáért aggódó vő –, talán nem fenyegetne annak a veszélye, hogy az illesztések mentén, a nem elég szorosra húzott fűgáknál a sötét mélyben behúz rá a lenti nyirkos huzat. A cűg ugyanis, úgy véljük – mondta nyomatékkal Szép Ignác –, nem tenne jót elvesztett drága jó szülénknek, aki világeletemben szűnni nem akaró, makacs köhögési ingerrel küszködött.

Macher Tibold jó kapcsolatokat ápolt Szépékkel. Azon kevesek közé tartozott, aki a szeptemberi szüreti áldomásünnepi vigadalomra is hivatalos volt a familiához, amelynek minden egyes tagját megbecsülés övezett település szerte. A koporsóács mester ezt az általa jóindulatú kivételezésnek minősített kegyet nem tudta ugyan mire vélni, de nagy megtiszteltetésnek vette. Köztudott volt ugyanis, hogy Szépék nem szívesen látnak és fogadnak idegent a háznál. Macher Tibold szerfölött büszke volt rá, hogy az előkelő felmenőkkel büszkélkedő Szép Ignác – aki bevonulását megelőzően vaskezű intézőként dolgozott az uradalomban – rajta, a bábaasszonyon és az orvoson kívül senkit nem engedett be magukhoz. Bármilyen szándékkal érkezett és zörgetett be hozzájuk ismerős és ismeretlen, a Szép családfő a félig megnyitott kapuszárny mögül tárgyalt a jövevényvel.

Macher Tibold a megrendelt koporsó kivitelezéséhez szükséges részleteket firtatva nem akarta megsérteni a gyásztól sújtott, általa mélyen tisztelt Szép házaspárt, ezért

puszta illemből nem tudakozódott bizonyos nem taglalt mozzanatok felől. Pedig már a nyelve hegyén volt, hogy megkérdezze – maga előtt látva Szép Ignác természettudományos szakirodalmat is magába foglaló, értékes könyvgyűjteményét –, milyen szakramentumos kiadványban (kalendáriumban, folyóiratban, monográfiában, tudományosgyűjtemény-kötetben) olvastak a mannakőrőről és a köréje vont, felfoghatatlan históriáról. Ehelyett a legnagyobb készséget tanúsítva bevallotta, hogy alaposan el kell töprengenie a számításba jöhető megoldásokon, mert efféle szokatlan, nem kevésbé különleges kéréssel pár évtizedre visszatekintő praxisa során nem fordultak még hozzá.

Bár Macher Tibold Szépék óhajának teljesíthetőségéről egyáltalán nem volt meggyőződve, ellenkezőleg, teljességgel kivitelezhetetlennek tartotta, legfőképpen az idő szorítása miatt, mégsem kezdett hosszás és kínos szabadkozásba. Mentegetőzés helyett bizakodón eldicsekedett, hogy ez ideig minden igényt maradéktalanul teljesíteni tudott, még nem fogott ki rajta megrendelés, amit egészséges szakmai becsvágyának és annak az igyekezetének köszönhet, hogy iparkodik lépést tartani a technikai fejlődéssel, és amennyire tőle telik, követi a koporsóács szakmát érintő újító tendenciákat.

– Termőfa csupa csiriz, nyers deszkájából is készítettem én már prima koporsót. Pedig ember legyen a talpán, kérem alássan, aki az élő friss fában képes vonal szerint elmenni és ékelésre alkalmas vájatot vágni – mondta érdemeivel ékeskedve Macher Tibold. – Megtörtént ugyanis, nem is olyan régen, hallottak is az esetről talán, hogy olyan, jól termő diófát kellett virágzása teljében kivágni – hozakodott elő egy korábbi emlékezetes munkájával a hosszú lére eresztett mondandó miatt kissé türelmetlenkedő Szép házaspárnak –, amelyet egykoron, elsőszülött fia világra jövetelének másnapján kicsattanó apai örömeiben maga az elhunyt ültetett. A megboldogultnak, tetszik tudni – magyarázta az érdemeitől megittasult koporsóács a legapróbb részletekre is ügyelve –, az volt a legfőbb kívánalma, hogy ne idegen fa szorításában kelljen nyugodnia. Az elhunyt hozzátartozóitól a megrendelés indoklását hallgatva annak idején, valószínűnek tartottam, hogy arra a meggyőződésre juthatott szegény jóra való ember, mert az lehetet..., hogy csak akkor száll béke poraira, ha örök álmában olyan fa deszkája veszi körül a sírverem mélyén, amely enyhét adott neki, és gyümölcsével táplálta egész életében – fejezte be történetét Macher Tibold mély áhítattal.

A koporsókészítés tudományában elévülhetetlen érdemeket szerzett mester mindezt annak az érzékeltetésére idézte fel bizonyítékként, hogy az emberek halálfélelmükben hihetetlennél hihetlenebb, külön kívánságokkal képesek előrukkolni.

Szépéket azonban láthatóan nem hatotta és indította meg a szinte irodalmi igénnyel előadott történet.

– De kérem szépen, egy élő diófát, melyből több tucat is magasodik portánként, nem lehet egy lapon említeni a mi magasztos kérésünk tárgyával, már megbocsásson, nagybecsű Tibold – állt elő kötözködve, de tisztességtudóan az olvasottságáról és választékos beszédéről is ismert Szép Ignác. – Egy saját ültetésű diófában és a nyers deszkában, nem látok, kérem szépen, semmi rendkívülit, azon kívül, hogy nyilvánvalóan nehezebben megmunkálható, mint a szikkadt falemez. Ha a mi esetünkben is csupán ilyen, szinte említésre sem érdemes csekélyeségről lenne szó, mint egy közönséges diófa, már rég koszorúk hantja borítaná szegény megboldogult Hopsza szülét. Nekünk azonban kitartóan ragaszkodnunk kell a mannakőröshez, bármilyen meglepően hangzik is az igényünk.

– Igen, kérem alássan, meg kell hagyni, első hallásra valóban meglepett... mit meglepett, egyenesen mellbevágott rendkívüli kérésük – adott igazat alázatos bólogatások közepette Szépéknek Macher Tibold. – Csakhogy az évek során megszoktam a tradicionálistól

elűtő anyaghasználatot és formamegoldásokat megkövetelő, újdonságúknál újdonságúbb igényeket, úgyhogy engem már nem billent ki a szakmai egyensúlyomból az úristen se, ha ő kopogtatna be hozzám koporsóért – vágta ki megingathatatlan öntudattal a mester, aki büszkén tartotta számon, hogy melyik temetőben hány koporsója került a földbe.

Figyelte, hogy a várt hatást teszi-e Szépékre szándékosan választékosra formált, nyomatékos megszólalása, amivel szakértelmét és mesterségbeli jártasságát, ezzel együtt fölényét, és azt kívánta érzékeltetni, hogy minden rajta, az ő józan ítélőképességén és nem a megrendelő szeszélyén múlik.

– Olyasmivel azonban még, tisztességgel bevallom, nem találkoztam – folytatta a kiszolgálópult mögül a nagyméretű nyitott megrendelőkönyv lapjait gyűrve, hajtogatva, számfűlözve –, hogy csemetekőrishől, s abból se akármilyen eljárással, nem hasított és gyalult deszkahasábok illesztésével és nem is a megszokott belsőtér-kialakítással kivitelezett alkalmatosságba akarják a holttestet... már megbocsássanak az otromba kifejezésért, belegyömöszölni.

Azt külön furcsállotta Macher Tibold, hogy Ázsia dolomitos középhegységeiből kellene beszerezni a mannakőrist, mert nem igazán fogta fel Szép Ignác számára követhetetlen indoklásából, hogy miért olyan kedvező az ottani éghajlat a kőrismanna kifejlődésére.

Szép Ignác hitvesével, Hopsza Borbálával azért a pince mélyén kialakított jégkamrába helyezte el a megboldogult Hopszáné Lükő Amáliát, nehogy a tomboló nyár melege bomlasztani kezdje az élettelen testet, mielőtt egyedi és rendkívüli megrendelésüknek eleget téve Macher Tibold megalkotja a kőrismanna koporsót. Azt megelőzően azonban, hogy a ponyvavásonba göngyölt holttestet hanyatt fordítva ráfektették a jégtömbökre, a pincében tárolt összes halat beleszedték egy zsákba, majd elásták a kert végében, felelőtlenül, körültekintés és előrelátás nélkül cselekedve, vagyis nem mérve fel, hogy tettük milyen következményeket vonhat magával.

A rákövetkező tavaszra, miután kiengedet a fagyos föld, olyan erős halszagot lehelt magából a latyakos termőtalaj, hogy száradás után, amikor már bele lehetett menni, hiába próbálták átszellőztetni többszörösen is, ásással, kapálással, gereblyézéssel, ehetetlen volt minden, amit elveteményeztek, zöldségféle, krumpli, répa, káposzta, hagyma. Még a gyümölcsök húsában is halat lehetett érezni. A szüretkor kipréselt mustban is benne volt, és a forrás során sem párologott el a letisztuló nedűből. Az az évi otellóborral mintha halvér folyt volna le a torkokon.

Volt ennél nagyobb baj is. Mégpedig, hogy Szépék hiába fektették a tetemet napokig a jégtömbökön kiterítve, Macher Tibold a környékbeli fatelepeken nem talált olyan beszállítót, akinek üzleti kapcsolata lett volna kőriscserjék telepítésére szakosodott ázsiai törpeerdő-tulajdonosokkal. Távolsági depótulajdonosok elérésével, mivel szorította az idő, nem is próbálkozott a mester. Lehetősége sem lett volna rá, mert a helyi távirókészülék napokkal korábban meghibásodott, és a központi postahivatalból a következő hétre ígértek szerelőt.

Hopszáné Lükő Amáliát pedig nem lehetett végtelen időig jégágyon tárolni. A megrokknyódott szomszédok kötözködő piszkálódása miatt, akik valamiféle fertőzéstől, még inkább istencsapástól tartottak, a Szép család kénytelen volt halottjuknak úgy megadni a végtisztességet, ahogy hirtelenjében a körülmények lehetővé tették.

Hopszáné Lükő Amáliát a legolcsóbb koporsóba emelték be a jégről, olyanba, amilyen éppen volt raktáron. Macher Tibold segédje, aki tanulta a pingált betűk írását, a szálkamentesre gyalult, de mázolatlan oldalsó deszkalapok egyikére ráfestette a nevet a születés és az elhalálozás dátumával. Mikor a nap kezdett alábbereszkedni, és valamelyest

csillapodott a roppant nagy hőség, Hopszáné Lükő Amáliát gyorstemetéssel – rövidített gyászbeszédet követően megkurtított gyászének-koszorúval kísérve – a világ legszimpatikusabb koporsójában leengedték a sírgödörbe.

A sírveremhez vezető végső útján azonban Hopszáné Lükő Amália kész szerencsétlenséggel sújtotta a kegyeleti szertarásban segédkezők egyikét. Mikor a koporsóvivők vállukon a halottal egyensúlyozva a tátongó gödör irányába tartottak, az egyikük megbotlott egy száraz bürökkóró csonkjában. Ahogy az illető megrogyott az elvétett lépés következtében, a vivők vállán megbillent a koporsó. Akkorát zöttyent, hogy a megbotlott férfinak a nyakába csöpögött valami bénító hideg nyálka, majd végigcsorgott a hátán a gerinc mentén. Az ijedségen kívül akkor nem történt egyéb baja, de később úgy érezte szakadatlanul, hogy a végét járja, mégsem bír elmenni. Olyan azonosíthatatlan kórság fertőzte meg a hideg nyálkával, amittől egyre csak sorvadt. Az orvosok sem tudták rendbe hozni semmilyen medicinával, pedig tömték bele tabletták és cseppek formájában, meg injekcióták is nyakra-főre. Kiment az erő a lábából, a karjából, és annyira legyengült, hogy az élethez sem volt ereje. Megváltás lett volna neki a halál, mégis le kellett élnie nyomorúságban még közel hatvan esztendő, mire magához szólította az úr.

***

Hopszáné Lükő Amália elmúlásának történetét erősen szabadjára engedett fantáziával unokája, Szép Boldizsár (Szép Ignác fia, Szép Ábrahám édesapja) vetette papírra hajdánán, süldő kamaszként, amikor szenvedélyes olvasóként ábrándozva azt az illúziót táplálta magában nagyon erős sóvárgással, hogy vele vagy benne az új Jókai született meg, és nagy merészen, s nem kevésbé elszántan arról álmodozott, hogy hírneves szépíró válik belőle. Az ifjonti hévvel vezérelt Szép Boldizsár számtalanszor elképzelte, hogy az ő könyvei is ott sorakoznak majd falusi könyvtárunk vitrines szekrényeinek neves írók műveit tartó és kínáló polcain. Bár nem igazán volt fogalma a könyvkiadói gyakorlatról, ha lehunyta a szemét, és nagyon erőltette, keménykötésű kötetek garmadájának látta a gerincét, rajtuk a Szép Boldizsár nevet olyan szerzők társaságába illesztve, mint Várnai Zseni, Maxim Gorkij, Solohov, Illyés Gyula, Földeák János, Illés Béla. Szép Boldizsár gyereként, ha kölcsönözni ment a kultúrház oldalsó traktusában kialakított aprócska közkönyvtárba, mások mellett ezeket a neveket betűzgette a szoros rendbe sorakozó kötetek gerincéről azok előtt a zsúfolt polcok előtt titkon elidőzve, amelyekről kizárólag a felnőtteknek volt engedélyezett a válogatás.

Amikor Szép Boldizsár novellaírásba kezdett azzal a makacs elhatározással, hogy a nagy ismeretlenből, az ő isten háta mögötti zsákfalujukból ifjú titánként berobban az irodalomba, azt tartotta elsőrendű írói dolgának vagy feladatának, hogy figyelemfelkeltően, érdekesen, egyedi módon fabuláljon köznapi történéseket, káprázatos, az olvasót ámulatba ejtő körítést vonva köréjük. Írásába nem kívánt beletömöríteni semmiféle eszmei mondanivalót vagy morális üzenetet, amilyeneket az iskolában kértek számon tőle magyar órán egy-egy irodalmi mű, vers, novella, regény elemzésekor. Szép Boldizsár nagymamája, Hopszáné Lükő Amália szóbeszédéből és inkább csak hiányosan ismert, rejtélyes temetését találta alkalmasnak olyasfajta írói tálalásra, amellyel megteremthetné egyéni hangú elbeszélői stílusát, és egy csapásra kiemelkedhetne, vagyis bekerülhetne az élvonalba, a műveikkel a könyvtárunkban is fellelhető novellisták sorába.

A néhai nagyszülő halálát övező, meglepő fordulatokban bővelkedő cirádás történetet Szép Boldizsár kínai golyóstollal írta be egy nagyméretű, rajzlapformátumú, fűzött

vonalas füzetbe. Minden második sort szabadon hagyott, hogy legyen elég helye utólag korigálni a szöveget, mindenekelőtt díszítőjelzőket beékelni oda, ahol hiányoznak.

Mikor Szép Boldizsár úgy érezte, hogy megalkotta, amit akart, elfűzte az utolsó eseményszálat is, a Szép család egyik ismerőse, az egységes földműves-szövetkezet pénztárosa és bérelszámolónője, Park Emília, aki gyorstalpalón tanult gyors- és gépírni, gépbe írta a novellát, indigót használva, hogy másolat is készüljön róla. Szép Boldizsár lelkesen diktálta a füzetből a kézírással megörökített mondatokat Park Emíliának, aki ugyanolyan lelkesen verte a billentyűket, bár helyenként megállt és visszakérdezett, mivel több olyan szót is le kellett írnia, amelyet előbeszédben nem használt, és szokatlan betűsora nem állt a kezére.

Szép Boldizsár napokig hitetlenkedve, ámulattal bámulta a jó pár ívpapírt megtöltő szöveget, a saját művét, mert még sosem látott géppel írt oldalakat. Mikor betelt a gyönyörködéssel, gyöngybetűkkel címzett borítékban postára adta a novelláját a magyar nyelvű újság szerkesztőségébe, azzal a merész kéréssel, hogy ha közlésre alkalmasnak találják, nyomtassák ki a lapban. Szép Boldizsár türelmetlenül várta a választ, még türelmetlenebbül lapozgatta a hétvégi, irodalmi melléklettel bővített, rajzos grafikákkal illusztrált lapszámokat hétről hétre. Már-már feladta a reményt, amikor egyik nap a deszkakapu részébe beszúrt napilapból, amint húzta kifelé a hasadék szorításából, nevére címzett boríték hullott a lába elé a földre. (Feljűk a postaláda csak pár évvel később, a bádogkapuk elterjedésével jött használatba.)

Válaszlevél érkezett az újságtól, amelyben tömören Szép Boldizsár tudtára adták, hogy próbálkozása, a novellakezdeményezés jó íráskészségről tanúskodik, a tehetsége ígéretesnek mutatkozik, a választott téma azonban nem illik a lap profiljába. Adalékként – Szép Boldizsárt írásra bízta – kicsit lejjebb az a megszívelendő tanács állt a bal felső sarokban a szerkesztőség megnevezését és címét tartalmazó fejléces levélpapíron, hogy előbbre vivő, építőbb jellegű, a szocialista életvalóságot tárgyilagossabban tükröző és derűsebb témák megragadásával próbálkozzon, és jelentkezzen újra.

Szép Boldizsár próbálkozott és jelentkezett is. Megírta A bűnözés bibliája – Topolya Bernát főfelügyelő esetei című, sorozatnak szánt műve első fejezetét, egy krimi. Az agyafúrt főfelügyelő, Topolya Bernát fortélyos nyomozását leíró, érdekfeszítőnek és szórakoztatónak szánt fondorlatos bűnügyi történetéhez Szép Boldizsár az alapötletet az újság állandó, Fekete krónika című kisrovatában megjelentetett aktuális rendőrségi hírekből, illetve közleményekből merítette. Az új mű elkészült első része olyan terjedelmesre kerekedett, hogy hét normálborítékban sikerült csak elhelyezni és postázni.

A szöveghosszal Park Emíliának is fenntartásai voltak. Bár gépelés közben eszelősen élvezte a nyomozás fordulatait – különösen Topolya Bernát főfelügyelő karakterétől volt elragadtatva –, mégis morcosan szívtá a fogát a szövegterjedelem miatt, valahányszor új papírt kellett befűznie. A vége felé – a bűntény lezárásának szerinte feleslegesen elnyújtott leírását gépelve – egyenesen fenyegetőzni kezdett, hogy legközelebb szűkített sorokra állítja az írógépet, mert a soron következő negyedévi leltározásnál nem fog tudni elszámolni a géppapírral, és a háta mögött már így is azt terjesztik róla az irigyei (mert kinek nincsenek?), hogy a seggét is krétopapírral törli.

A postahivatalnok se állta meg szó nélkül, rossz májű megjegyzéssel Szép Boldizsár tudtára adta, hogy máskor egy hét alatt nem nyal fel annyi bélyeget, mint amennyit neki nyal egyszerre, a fizetése meg így is, úgy is ugyanannyi.

A szerkesztőségbe eljuttatott új műnél a műfajt kifogásolta a küldeményre válaszoló, bizonyos Tapolcsányi M. elvtárs, de a címbe is belekötött.

Bűnözés is meg bibliai is pártlapban! Hogyan képzeli ezt, Szép elvtárs? – ezekkel az emelkedett indulattól táplált, számon kérő mondatokkal kezdődött Tapolcsányi M. elvtárs

válaszlevele, amelyben a véleményező a stílus, a történetmegjelenítés, vagyis a beküldött írás kvalitásait egyetlen szóval sem méltatta. Annál terjedelmesebben, bőven kifejtve ecsejtelt, hogy *annak a felelős felnőtt személynek, aki irodalmi vagy bármilyen más kreatív alkotótevékenységet kíván folytatni, tisztában kell lennie pártunk és kormányunk hivatalos álláspontjával, amely szerint bűnözés voltaképpen nem létezik, ennél fogva a krimi műfaja is kivész az irodalmi gyakorlatból. Ezért – állt Tapolcsányi M. elvtárs levélében – az előzőleg beküldött, Csöpögő halott című írását is figyelembe véve, a bizottság, mely az irodalmi alkotásokat a szerkesztőségi műhelyben szakavatottsággal és teljes körűen elbírálja, azt látja előrevívónak, ha Szép elvtárs elvhűségre törekedve előbb ideológiailag megerősödik, és a szilárdabb ideológiai alapokat megszerezve jelentkezik újabb prózai művel.*

Szép Boldizsárt erősen elkészerítette a válasz. Lehorgasztott fejfel, vigasztalanul járkált faltól falig az agyagpadlós, ablaktalan szeneskamrában, ahova rossz hangulatában szokott elvonulni a világ elől. Azon töprengett az előző évi hozatalból maradt kisebb feketeszénkupac társaságában, hogy mit kezdjen magával. Elkészeredésében olyan elhatározásra jutott, hogy örökre leteszi a tollat, ha az ő, írói fantáziával megformált, mindenre elszánt, segítőkész pozitív hőse, Topolya Bernát főfelügyelő, aki alkalmasságát és rátermettségét már az első fejezetben messzemenőig bizonyította, és a továbbiakban is bonyolultabbnál bonyolultabb, szövevényesebbnél szövevényesebb bűnesetek felderítésében jeleskedhetett volna, nem felel meg ideológiailag, következésképpen ki kell őt irtani az irodalomból a bűnügyi eseteivel együtt.

Topolya Bernát bűnügyi történeteinek szerzője dicsszomjas íróként zátonyra futott – írta zárszóként A bűnözés bibliája című, torzóban maradt műve legeslegvégére Szép Boldizsár, és egy életre hátat fordított az aktív irodalmi tevékenységnek. Mélyen megtört, mert valami olyasmi fogalmazódott meg benne ösztönösen, hogy az ihletettséget ne szorítsák se ideológiai, se egyéb korlátok közé, az elvhűségre meg tojik.

A novella- és krimiírással együtt nagyreményű szépírói álmait is feladva Szép Boldizsár beállt a községi kisiskola igazgatótanítója által vezetett amatőr színpadba. A helyi kultúrház színpadán sorra játszott el remekül megírt férfi főszerepeket szórakoztató népszínművekben, minden egyes alkalommal teltház előtt és nagy ovációval kísérve. Hívták szavalni is nem egyszer a polgári ügyek testülete akcióira, polgári esküvőkre, névadó ünnepségekre, ezüst- és aranylakodalmakra, továbbá forradalmi és egyéb évfordulós ünnepi rendezvények kulturális műsorbetéteibe – ez utóbbiakból volt bőven –, de az írói pályáját megakasztó kudarc ideológiai hátterére tekintettel Szép Boldizsár elkötelezett rendezvényeken soha nem vállalt szereplést. A munka ünnepén, május elsején sem volt hajlandó elszavalni a felkínált verset, a Még nem elég című költeményt, pedig nagyon kapacitáltak. Szakszervezeti beutalóval próbálták motiválni a szavalatra, de nem állt kötélnék. Jutalomként téli balatoni üdülésen vehetett volna részt, internacionalista szakszervezeti csereakcióban. *Nem a verssel van bajom, hanem a képmutatással, a fakutyáját neki –* mondta gúnyosan, a téli balatoni üdülési lehetőséget gúnyolva, mert szakramentumos szarkazmussal volt képes kifejezni a nemtetszését, mindenki tudta róla.

Szép Boldizsár hivatalos munkaadója a szövetkezet volt, nyugdíjazásáig raktárosként dolgozott, a faanyagbeszerzést kellett intéznie kiemelt feladataként.

A nyomtatásban soha meg nem jelent első novellájának megőrzött másolatával (a Topolya-szövegek lapjaiból hajókat hajtogatott, és egyesével leengedte őket a Nyitra folyón) Szép Boldizsár nem dicsekedett el senkinek, talán mert egész életében nyomasztotta a kudarc, és szégyellte, hogy nem úgy alakult a sorsa, nem vált híres szépíróvá, ahogy jövőjét álmaiban kalkulálta.

Mi több, amatőr színészi karrierje is derékba tört. Szereplési sikereinek csúcsán szabotázással vádolták meg. A színpadok az egyik felszabadulási ünnepre el kellett volna játszania a Hajnalok itt csendesek című szovjet kisregény dramatizált változatát, s mivel nem volt elég nő a játékosok között, noszogatták, hogy vállalja el Galja Chetvertak katonalány szerepét.

Az egyenruha az egyenruha férfin is, nőn is – próbálkoztak a rábeszéléssel. – Hogy Vologyának vagy Galjának szólítanak a színpadon, azt az ötödik sorban már úgyse hallják tisztán a nyugdíjasaink.

Szép Boldizsár az első próbára még elment, aztán színét se látták. Megüzente, hogy nincs ínyére a katonásdi, és nem fog fegyvert a kezébe még játékból sem. Női ruhába meg pláne nem öltözik be világ csúfjára, nem akarja kinevettetni magát.

Elhunytáig nem is tudtak róla, hogy egykoron novellaírással is próbálkozott, és hogy annak valahol létezik nyoma. Azoknak, akiknek emlékeiben maradhatott volna bárminekmű, akárcsak halovány ismeretfoszlány Szép Boldizsár irodalmi kísérleteiről, és elhíreszkelhetők volna, nem volt módjukban beszélni róla. Park Emiliát, az egységes földműves-szövetkezet egykori pénztárosát és bérelszámolónőjét, aki diktálás után gépbe írta a szövegeket, sikkasztás miatt több évre elítélték, szabadulását követően pedig nem tért vissza a településre, ismeretlen helyre költözött. A postahivatalnok, aki a magyar újság szerkesztőségébe elküldött borítékokra rányalta a bélyegeket, diszkrét ember volt. Soha nem esett kísértésbe – talán azért sem, mert, ahogy mondani szokta, így is, úgy is ugyanannyi a fizetése –, hogy megnézzé, milyen címre veszi fel a nem ajánlva postázott küldeményeket, azt meg hogyan is tudhatta volna, mi van bennük, nem firtatta a feladótól.

Amikor az utolsó útjára öltöztették Szép Boldizsárt, és a lábbelit rá akarták adni, akkor találták meg a másolatot a ruhásszekrény mélyén raktározott cipős dobozban, amelyet évek óta nem bolygatott senki. A temetéséhez évekkel korábban elkészített vadonatúj fekete bőr félcipő és a gyárilag egyetlen öltés cérnával párba fűzött fekete pamut bokazokni alól került elő, négyrét hajtva.

***

– Menj csak a galambjaidhoz! Mást se tudsz, csak elmenekülni a problémák elől – üvöltötte Szépné Hencz Klaudia ordenáré módon, teljesen kikelve magából.

Idegenségtől reszketve kilépett a konyhából a folyosóra, és elindult felfelé a lépcsőn, eltökélve, hogy cudarul kipakol. Zihálva kapkodott levegő után, és kettésével szedte a lépcsőfokokat, annyira feldúlt állapotba került attól, amivel a férje a maga részéről lezárta a vitájukat. Együttérzés és vigasztalás helyett foghegyről, fölényeskedve odavetett valami olyasmit, hogy neki nem tud felmondani. Az verte ki Szépné Hencz Klaudiánál a biztosítékot, hogy igazából nem tudta, mit értsen alatta. Attól, hogy bármit jelenthetett, jót, rosszat, végtelenül megalázva és vérig sértve érezte magát, miközben ellentmondani, visszavágni, de még csak védekezni sem tudott érdemben, mivel sejtése sem volt, mire utalt vele a férje.

A még mindig erős dührohamával küzdve olyan ügyetlenül lépett a csigacsavaros körfordulóban, hogy kibillent az egyensúlyából, előre hőkölt, és kevés híján hasra bukott. Csuklóban meg is rándult a jobb keze, ahogy előcsúsztatva és tenyerére nehezedve tartotta magát néhány másodpercnyi ideig.

– Az nem mendemonda, ami az apád levelében van – kezdte, miután felért az emeletre, és egy erőteljes mozdulattal feltépte és kitérte a bádog padlásajtót. Az élesen csapódó zajra a galambok szétrebbentek Szép Ábrahám olajos magvakkal teli tenyeréből. – Megírta, el is küldte valakinek, nem lehet tudni, kinek – harsogta Szépné Hencz Klaudia

Cím nélkül (Nélkülözők), 25x35 cm, olaj, vászon, 2017

a padlás homályos terébe, abba az irányba, ahol a férje állt a repdeső galamboktól körülvéve. – Ha még él az illető, akihez az apád eljuttatta az eredetit, és ha a nyomára bukkanék, többet tudna mondani. Ő talán őrzi az igazságot, hogy ki és miféle volt valójában Hopszáné Lükő Amália. Addig, amíg nem sikerül használható információkat kinyomoznom róla, a médiumon keresztül se tudom megüzenni neki, hogy szálljon ki belőled, hagyjon bennünket békén, és ne ártogasson nekünk.

Szépné Hencz Klaudia megtorpant. Annyira már lehiggadt, hogy mérlegeljen, és hirtelenjében átgondolja, mit áruljon el és mit ne abból, amivel nem akart előhozakodni mindaddig, amíg nem jár a végére. De ahogy megvetéssel, undorral és tomboló haraggal gyürkőzve elnézte a férjét, amint csücsörítve, gügyörészve a galambjaival turbékol, cseppet sem zavartatva magát, kikívánczolt belőle eltitkolt ténykedésének addigi eredménye.

– Egyszer már megjelent, de nem volt hajlandó a kapcsolatra – kezdte újra. – Violetta, a jósnő érezte őt a szobában, csak nem tudott vele kapcsolatot létesíteni.

Szépné Hencz Klaudia elhallgatott, mert ennyi volt a tényszerű információ, amit közölni tudott a jósnőnél azzal a céllal tett látogatásairól, hogy megidéztesse Hopszáné Lükő Amália szellemét.

Ami ezután következett, az már csak gyűlölködő fenyegetés volt.

– De felveszem én vele a kapcsolatot, fel én, és üzenek neki, ha addig élek is!

Bár Szépné Hencz Klaudia tudta, hogy a férje a galambok zsvajától egyetlen szavát sem hallja, következésképpen semmit sem fog fel abból, amit közölni kívánt vele, a tárt padlásajtóban állva mégis végigmondta mindezt.

***

Szép Ábrahám és élettársa, Ebedi Tímea jó ideje éjszakába nyúlón tervezgetett és szervezgetett pusmogva, titokzatoskodva. Rohamosan közeledett közös fiúgyermekük, Szép Márton tizedik születésnapja, és az alkalomra nagy elánnal bulit készítettek elő.

A fiúcska tíz éve azon a napon született, amelyiken Szépné Hencz Klaudiát temették. Egészen korán, napkeltekor érkezett és sírt fel kapálózva, bömbölő erővel a szülész orvos kezében.

A temetést fél négyre időzítették, de eltolódott. Majdnem csak kora este kezdhették el a szertartást, mert három óra tájban megérkezett az éjszakára előre jelzett hidegfront iszonyatos jégveréssel, és a deszkával szegélyezett, nyitott sírgödört bemosta a töménytelen mennyiségben aláhullott csapadék. Előbb ki kellett merni belőle a sáros latyakot, aztán felhomokozni a verem peremét, hogy ne csúszkáljanak a felázott talajon a temetési vállalat alkalmazottai, és a legkisebb baleset nélkül leengedhessék a koporsót.

– Ne magyarázzatok bele az egybeesésbe semmit. Főleg ne firtassátok, hogy szerencsét vagy szerencsétlenséget jelent-e. Úgysem lehet kideríteni, előrelátni meg pláne nem – súgta Szép Ábrahám fülébe alkalmas pillanatban Szépné Hencz Klaudia temetésén Ebedi Előd szülőorvos nőgyógyász, Ebedi Tímea nagybátyja, aki a szülést levezette hajnalban. – Szép, egészséges fiúgyermeket hoztunk a világra, ez a lényeg. A legszebb Szépet – tette hozzá tréfálkozva, bár érezte, hogy az alkalomhoz nem méltó és nem illő a viccelődés se a névből adódó, általa kihagyhatatlannak tartott szójátékkal, se mással.

Szép Ábrahám – aki hajnaltól a szülészet és a temetkezési vállalat között ingázott és intézkedett – a fájdalom és az öröm könnyeivel a szemében úgy igyekezett igenlően bólogatni Ebedi Előd szavaira a felravatalozott koporsóra szegezve a tekintetét, hogy a szertartás megkezdésére váró, az elvonult ítéletidőn igencsak szörnyülködő gyásznép köréből ne vegye észre senki kettejük kommunikációját.

– Ha látta volna a fiunkat, minden másképpen alakul... nem ment volna el így – mondta a nyitott koporsó felett Szép Ábrahám alig halhatón, a fejét közelebb hajtva Ebedi Elődéhez.

– Emiatt már ne tépd magad! Csak a kicsi a fontos, hogy megérkezett – súgta fojtott hangon Ebedi Előd, és hozzásimította gyászszalaggal átkötött felkarját Szép Ábraháméhoz, amivel azt akarta sugalmazni, hogy a halott elmegy, ők, élők maradnak, tovább kell élniük nélküle, ez az élet rendje.

A kellemes izgalomtól napokig furán és zaklatottan viselkedő szülők Márton fiuk előtt mindvégig titokban szerették volna tartani, hogy születésnap bulit készítenek elő neki színes lufi füzérekkel, csillámporral írt Happy Birthday felirattal, sok-sok meglepetésvendéggel, ajándékkal, élő zenével és egy nyitott laptopot formázó tortával, melyen a cukrász, akinél megrendelték, cukormázból imádattal szeretett egy szem gyermekük Facebook-profilját formázta meg, hírfolyamában a TÍZÉVES LETTEM bejegyzéssel.

Úgy tervezték, hogy amíg Marci fiuk az iskolában lesz, minden előre elkészített és gondosan eldugott bulikelléket a helyére tesznek, díszbe öltöztetik a házat. Az volt az elképzelés, hogy mialatt Marci a kora esti karate edzésen a sporttársait püföli, megérkeznek az sms-ben, e-mailben, Skype-on vagy személyesen meghívott vendégek, és egy közös nagy Happy Birthday Marci felkiáltással fogadják belépésekor a várhatóan megilletődött arcot vágó ünnepeltet.

Mikor mindennel elkészültek, s már csak néhány vendég érkezésére vártak, Szép Ábrahám egy utolsó pillantást vetett a csillogó-villogó műre, és elégedetten megállapította, hogy olyan lett, amilyennek elképzelték, tökéletes. Beült a kétoldalt gondosan nyírt homoktövisövénnyel szegélyezett kapufeljárón leállított terepjárójába, felbőgötte a motort, és elindult a sportcsarnokhoz, fia edzésének a helyszínére. A visszapillantó tükörben fél szemmel egyfolytában a hátsó ülést pásztázta. A támlának ferdén nekitámasztott, fehér kálatölcsérekéből kötött, ezüstszínű tüllel dekorált élő koszorúban gyönyörködött. Hagyott időt arra, hogy útban odafelé megálljon a temetőben, és a virágkölteményt elhelyezze volt felesége sírján halálának tizedik évfordulóján.

Végül mégsem kanyarodott le a sírkertbe vezető mellékútra.

Szép Ábrahám a sportcsarnok szűk folyosóján a fiúöltöző előtt feszengett a fal mellé állított egyik kopott fapadon. Izgatottan várt a fiára. Fogselymes fogpiszkálóval játszadozott a szája szögletében, hogy valamelyest oldja a belső feszültségét és leplezze fokozott nyugtalanságát. Sietette volna az időt, mert hirtelen ötlettől vezérelve úgy döntött, hazamenet kiviszi Marcit a temetőbe, és megmutatja neki volt felesége, Hencz Klaudia sírját. A koszorút, hogy fia ne fogjon gyanút, a csarnok előtt a hátsó ülésről a virágokkal felfelé fektetve betette a csomagtartóba.

Többször nyugtázta már apai büszkeséggel Szép Ábrahám, hogy egy szem fia érettebb és értelmesebb a koránál, amit részben magának, gondos törődésének tulajdonított. Azon buzgólkodott ugyanis és úgy irányította, hogy egy lépéssel a kortársai előtt járjon. Magabiztos és talpraesett legyen, meglegyen a magához való esze, legyen elég kurázsija, hogy ne tudják átverni, kinevetni és megszégyeníteni. Abban a minutumban, amikor készült, hogy kiteszi az indexet a jobbra kanyarodáshoz a temető felé, Szép Ábrahám a másodperc tört része alatt döbbenettel tudatosította, hogy ők, a szülei verik át a legjobban, megbocsát-hatatlan, iszonyatos módon, azzal, hogy elhallgatják előle az igazságot. Joga van tudni, hiszen nem értetlen gyerek már, mi és hogy volt tíz éve, a születése előtt – ébredt rá Szép Ábrahám a temetőhöz vezető mellékút előtt pár méterrel, a lekanyarodáshoz lassítva.

Már korábban is tervezgette, hogy megfelelő módon felkészítve a fiát a hír fogadására, mindent elmond neki, szép sorjában feltárja megfogantatásának előtte elhallgatott

történetét, mégis húzta-halogatta a vallomást, mert kényelmetlennek és kellemetlennek érezte derült égből villámcsapásként rázúdítani az igazságot, ami cseppet sem volt kecsegtető és szívderítő. Szorongva tartott eszmélő fia elutasító reakciójától, attól, hogy nem fogadja megértéssel a hírt, és hogy amit családi múltjukból a tudomására kíván hozni, jobban megviseli, mint gondolná.

Közben megrettegett, nehogy másoktól tudja meg.

Teljes felelősséggel átérezte, hogy csakis ő, az édesapja képes maradéktalanul feltárni előtte a múltat, megindokolni neki a történeteket, megértetni és elfogadtatni vele a színigazat. Azt, hogy nagyon-nagyon sokáig valaki mással várták a jövetelét. A volt feleségével, Hencz Klaudiával, aki annyira akarta őt, vagyis annyira akart gyereket, hogy közös megegyezéssel, alattomos módon hoztak egy döntést. Szégyenletes és kártékony döntést. Bérszülésről kötöttek egyezséget Ebedi Tímeával, az anyukájával. Látszatra mindenki elégedett és boldog volt, legalábbis színlelete a boldog várakozást, de sejthető volt, hogy balul sül el a szövetkezés, mert hazugságot leplező érdekre épült.

Volt felesége, Hencz Klaudia együgyű, de fikás asszony volt, a nőgyógyászati vizsgálat eredménye alapján kiszámolta (nem volt nehéz), hogy a magzat jóval a bérnyaságról hozott döntés előtt megfogant, és rájött, hogy közös megegyezésük valójában átverés volt, szégyenletes hazugságot, a férje és legjobb barátnője hamiskodását elfedő álca.

Fia világra jöttétől fogva Szép Ábrahám tisztában volt vele, hogy egyszer ezt is el kell mondania neki, és azt is, hogy Ebedi Tímeával, az anyukájával, akinek ott növekedett a pocakjában, így akarták félrevezetni a környezetüket és elkerülni a botrányt. Annak a veszélyét, hogy kiderül, már hosszú ideje együtt voltak.

Egyre gyakoribbak lettek az időszakok, amikor nem állhatták egymást a feleségével, Hencz Klaudiával. Az egyik otromba veszekedésüket követően – az után, hogy a cég anyagraktárában ledől a cinegemintás sárga kanapéra, de nem bírta elaludni, hiába forgolódott és erőltette az álmat – éjnek évadján illetlenül, de illedelmes szabadkozással beállított Ebedi Tímeához, tanácsért, vigaszért, megértésért, pár jó szóért. És megkapta, sőt, többet is.

A bérnyaság Ebedi Tímea ötlete volt, miután kiderült, hogy babát várnak. Camparitól illuminált állapotban kínálta fel a lehetőséget a legjobb barátnőjének, Hencz Klaudiának, hangsúlyozva milyen elképesztő nagy áldozatot vállal értük. Felesége pedig végtelen hálát érezve, kapásból igent mondott az örömteli ajánlatra.

Szép Ábrahám Márton fiuk világra jöttének pillanatától észben tartotta, hogy előbb-utóbb fel kell fednie előtte, hogyan és miért lett a mostani anyukája az anyukája, s hogyan lettek ők hárman egy család felesége, Hencz Klaudia halála után.

Végül mégsem mondta el mindezt, csak az élő koszorúval bíbelődött. Bárhogy állította, mindig elcsúszott, pedig úgy akarta rögzíteni a sírkövön, hogy ne essen a kálatölcsekbe az eső, ha esne.

Szép Márton szólalt meg elsőként, megelőzve az apját, aki a sírhoz menet és a sírkő előtt is magába roskadva, hosszan hallgatott. Gyűjtötte a bátorságot – ezért piszmogott a koszorúrögzítéssel is –, hogy előrukkoljon kényes történetükkel. Önmagában sem lett volna könnyű feladat töviről hegyire elmondani mindent, a fia meg még meg is nehezítette a dolgát, mert a sportcsarnoktól a temetőkapuig, míg ki nem szállt a kocsiból, örömtől csapongva végigfecsogta az utat a hátsó ülésen. Eldicsekedte, hogy az edzőjük újfent őt emelte példának a többiek elé, de úgy érzi, a barátai nem irigykednek rá, sőt, büszkén melléállnak, és támogatják, hogy őt küldjék a kerületi bajnokságra.

Szép Ábrahámnak – fia kirobbanó örömét látva és átélve, mert átragasztotta rá is – egyre gyengült az elszánása, hogy előjön a rejtegetett igazsággal. Amint egymás mellett lépkedtek a sírok között az élő koszorúval, már egyáltalán nem volt meggyőződve arról,

hogy a pillanat és a helyzet alkalmas a vallomásra. Abban viszont százszázalékosan biztos volt, hogy ha nem is mondja el, amire készült, elfogadható komoly okkal kell szolgálnia arra, miért tettek kitérőt a temetőbe, és miért álldogálnak megilletődve egy sírkő előtt, melyen a reneszánsz betűkkel belevéselt *Szép Ábrahámné, született Hencz Klaudia* feliratot böngészi a fia.

De még csak az okkal sem rukkolt elő.

– Tudom, ki volt a Klaudia néni, apa – törte meg a csendet vékonyka hangon, bátortalanul megszólalva Szép Márton.

Félénken belefúrta a kezét apja lapátnyi tenyerébe, aki végre függőlegesbe állította a koszorút, és felszabadult a karja.

– Nem volt szabad elárulnom neked, de anyától én már régóta tudok Klaudia néniről. Ugye, nem mondod vissza neki? – nézett megrettent apjára kérdően, s amennyire gyerektől telik, szigorú tekintettel Szép Márton. – Elmondta, hogy a Klaudia néni a dédnagymamád vitte el. Anya szerint az okozta a halálát, hogy megszállta őt a szelleme. Azt is mondta anya, hogy azért ártott a Klaudia néninek, mert nem szívelte, és el akart választani tőle téged. De nekünk nem kell félnünk a dédnagymamádtól, ezt is a lelkekre kötötte anya, mert a Klaudia néni halála óta nem jár vissza ártogatni.

Szép Ábrahám nem szólt semmit, csak nyelt befelé.

Nem akarta még jobban összezavarni a fiát. Nem látta értelmét, hogy ostoba valótlanosságoknak ellentmondva zavartan, találgatva magyarázkodjon vagy mentegetőzzön. Ezért nem próbálta egyértelművé tenni számára, hogy jó asszony volt a dédnagymama, az ég adta világon nem ártott senkinek az életében sem, holtában meg végképp nem, és köze nincs Klaudia néni halálához. Nem akart olyasmiről győzködni tízéves gyereket – egyébként sem tudott volna indulatok nélkül, megfontoltan, higgadtan érvelni –, amit nyiladozó elmével még nem érthet meg az ember. Ha megokosodik, talán maga is rájön, mi lehetett és mi nem, hogyan és milyen körülmények között halt meg Klaudia néni.

Ezért nem szólt semmit Szép Ábrahám, csak nyelt befelé. De a furakodó gyerekezet eltüntette a tenyerében.

– Remélem, ügyes leszel a bajnokságon – mondta várakozással, örömet erőltetve a hangjába, mikor sikerült annyira összeszednie magát, hogy megszólaljon.

– Igyekezni fogok, szeretnék serleget kapni – erősítette meg a fia.

– Az remek lenne, de most már iparkodjunk hazafelé. Szedjük a lábunkat, mert ma még vár ránk egy meglepetés.

– Szülinapi? – vágott közbe a fia, megszeppelve ugyan, de már újra derült arccal, s próbált együtt lépni az apjával.

– Nekem annyi, kifecsegttem, amit nem lett volna szabad! – mondta Szép Ábrahám, és becsapta a hátsó ajtót a fia után.

***

A születésnap bulit és a fia örömét nem akarta elrontani Szép Ábrahám. De amikor elment az utolsó vendég is, és Márton fiuk is elfáradt annyira, hogy fogmosás nélkül, az ünnepi ruhájában, cipőstül rázuhant az ágyra, kilopakodott a házból, anélkül, hogy elköszönt volna élettársától, Ebedi Tímeától. Beült a terepjárójába, és éjnek évadján elhajtott.

Az anyagraktárban a cinegemintás sárga kanapén próbált elaludni.

CSIKÓS ATTILA

Hiányos tájkép

Izzik a kő mert benne vagyunk már ebben a nyárban
skandalta nagyapám mindig ha a határba kivitt
szemben a kis ház maga vakolta vályog csendes
diófa dült ereszéhez hűvösbe meneküljünk!
mondta a jelszót és rohantunk máris
a ██████████ sz. bánya
azóta bezárt és ██████████ tulajdonába került
meddőjétől a kertig
eszembe jut ritka sétáim közben hogy vágta ki
azt a diót már másnap a férfi, aki megvette a házat
nagyapám halála után (kár volt elkótyavetyélni)
██████████ volt őrnagyi rangban azóta képviselő
Telerakta házzal a földet
fia se adta alább csak nevét írja máshogy: ██████████ néven
védi a tájat szigorúan egy azóta „elcsatolt” ██████████ hivatalban
Nincs több játék már se bújócska
És beljebb a városi Főtér már az se a régi
polgink bizonyos ██████████ úr az egészet mind lekövezte
A ██████████-i Önkormányzat ██████████. és ██████████. számú munkacsoportja
██████████ munkavezetővel az élen péntek délben
mind felvonultak a térre és estig a fákat
kivágták a dzsuvát meg elhordták a közfoglalkoztatottak
Krétafehérség és rend van hála az ██████████ úrnak
Ellátni végre a tér egyik végétől a másikig akadály nélkül
Fentről csupa térkő az ország
Első haragomban azt kiabáltam, hogy ██████████ már az egész
és a táj is olyan mintha ██████████ és ██████████ csöndes!
██████████, Polgármester úrnak az öccse
volt a generálkivitelezője az ügynek
közeli viszonyban állnak ██████████ Képviselő úrral
akinek ██████████ millárdos a barátja

látott már ilyet ez a Városháza a múltban
amikor kitöröltek ezt azt innen onnan jóakarók
fákat meg embereket úri elvtársi tudománnyal
bár a liget mely akkor innen tértől a határig tartott
hol nagyapám háza is állt
(húvösbe menekülni)
akkor még zöldbe borult a tavaszra
A reggel rügyezett az a tölgy is
amihez anno kerékpárját kikötözte
S most este csonkja mered csak
Árnyéka alatt mégis húvös a műkő
ízzó foltokban terjed a nyár

*Panaszlevelünket a [REDACTED] és a [REDACTED] számú kormányrendeletekre
hivatkozva semmisnek tekinti Dr. [REDACTED] [REDACTED] bíró*

Cím nélkül (Mulandó), 100x110 cm, olaj, vászon, 2017

HALMAI TAMÁS

Előfeledések (LVI–LX.)

Zörejek

The rest is silence? Rest vagyok elhinni;
annyi zsidongó zsidvaj lótt az űrben:
pulzársonáta, angyalmenüett,
bluesriffeket suttogó istenszívek
és kegyelmes zörejből multiféle.
Fejből a vér áramlik összevisszán,
de szíven keresztül visz útja úgy is.

Beszélgetés

Mert nem való mindenkinek az élet.
Nekem például, minthogy nem kérdezted,
elmondom, minden inkább, mint az élet,
való, még a valótlanok is.
Igaz, nincs oly. Csak a Van létezik;
és nem-létezni is csupán Ő képes.
Beszélgettél ma már az angyaloddal?

Élmény

Hogy béke van. Hogy háborítlan fekhetsz
ágyban éjente. Hogy kialhatod
magadból salakos félszeidet.
Hogy reggel fény vár, víz és anyanyelv.
Hogy elmozdultak bár galaxisok,
asztal és szék hűsége mérvet ad.
Hogy élsz, lelkek közt: halhatatlan élmény.

Zamat

Tea, kinek. Gyomrot megcsitítandó
készül gyógyfőzet, engesztelni kit.
Levitézlett már az életerő,
épp vándor pára oltalmazná frissé?
Porcelánkönny csorog. Kis esti Kína.
Citromfűt-fát ígér a hagyomány,
ígéretes zamatot alany nélkül.

Evolúció

Ken Wilbernek

Csak öleletlen ne maradjatok
készakarva se. Tehetetlen ott már
a zene is, és karistol a fény,
a vers megfut, az angyal mélabúvik.
Hová vezet a mozdulatlan Krisztus,
hová a tudat evolúciója?
Egymás deríti föl, följobb a bentet.

LÁSZLÓ ZSOLT

Az erdei kisvasút

A nap rászórta fényeit az erdőszéli fákra. Nem volt még hőség, de a katicabogarak minden levél fonákján elfoglalták már árnyékos helyüket. Az erdőszél párát lehelt, homályt lökve az emberi tekintet látómezejébe. Kora reggelente soha senki nem jár erre. Csak a fácánok szaladgálnak, vadnyulak cikáznak át a fövényen és az ideges mókusok farka ver meg egy-két ágat. Az erdőszéli vasútállomás régóta várja utazó vendégeit. Kicsi vasút, szép kocsiakkal, kabinokkal, tiszta, rendes mozdonyal. Nem szerepel térképen, nincs róla közvetlenül elérhető információ, az informatika és a turisztikai reklámok jótékony hatása még nem ért el ideig. A kisvasút egyszerűen csak van, a szerelvény mindennap indul, és az abszolút megtévesztő információs táblák ellenére szinte mindig zsúfolásig teli utasokkal.

Az indító sínpárhoz hátizsákos ember közelít. Rutinos mozdulattal ül be az egyik kicsi vagonba. Sodort cigarettát szív, és a kis pad alá nyújtja lábát. Üres még minden, az indulás időpontja már nincs messze. A férfi körbejártja tekintetét... és jön valódi paszományos ruhában a kalauz. Túlméretezett húsgombócként gördül fel az első vagonba. Sorjázik, odaér emberünkhöz.

– Jó napot! Van már jegye?

– Nekem nem kell jegy, a járat sorsa rajtam áll!

A tömpe orrú dagadt kalauz arca répvörösre változott.

– Ül csak itt indulásig, te, ványadt proli! Ez már nem a szocializmus, itt nincs ingyen út, amíg én vagyok a kalauz! Kicsit még üldöghélhetsz, nézelődhetsz ingyen is, de ha jön az új masiniszta és még mindig itt lebzszel, kiteszünk innen, mint egy macskaszarral telt zacskót. Addig is pá'!...

Emberünk szólni szeretett volna, el akarta mondani, hogy miért is van itt, és hogy egy nehéz éjszaka után egyedül akarta feltérképezni kora reggel a terepet.

Jöttek az első utasok, lassan kezdtek betelni a helyek. Jött ismét a vörös arcú, túlméretezett húsgombóc, a kalauz.

– Még mindig itt vagy? Késik a masiniszta, de nélküle is kiverem a szemedet, te ócska szocialista csökevény! Te városi bunkó! Megvárom, amíg megtelik a szerelvény, és ha még akkor sem fizetsz, a töködet is lerántom! ...Habár én intelligens ember vagyok, lehet, hogy nem nyúlok hozzád, de rendőrt fogok hívni!

A testes kalauz térült-fordult. Emberünk megint nem juthatott szóhoz, hát újra sodort cigarettájából szívott el egyet, és belső készítése miatt bibliai hangokhoz fordult. Magában kezdett el zsolozsmázni: – Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben...

– Türelmet kérünk! – ordított a húsgombóc kalauz. – A mozdonyvezető késik. Új ember, biztosan nem talált rá az ide vezető erdei ösvényre.

Emberünk csak ült, és gondolataiban visszatértek a gyerekkori képek. Apját verték, anyját falhoz szorították a felszabadító hadsereg katonái. Nem tudta, hogy a hódítók, felszabadítók később megszállóvá lesznek. Hogy németek voltak-e vagy oroszok, már nem is emlékezett. Akkor az asztal alól nézte, befogott füllel, hogy verik az apját, hogyan vetkőztetik az anyját. A következő kép emlékeiből... – „Megy a gőzös, megy a gőzös Kanizsára...”, amit óvodásként, de már árva gyerekként mindig büszkén, szeretettel élt át. Apja nem élte túl a hős felszabadító seregek tettelegességben megnyilvánuló szeretetét. Édesanyja szociális otthonba került, szegényből eredő idegbaja kezelhetetlenné vált. De múlt az idő, és a múlás mindig gyógyít.

Emberünk több szakmát is kitanult. A szocialista brigádmozgalomban munkatársaival szerény, de ismétlődő anyagi jutalmazásban részesültek. Aztán a rendszerváltozás után minden megváltozott. Racionalizáltak mindent és mindenkit. Emberünk gyenge idegzete, túlságosan érzékeny és csöndes viselkedése okán kikerült a világ szélfúttá rengetegébe, ahol a farkasok élni tudnak, de a bárányok térdre rognak. Így volt, így lett.

És jött a dagadt kalauz.

– Te ócska, romantikus tekintető, most vagy leszállsz, vagy úgy váglak pofán, hogy bedagad a sunyi szemed alatt az állkapcád!

Emberünk megrettent. Édesapja, édesanyja jutott az eszébe, félt a veréstől, és sokkolta a kalauz primitív letámadása. Nem volt felkészülve. Gyerekkora, emlékei és később a kezelések árvaként valahogy életképesebbé tették, de sosem tudott megtanulni dadogás nélkül beszélni, és megmaradt békés szemlélőnek, csöndes robotolónak. Ettől függetlenül mégis mindig bántotta, hogy a kitüntetések, kárpótlások őt mindig elkerülték, rá és családjára sosem gondolt senki az elszenvedett családi tragédia kapcsán.

A húsgombóc kalauz magyar leventéjében eléje özlött, és vaskos öklével szájon vágta.

– Takarodj, te rohadék! Ez Magyarország, és itt mindig rendnek kell lennie!

Emberünket kilökte a kocsiból, és köpött egy nagyot. Szalonnás tokája alól hörögve nyögte, hogy itt, amíg én vagyok, rendnek kell lennie. Emberünk fél térdre ereszkedve fölemelte karját, mintha a rémült mókusokat akarta volna üdvözölni, és a zsírbíborban úszó kalauznak alázattal szólt vissza.

– Ez a vonat már nem indulhat el ma!

– Miért, te veszett féreg?!

– Csak azért, mert én volnék az új mozdonyvezető.

H. NAGY PÉTER

Visszaemlékezések 2.

A tollas ember

Vonatozom, Komáromba; már kábé tíz éve, azaz felnőtt vagyok, egyetemi oktató. Újvár felől mindig érdekes a felhozatal, egyszer össze is veszem egy nővel, mert azt állította magáról, hogy ő írta Talamon Alfonz legjelentősebb műveit, meg azt is, hogy nála írnak a diákjaim a szakdolgozatukat. Szerintem egyik sem igaz, de nem is ő a főszereplő.

Hanem egy kereskedő, aki viszi az üzletet, régi alkatrészeket árul Komáromban, és minden nap Újvárból jár fenntartani a boltot. Mondja is, hogy az a gáz, amikor a fia (autószerelőként) megkéri, hogy tekerjen be egy csavart, és ő persze másfelé forgatja, akkor megkapja az ukázt: „Ez nem toll.”

Szóval ő a főszereplő. Arany ember. Kisebb, mint a szokásos dagadék. Reggel kilépek a kapun, és bár az egyértelműen gyalogjár-dára nyílik, figyelnem kell, nehogy elgyúrjanak a biciklisek. (Egyszer az egyiket megpróbáltam elküldeni a fenébe, de neki állt feljebb, hogy én mit keresek itt hirtelen a járdán.) Gyalogosként. Nos, éppen kilépek a szóban forgó kapun, jön ismerősöm, akivel eddig mindig csak a komáromi vonaton találkoztunk (oda-vissza), de mindig köszöntünk egymásnak, mintha cimborák lennénk. Nem voltunk azok. Mostanáig.

A nevét nem tudom, de szimpatikus figura. A házunk előtt egy hármas útkereszteződés található. Néhány gyalogátkelővel. Mindegyik kábé öt másodpercig zöld a gyalogosok számára. Esély sincs az átkelésre. Főhősünk, tudva mindezt, azonnal felajánlotta, hogy tartsak vele a hármas útkereszteződés lehető legbonyolultabb, de leggyorsabb pontján át, akkor, amikor pár pillanatig nem jön semmi, sehonnan. Csak mi megyünk. Keresztbe. És, bakker, tényleg van egy ilyen pont (szinte Lagrange), no, azt kell megragadni. Megoldottuk.

Egy teljesen más útvonalon, ahogy az állomásra szoktam menni, elértük a vonatot. Repülés nélkül. Barátom persze abszolút profinak bizonyult: a jegypénztárnál is segített, pedig én alapvetően jó – meg digitális – jegyvásárló lennék. De ez mellékes. Jött is a vonat, nem késett, de régies volt. Ilyesmiket talán már nem szabadna alkalmazni, de mégis futnak a vágányokon. Ismerősöm szerint viszont ezek még akár kellemesebb vagonok is, mint a mostaniak, mert ezekben el lehet terülni. Szerintem az újakban is, de ezt nem tettem szóvá. Izzadtam, mint a mézember.

Merthogy elkezdődött egy marha érdekes beszélgetés. Aminek a végén (tehát a közepétől itt most megfosztom az olvasót) kiderült, hogy az úriember igencsak vonzódik a tollakhoz. Ez Hetény magasságában történt, amikor is főhősünk észrevette, hogy a felső zsebemben két toll is virít. Rákérdezett. Nem értettem. (Nem volt meg minden foga, ki tudja, mit mond.) „Kakálni is kell időnként.” De nem mentem ki, visszakérdeztem. Mint kiderült, nem látott még ilyen jellegű célszerszámokat. Pontosabban, pont ilyeneket nem. Az egyik ezüstszínű volt, a másik zöld.

Előhúztam a dolgaimat. Mondott egy rövidítést, bólogattam, gondoltam, értem, részben. De aztán minden megvilágosodott: a tollra utal. A beszélgetés azonban teljesen másról szólt addig, elképesztő sztorikat mondott a faszi ötpercenként, váltogatta őket, és jól csinálta. Az egyik szerint anno a cigányoknak vagy romáknak volt egy elméletük arról, hogy ha elássák a döglött csirkét a földbe két napra, megtisztul a baktériumoktól, aztán fogyasztható. Science fiction.

Aznap reggel korán keltem. A következőképpen jártam el. „Melyik idióta törte be az ajtót?” Beállítva az idő. Na persze ilyenkor óránként felébredek. Egykor, kettőkor, háromkor, négykor, ötkor, hatkor, fél négykor, három előtt tíz perccel, és így tovább, no, meg hat húsz helyett hat tizenkettőkor. Fáradt voltam. Tehát a telefont ki is nyomtam, mielőtt csörgött volna. Előbb indultam, időben. De arra gondoltam, hogy elteszek, a kurva életbe, pár tollat, mert a tanszéken nincs (nekem). Behajoltam a gép mögé: oázis. Találomra néhány. Be a zsebbe. Takarásban.

Heténynél meg kiszúrja a tollas ember. Hihetetlen. Hihetetlen? Van benne valami. Illetve a valószínűséggel is operálhatnánk, de nem tesszük. Egyszerű ember, egyszerű megoldás. Én négy tollat hoztam – teljesen önkényes módon – egy helyett. „Egy szajha is elérékenyült volna tőle.” Előhúztam a tollaimat. Az első a szürke volt: SZMÍT logóval, azaz a Szlovákiai Magyar Íróársaság által rendelt cucc. A második szintén szürke volt, elhajlott a pánt, de működött: a nyitrai egyetem Közép-európai Tanulmányok Karának kiadványa volt. A harmadik, amit a táskámból bányásztam elő – anno is ad hoc módon tettem oda, de ott volt –, a Selye János Egyetem kék színekben pompázó ajándék íróeszköze. Fárasztó? Főhősöm mindet megkapta. A negyedik, az újvári „inasképző” zöld színű remeke nálam maradt.

Nekem amúgy sok van. Mivel neki ötszáz, hiszen gyűjtő, el is neveztem magamban úgy, ahogy engem hívott a tornatanárom a gimiben: tollpipi.

KENNETH KOCH

Vonatok takarásban

(figyelmeztető jelzés egy vasúti átjárónál, Kenyában)

Egy versben az egyik sor takarhatja a másikat,
Miként vasúti átjárónál az egyik vonat takarhatja a másik vonatot.
Vagyis ha át szeretnél kelni
A vágányokon, várj egy pillanatig,
Azaz míg az első vonat elhalad. Ilyenképpen, ha olvasol,
Várj, míg elolvasod a következő sort –
Aztán biztonságosan folytathatod az olvasást.
Családon belül nővér leplezhet nővért,
Tehát amikor udvarolsz, a legjobb, ha mindkettőt figyeled,
Különbén megeshet, hogy amíg az elsőt keresed, a másikba leszel szerelmes.
Apa vagy fiútestvér takarhatja a férfit, akire,
Ha nő vagy, régóta vársz szerelmesen.
Szóval, mindig áll valami egy másik valami előtt,
Miként a szavak állnak tárgyak, érzelmek és eszmék előtt.
Egyik kívánság takarhatja a másikat. Egy ember hírneve takarhatja egy
Másik hírnevét. Kutyá a fűben álcázhat másik kutyát, azaz
Ha az első elől menekülsz, nem szükségszerű, hogy biztonságban is vagy;
Egy orgonavirág takarhat másikat, sőt számos orgonavirágot, és az
Appia Anticán egy síremlék takarhat számos más síremléket. Szerelemben egy
Szemrehányás takarhat másikat, kis sérelem rejthet nagyot.
Igazságtalanság elfedhet másikat – gyarmat gyarmatot,
Egy harsánypiros uniformis takarhat másikat és másikat, egész hadtestet.
Füüdőkád másikat, mint amikor, fürdés után, valaki kísértél az esőbe.
Egy eszme takarhat másikat: Az élet egyszerű.
Eltakarni az életet hihetetlenül összetett feladat, például Gertrude Stein
Prózájában az egyik mondat takarja a másikat, noha nem ugyanaz a mondat.
A laboratóriumban az egyik találmány takarhatja a másik találmányt,
Az egyik este takarhatja a másikat, egy árnyék árnyékok rejtekhelyét.
Sötétvörös, vagy kék, vagy lila – ez valaki festménye
Matisse nyomán. Valaki vár a vágányoknál, amíg el nem tűnnek,
Ezek a rejtett párok, olykor képmások. Egyiptetűjú ikrek
Takarhat másikat. És lehet ott még sokkal több is. A szülész a Var Völgyébe
Bámul. Mi megszoktunk ott, a feleségem és én, csakhogy
Az egyik élet takarta a másikat. És most a feleségem elment, én meg itt vagyok.
Vidám anya takar egy ügyefogyott lányt. A lány saját vidám lányával felváltva
Takarják egymást. Vasútállomáson vannak, a lánynál csomag,
Nagyobb, mint az anyja csomagja, melyet amaz sikeresen takar el.
Ha valaki felajánlja, hogy átveszi a lány csomagját, konfliktusba keveredik
Az anyával, és kénytelen az övét is vinni. Ilyenképpen egy autóstoppos
Szándékosan takarhat másikat és egy csésze kávé is

Egy másikat, mígnem az egyik túlcordul. Egy szerelem takarhat
 Másik szerelmet vagy ugyanazt a szerelmet,
 Mígnem a „Szeretlek” egyszer csak hamisan cseng, és az ember
 Felismeri, hogy hátrább jobb szerelem lappang, mint amikor a „Tele vagyok
 Kétségekkel” eltakarja az „Én bizonyos vagyok valamiben, és ez az”-t,
 És egy álmot takarhat másikat, mindenkor, ahogy köztudott.
 A Paradicsomban Ádám és Éva takarhatja a valódi Ádámot és Évát.
 Jeruzsálem eltakarhat egy másik Jeruzsálemet.
 Ha rájössz valamire, állj meg és engedd el,
 Így megláthatod, mi más van ott. Odahaza, nem számít, hol,
 Belső nyomok jeleznek szintén veszélyt: az emlékezet bizonyára
 Leplez egy másikat, mely arról szól, mi is az emlékezet,
 A létszemléletek örökké fordított sorrendje. Ha befejezted
 Az *Érzelmes utazás* olvasását, nézz körül, ott áll-e valahol a könyvespolcon
 A *Tristram Shandy úr élete és gondolatai*, mely lehet, hogy erősebb
 És sokkal mélyebb, ezért van takarásban, miként a Santa Maria Maggiorét is
 Takarhatják hasonló templomok Róma belsejében. Egy gyalogjáró
 Takarhat másikat, mint amikor alszol ott, és
 Egy dal takar egy másik dalt: például a „Csillagfelhő” takarja a „Mit csinálnak az
 Esőben?”-t. Vagy vice versa. Egy dübörgő lépcsőház
 Elnyomhatja a dobok hangját. Egy barát takarhat másikat, fa törzsénél
 Ülsz valakivel, és amikor felállsz, hogy távozz, másvalaki van ott,
 Akivel mindvégig szívesebben beszélgettél volna. Tanítót,
 Doktort, extasyt, betegséget, nőt, férfit takarhat egy másik.
 Tarts szünetet, hogy az első menjen el.
 Na, most, gondold, biztonságosan átkelhetsz, és elgázol a másik.
 Fontos lehet: várjunk legalább egy pillanatot, lássuk,
 Mi történt ott korábban.

Bodnár Gyula fordítása

Kenneth Koch amerikai költő, drámaíró, egyetemi tanár 1925-ben született Cincinattiben (Ohio), 2002-ben, 77 éves korában hunyt el New Yorkban. Az itt közölt versét – melynek eredetijét a NewYork-i Touchstone kiadónál megjelent, A. R. Ammons és David Lehman által szerkesztett *The Best American Poetry 1994* című sorozatgyűjteményből választottam ki – a költő 1982-es afrikai utazásának egyik, először újságcikkben megírt élménye ihlette. (B. Gy.)

SHANNON MOSS

Letűnt világok

– SF-monológ –

Döbbenetes felismerés.
Láttam magam az erdőben.
Oldalról fújó hó.
Narancssárga védőruhás nő,
Aki felém nyúl.

Elfogadhatatlan jövőbeli pályák.
Az élet erősebb az időnél.
Hamis remény.
Néhány holttest szétesett,
Mintha zseléből volna.

Hiányzó arcvonások.
Egyik dróttal, másik zsineggel.
Kísérteties tükörlány.
Visszhang vagyok magam is,
Kit a másolatok lépte vet.

Az égre terített nők anatómiája.
Polleneső visszafelé.
Teleszkópszerű az életem.
A jövő máris úgy elpárolgott,
Mint a nanoharmat.

Más már feladná.
Az érzelmi csomóim ellazulnak.
Gépek a tüdőmben.
Mielőtt eltűnök hirtelen, látom
A csillagokat vérző égboltot.

H. Nagy Péter gyűjtése

JOHN RODRIGUEZ

Kontroll

– SF-monológ –

Érzek valami különös összefüggést a spirál
És az égen átfutó fényvillanás között:
A valóság és a metafora összekapcsolódik
Az idő és a kontextus kiterjedésében,
Olyan mérhetetlen távol, hogy csak
A gondolat képes kitölteni az űrt.

Ez a kedvenc helyem a Déli Végeken.
Mintha másképp működne itt a gravitáció.
Végtelen polcokon sorakozó minták,
És a hatást csak fokozza a sok tükör.

Millióféle növény
Fakéregminták
Szitakötők
Preparált róka
Patkánytetemek
Prérifarkas-
Ürülék
Régi hordó
Darabkája
Moha
Zuzmó
Gombák
Kerékküllők
Levelibékák
Vakon
Üveges szemmel.

Frankenstein-laboratóriumot vártam.
Formaldehidben eltett kétféjű borjakkal,
Kitinpáncélos nagyszájú nyulakkal,

Meg púpos, kísértetiesen csúf szolgálával,
Aki roppant zavaros, nyelvileg is zagyva
Magyarázatokat hadar egy rákbarakkon át.

De csak a biológus volt ott, meg én,
S a székesegyházi hangulatban
Egyikük sem érzett késztetést
A beszédre.

H. Nagy Péter gyűjtése

Cím nélkül (Portál), 50x60 cm, olaj, vászon, 2017

VIDA BARBARA

A weird fiction Howard Phillips Lovecrafttól Veres Attiláig

1 Az egyik első elismert „scifantasy” regényt Jack Vance írta *Haldokló Föld* címmel.

2 Vö. Jeff VANDERMEER, *The New Weird: It's Alive?* = Ann & Jeff VANDERMEER szerk., Tachyon Publications, San Francisco, 2008, 9–18.

A magyar spekulatív fikciós irodalom kétségkívül virágzó korszakát éli. A zsánerművek mellett azonban egyre több olyan opusszal is találkozunk, melyek a fantasztikus irodalom jegyeit magukon viselve, a különböző almfajoktól mégis elrugaszkodva hívják fel magukra a figyelmet. Több évtizede, amikor Tolkien és a fantasy világsikere után megindult egyfajta „ellenforradalom”, sorra jelentek meg az új irányzatok, mint például a new wave, a weird fiction, a slipstream, majd pedig a new weird, mely a weird fictionnel együtt már nevében is utal valami másra, eltérőre, furcsára. Ezek az irányzatok túlmutatnak a „tisztá műfajokon”, és az azok keveredéséből adódó hibriditáson alapulnak. Ahogy a weird szócska maga is furcsát jelent, úgy ezeket a regényeket is e felől a szócska felől érdemes a leginkább megközelíteni. A világok működése, a nyugtalanító hangulat – mely a legtöbb esetben a Lovecraft nevével fémjelzett kozmikus horrorhoz/félelemhez társítható –, a karakterek viselkedése, gondolkodásmódja, érzései mind a regény „furcsaságaiként”, s egyúttal a weird irányzat jegyeiként ragadhatók meg. Felmerül a kérdés, mi a különbség a kétféle weird között, szükséges-e hazai fronton különbséget tennünk, vagy megelégedhetünk pusztán a weird irodalom megnevezéssel?

A weird fiction a *Weird Tales* magazinhoz, valamint Lovecraft és társai nevéhez köthető, és a ponyvairodalom fénykorában teljesedett ki. Jeff VanderMeer a *The New Weird: "It's Alive?"* című tanulmányában a weird fictionre a New Weird előzményeként hivatkozik, mely később beolvadt a modern horror műfajába. Az „Old” Weird formát VanderMeer szinonimaként használja a weird fictionnel, így e két fogalom között nincs különbség. Két impulzust jelöl meg, ami elválasztja egymástól az „öreg” és „új” weird irodalmat. Az egyik a már említett New Wave irányzat, mely az 1960-as évekre datálható, műfajkeveréssel, a magas és alacsony irodalom és a művészet vegyítésével kísérletezett, mindezt pedig főként politikai tartalommal megtöltve. Ezen kívül egyik legjellegzetesebb ismérve volt a sci-fi és a fantasy közti határ elmosása, s ezáltal az ún. „scifantasy” művek létrehozása.¹ A másik impulzust többek között Clive Barker *Books of Blood* című könyvéhez köti, melyben a Lovecraft-féle látomásos horror és az ismeretlentől való félelem (később mint transzgresszív horror) kerül előtérbe, mely szövegek sajátossága a groteszk kiélézése, különböző szörnyek szerepeltetése, folyamatos félelem ijesztgetés nélküli, hangulat szintjén való fenntartása, melyek aztán a New Weird fő ismertetőjegyeivé váltak.²

Bizonyos értelemben az Old Weird egyidejű megértése, elfogadása és elutasítása ösztönzésül szolgált a New Wave és a New Horror elkülönülésének, melyből aztán hasonló folyamat útján különült el a New Weird, átformálva és kibővítve az előzőek repertoárját. Az első regény, amely egyértelműen ebbe az irányzatba sorolható, China Miéville *Perdido pályaudvar, végállomás* című regénye, mely eredeti nyelven 2000-ben, magyarul 2005-ben jelent meg. Miéville műve főként abban különbözött az elődökétől, hogy bár a tolkieni fantasytól eltért, az epikus vonalat meghagyta, ezen kívül regényében – és későbbi írásaiban (Terry Pratchetthez vagy Philip Pullmanhoz hasonlóan) egyaránt – nyíltan politizált, szociális és vallási kérdésekre reagált a fantasy (alternatív vagy paralel) világokon keresztül, mindezt az analógia, a szatíra és az allegória segítségével, ezáltal létrehozva szövegeinek metaforikus olvasatát. A metaforikus olvasat nevelő célzattal bír, görbe tükröt tart a mi világunk elé, ezáltal befolyásolni próbálja az olvasót.³ Miéville és társai szövegeikkel egyensúlyt teremtettek a populáris, látomásos és szürreális hatások között, ezáltal nagyobb célközönséget szólítva meg, valamint lefektetve a New Weird irodalmi irányzat alapköveit.

Nem sokkal a *Perdido pályaudvar, végállomás* megjelenése után, 2003-ban M. John Harrison tette fel a kulcsfontosságú kérdést: „A New Weird. Ki műveli? Mi ez? Létezik egyáltalán?”⁴ A fogalom meghatározásának bizonytalansága okán több kritikus és író jobbnak látta elhatárolódni a kifejezéstől, ennek ellenére a terminus a mai napig használatos, sőt, egyre nagyobb figyelmet követel magának. Harrison kérdéseire, melyeket nyilvános felületen tett közzé, rengeteg válasz érkezett, ezzel is bizonyítva az igényt a fogalom pontos kibontására és kikristályosítására a használhatóság érdekében⁵. Mára az egyik legmegragadhatóbb „weird jegy” a meglepetésszerűség. A zsánerregényektől eltérően itt nincsenek előre lefektetett szabályok, a varázslat, tudomány, horrorelemek egyaránt vegyülhetnek egy textuson belül, így az olvasói elvárások rendszerint felülíródnak.

Jelen tanulmányban Jeff VanderMeer meghatározását vesszük alapul a weird fiction, pontosabban a New Weird Fiction pontosításához, miszerint a szóban forgó irányzat urbánus, másodlagos világokat működtető fikción alapszik, a hagyományos fantasy romantizált elvárásait torzítja, nagyrészt valóság-hű világmodelleket alakít ki, ahol főként fantasy és sci-fi elemek vegyülnek. Az irányzat rendelkezik egyfajta viszceralis, pillanatszerű vagy meglepetésszerű erővel, stílusához és hatásaihoz főként a szürreális elemek és a transzgresszív horror járul hozzá, keveredve az előző irányzatok stílusjegyeivel, ezek közül is főként a New Wave-vel. A modern világ eseményeivel, ha burkoltan is, legtöbb esetben tudatában vannak, ám a művek nem sokszor közvetítenek nyílt politikai üzenetet.⁶

VanderMeerben az irányzat létezését illetően nem merülnek fel kétségek, az antológia bevezetőjének végén mégis fenntartásokkal búcsúzik, úgy véli, az egyelőre még nem nyerte el végleges formáját, mindmáig folyamatos fejlődésen megy keresztül – ezt jól mutatja a *European Editor Perspectives on the New Weird* című fejezet is,

3 Vö. Andrew RAYMENT, *Fantasy, Politics, Postmodernity* (Pratchett, Pullman, Miéville and Stories of the Eye), Amsterdam – New York, 2014, 9–18.

4 VANDERMEER, *I. m.*

5 A kérdéssorozatot M. John Harrison tette fel a *Third Alternative Message Boardon*, melyre rengeteg válasz érkezett. A teljes beszélgetés itt olvasható: http://www.kathryncramer.com/kathryn_cramer/the-new-weird-p-1.html [2018.06.27.]

6 VANDERMEER, *I. m.*

7 Uo.

8 Mike ASHLEY,
*The Time
Machines: The
Story of the
Science-Fiction
Pulp Magazines
from the
Beginning to
1950*, Liverpool
UP, 2000.

9 KORNIA Zsolt,
*Röviden a fan-
tasyról* =
[http://www.fan-
tasycentrum.hu/
old/VEGYES/KZS
rovidenafantasy-
rol.htm](http://www.fantasycentrum.hu/old/VEGYES/KZS/rovidenafantasyrol.htm) [2018.
06. 27.]

10 Uo.

mely különböző európai országokban veszi szemügyre a weird irodalom hatását és permutációit. A fejlődés alatt pedig VanderMeer azt érti, hogy az irányzat már most meghaladta 2003-as önmagát, így a bevezetőt a következő szavakkal zárja: „A New Weird halott. Éljen soká a Next Weird.”⁷

A weird irodalom amerikai térhódítása

A weird fiction az Egyesült Államokból indult, az irányzat képviselőinek a *Weird Tales* című magazin adott teret. Az első szám 1923-ban jelent meg, a szövegekben a fantasztikus irodalom alműfajai – a fantasy, a horror, a sci-fi és az alternatív történelem – keveredtek. A magazin egyik legismertebb szerzője H. P. Lovecraft volt, ismert opusa, a *Cthulhu hívása* is itt jelent meg 1928-ban. Robert E. Howard *Conan, a barbár* szövegei is innen indultak útjukra – az első Conan-történet 1932-ben jelent meg *Főnix a kardon* címmel, a '40-es években pedig gyakran jelentek meg a lapban Ray Bradbury ismert amerikai sci-fi és fantasy író szövegei is. Kisebb-nagyobb kihagyásokkal ugyan, de a magazin folyamatosan életben tartotta magát.⁸ A *Weird Tales* a kor egyéb ponyvamagazinjaihoz hasonlóan szintén előszeretettel közölte hosszabb írásait folytatásokban, ezzel is megtartva olvasóit. A ponyva ezáltal – vagyis a történetek konstruálásával – használta ki a narratív terjeszkedést, ami számos interakción keresztül folytatódott. Az egyes fejezetek mindig olyan résszel értek véget, hogy kíváncsivá tegyék az olvasót a folytatásra, ezáltal építve a szerialításban rejlő lehetőségekre.

Howard Phillips Lovecraft összekötő kapcsot jelentett az addigi fantasy vonal és az új nemzedék között. Vele új fejezet nyílt mind a fantasyben, mind pedig a horrorban. A nemzedék többi tagjától eltérően ő nem számított széles körben közkedvelt „pulp-írónak”, „talán mert nem áldozta fel írásainak színvonalát a magazinok kínálta popularitásért”.⁹ A fantasy történetében az említett két író, Lovecraft és Howard halála hozta el a fordulópontot. A műfaj hanyatlani kezdett, a kor két legnagyobb magazinja, a *Weird Tales* (nem véglegesen) és az *Unknow* pedig megszűntek. Az áttörést és egyben a fantasy virágzását az ötvenes évek hozták el J. R. R. Tolkien nagysikerű trilógiájával, s ezután a műfaj kezdett eltolódní az epigonizmus irányába. „E mű sikerére mi sem jobb bizonyíték, mint hogy az amerikai rajongók »Gandalf legyen az elnök!« feliratú transzparenssekkel vonultak fel az utcán.”¹⁰ A '60-as évek radikális megújulásaként tört be az irodalomba a New Wave Michael Moorcockkal, „aki alapjaiban értékelte át az egész műfajt, véglegesen szakítva a »hybóriai hagyományokkal«. A két pont, ahol a legélesebben támadta a tradíciókat, a hős legyőzhetetlenségének mítosza és a jellemek fekete-fehér; gonosz-jó sarkítotttsága volt. A fantasy-new wave-ben tobzódik az írói fantázia. A helyszínek nem szimplán ijesztőek, vagy rémesek, hanem bizarrok, és hátborzongatóan idegenek. Moorcock műveiben embervérből épült várkastélyokról és folyékony tavakba gyűlő hangokról olvashatunk.”¹¹

A '90-es években (pontosabban '89-től '96-ig) az HBO *Tales from the Crypt* címmel készített hét évados sorozatot összesen 93 epizóddal,

mely a *Weird Tales* magazin szövegeit vette alapul az egyes részek elkészítésénél. Hasonló tévésorozatnak tekinthető a Steven Spielberg által rendezett, 1985 és 1987 között az NBC által vetített *Amazing Stories*, mely ugyancsak horror, sci-fi és fantasy történeteket filmesített meg, alapjául pedig az első science fiction magazin tekinthető, mely megegyező címmel 1926-ban indult útjára Amerikában.¹² Ahogy a sorozat, úgy a magazin is – mindannak ellenére, hogy hivatalosan is elfogadták mint science fiction kiadványt – vegyesen közölt sci-fi, fantasy és horror szövegeket. Ennek legfőbb oka, hogy az idő tájt még nem kristályosodtak ki a tudományos-fantasztikus irodalom határvonalai; a polemizálás arról, pontosan hol húzódnak a műfaji határok, csupán a lap indulása után kezdődött.

Kortárs szinten (hazánkban is) az egyik legismertebb weird írónak Jeff VanderMeer számít, aki nemcsak művelője, de feleségével együtt kutatója is az irányzatnak.¹³ A nagysikerű *Déli Végek-trilógia* VanderMeer számára meghozta a világszintű elismerést, nemcsak Amerikában, hanem Európa szerte is olvassák, művének első részéből, az *Expedícióból* (Annihilation) pedig Alex Garland – az *Ex machina* rendezője – készített filmet. A regény az X térségben játszódik, ahová egy öt nőből álló kutatócsoportot küld a Déli Végek nevű társaság a térség felderítésére, melyet harminc évvel ezelőtt természeti katasztrófa sújtott. A pszichológus, a geodéta, az antropológus, a nyelvész és a biológus alkotják a tizenegyedik kutatócsoportot. A szöveg maga a biológus naplója, aki személyes okok miatt jelentkezett a felderítőútra. Mint kiderül, férje tagja volt az előző expedíciónak, s bár onnan épségben visszatért, mentális állapotát tekintve már nem volt ugyanaz az ember, ahogy rajta kívül senki sem a visszatérők közül.

A regény egészét az információhiány és a bizonytalanság uralja, melyek a hangulat szintjén idézik elő a félelmet. Megmagyarázhatatlan események sora vár a csapat tagjaira, akik az X Téréségbe érkezve már csak negyedmagukra számíthatnak, a nyelvész ugyanis az indulás előtt meggondolta magát. A burjánzó és színes környezet egyszerre csábít és taszít idegenségével. A szereplők bizonytalanságát saját kiszolgáltatottságuk okozza, mivel a térségbe újszerű technikai eszközöket tilos behozni. A minimális információ nem csupán az olvasót, hanem a regényben szereplőket is érinti, nincsenek magyarázatok, ellenben parancs, félrevezetés, manipuláció és hazugságok annál inkább. A Téréség karantén alá került, a ki- és bejárás csak felügyelet mellett lehetséges, a csoport tagjai nem kapnak információt arról, meddig kell tartózkodniuk „odabent”. A Téréség egyik központi eleme s egyben a regény cselekményének mozgatórugója a „torony”, ami valójában egy alagút. Az X térség igazi világítótornya a parton áll, a biológus mégis úgy véli, hogy az alagút a torony részét képezi, csak idővel valahogy a föld alá került. Mivel az olvasónak csupán a biológus naplóján keresztül nyílik rálátása az X Téréségre, fenntartásokkal kezelhetjük annak igazságértékét, vagyis némileg megkérdőjeleződik annak validitása. Mivel a biológus maga sincs tisztában vele, hogy mi igaz és mi pusztán hallucináció és szemfényvesztés, így az olvasó sem rendelheti teljesen alá magát az elbeszélő állításainak.

11 Uo.

12 Az *Amazing Stories* sorozat részei megtekinthetők a <https://www.nbc.com> oldalon. [2018. 06. 27.]

13 Fentebb már hivatkoztunk a *The New Weird* című antológia, melyet Jeff és Ann VanderMeer szerkesztettek közösen. A kiadvány tanulmányokat és elbeszéléseket egyaránt tartalmaz.

14 HEGEDŰS Norbert, *A felfedező magányossága (Jeff VanderMeer Expedíció című könyvéről)*, Opus, 2018/1., 65.

15 Uo.

16 Uo.

17 Uo.

18 PINTÉR Bence, *Emberre nem hasonlító szörnyeket alkotni – Interjú Jeff VanderMeerrel* = http://sci-fi.mandiner.hu/cikk/20170602_emberre_nem_hasonlito_szornyeket_alkotni_interju_jeff_vandermeerrel

VanderMeer világa több helyütt hasonlóságot mutat a lovecraftival. Hegedűs Norbert is arra a megállapításra jut, hogy a „természetfeletti rettenethez való eljutás VanderMeer szövegében látszólag a Lovecraft által lefektetett sémákat követi: az idegen elemek fokozatos adagolása, a kvázitudományos körítés mind megalapozzák a borzalmas valósággal való szembesülést”.¹⁴ Hegedűs hozzáteszi, hogy Lovecraftnál bár megtörténik az interakció, az minden esetben egyoldalú, s így a „borzalom” statikus marad. „A »rettenet« nem vesz tudomást az emberről, hiszen az porszem csupán a végtelen univerzumban.”¹⁵ Ez VanderMeernél eltérést mutat, hiszen ha minimálisan is, de a kommunikáció az ismeretlen és a biológus között több alkalommal is létrejön, megtörténik. Másfelől Lovecraft szereplői „passzívok: ha fel is derítik az elmondhatatlan borzalom egy-egy szeletét, ez általában megtöri őket. A biológus ezzel szemben – bár tudatosítja, hogy egyedül nem tehet semmit az X Térség ellen – megpróbálja megőrizni a személyiségét.”¹⁶

Konklúzióként elmondható, hogy a Lovecraft és VanderMeer weird irodalma közti egyik legmarkánsabb különbség a szereplők cselekvőképességében, több szinten mérhető aktivitásában mutatkozik. Ugyanakkor cselekvőképessége csak saját magán mérhető, a világ módosítását illetően a biológus is tehetetlen, azonban az ezen való felülemelkedése – vagyis a megváltoztathatatlanon való felülemelkedés – is a cselekvőképességét támasztja alá. Erre a továbblépésre utalhat az eredeti cím is: Annihilation. „Annihilation, vagyis Megsemmisítés – ez kell a továbblépéshez. A megérteni próbált létező ugyanis annyira idegen, hogy a jelenlegi fogalmainkkal nem vagyunk képesek felfogni. Minden próbálkozás tévesnek bizonyul, és mindenki a saját egyedi módján hibázik, attól függően, milyen előfeltevésekkel lát neki a feladatnak. Csak ezek teljes lebontásával, a prekoncepcióink, sőt talán a teljes személyiségünk megsemmisítésével léphetünk előre és remélhetjük bármiféle kommunikáció lefolytatását.”¹⁷

VanderMeer saját bevallása szerint is az egész karrierje arról szól, hogy figyelmen kívül hagyja, sőt eltüntesse a határokat. Azt gondolja, hogy Margaret Atwood Vad Ádám-trilógiája segített igazán ledönteni ezeket: könnyebbé tette a fantasztikus és spekulatív irodalomnak, hogy a mainstream felől is találjon befogadó olvasókat. Úgy gondolja, hogy sokkal forradalmibb, ha nem egy szűk területet próbál védeni, hanem megpróbálja kijuttatni a furcsa, kizökkentő ötleteit annyi olvasónak, amennyinek csak lehet.¹⁸ Szegedy-Maszák Mihály hasonlóképp vélekedik, szerinte a „műfajokat leginkább olvasási módként termékeny fölfogni, ami magában hordja annak lehetőségét, hogy az írók és velük együtt – vagy épp ellenük – az olvasók mindegyre átrendezzék a műfajokat egymáshoz fűző viszonyhálót, sőt akár egyetlen műnek a műfaját is módosíthatják, időről időre átrendezhetik.”¹⁹ Ez kutatásunk szempontjából alapvető kiindulópont, hiszen célunk a műfajkeveredés, pontosabban a zsáner- és szépirodalmi műfaj keveredéséből, valamint ezen műfajok közti határok feloldódásából létrejövő hibrid művek vizsgálata.

Bengi László a jelenséget a műfajfogalom válságának jeleként értelmezi. Rávilágít a tényre, miszerint az „utóbbi évtizedekben a műfajtipológiai kutatások helyett – a regényesedés bahtyini elkeseredésére rímelve, mintegy gyógyírt keresve a típuselméletek legalább részleges kudarcára – mindinkább a műfajkeverés, a szinkretizmus és hibridizáció jelenségei kerültek a figyelem előterébe. A heterogenitás efféle tapasztalata nem egyszerűen kétségessé tette a műfajok elkülönítésének és rendszerezésének relevanciáját, hanem mintegy kifordította a műfajba sorolás észjárását: immár nem a szöveg fölé rendelhető típusok, hanem ama kategóriák meghatározása jelenti az értelmezés tétjét, amelyeket a mű anélkül idéz meg, hogy bármelyikük alá lenne fogható. Amint ugyanis a műfaji határok áthágásához vezető keveredés válik alaptapasztalattá, az úgynevezett »tiszta műfajok« mindinkább viszonyítási pontként szolgáló ideáltípusokká lesznek. Ez pedig paradox módon nemcsak a műfajváltozatok dinamikus kölcsönhatását és rugalmasabbá válását idézi elő, hanem a szövegtípusok rendszerének robusztusságát is fokozza.”²⁰

Bengi a műfajiságtól való elrugaszzkodást a magas irodalom egyik zálogának tekinti. Ezek után szembeállítja a modern irodalmat az avantgárd törekvésekkel, melyek közötti egyik legfontosabb különbség, hogy míg az avantgárd művészet a műfaji hagyományok megtagadásában és teljes meghaladásában értelmezte önmagát, addig a „modernség irodalmi tapasztalata [...] a befogadást határozottan nem műfajok nélküli eseménynek látja, hanem olyan aktivitásként, amely a műfajt előálló és lebomló folyamatként, a műfajra vonatkozást magát is történésként teszi érzékelhetővé és értelmezhetővé.”²¹ A fent idézett modern irodalmi felfogást a weird fiction is alátámasztja, hiszen maga is a hibridizáláson alapszik, alapvető jegye a műfajok keverése. Más megfogalmazásban: már Lovecraftnál megfigyelhető „a sci-fi, a horror és a dark fantasy összecsúsztatása-szétválása, vagyis a műfaji szinkretizmus, melyben az összegzés és a szóródás, a felhalmozódás és a feloldódás játéka egyik mozgásnak sem engedi meg a konszolidációt.”²² A populáris irodalomra tehát szintén jellemző ez a tendencia.

A weird irodalom európai sikerei

A weird irodalom az európai államok közül leginkább az Egyesült Királyságban fejtette ki hatását. Az eredendően Amerikából induló irányzat nemcsak meghonosodik a Brit-szigeteken, de a helyi alkotók által meg is reformálódik. Sánta Szilárd *Mesterséges horizontok. Bevezetés a kortárs sci-fi olvasásába*²³ című könyvének harmadik fejezetében olvashatunk a *brit sf boom*ról, mely fejezeten belül főként Chine Miéville munkásságával, s az ő nevével fémjelzett New Weird irányzattal foglalkozik részletesebben. Főként „a műfajok más-más fokú, mégis mindig jelenlévő keveredését, illetve a paródiát, az iróniát és a pesszimizmust is az összes érintett író tevékenységére nézve általános érvényűnek mondja. Ezen a ponton pedig az írás s az alkotói közeg jellemzői is a témát s a hozzáállást befolyásoló ténye-

19 SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *A műfaj, amint újrairja önmagát = Uő., A mű változásai*, Kalligram, Pozsony, 2013, 164–169 p. = BENGI László, *A műfajkeverés funkcióváltásai a modernség irodalmában*, Partitúra, 2016/2., 5.

20 BENGI, I. m., 5.

21 Uo., 9.

22 H. NAGY Péter, *Alternatívák. A popkultúra kapcsolatrendszerei*, PRAE.HU, Budapest, 2016, 114.

23 SÁNTA Szilárd, *Mesterséges horizontok. Bevezetés a kortárs sci-fi olvasásába*, Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2012.

24 BAKA L. Patrik, *Világépítés mesterfokon (Sánta Szilárd: Mesterséges horizontok. Bevezetés a kortárs sci-fi olvasásába = Uő., Függhidak* (Fejezetek a kortárs spekulatív fikció irodalmából), Media Nova M, Dunaszerdahely, 2016, 187.

25 SÁNTA, *I. m.*, 50.

26 *European Editor Perspectives on the New Weird* = Ann & Jeff VANDERMEER szerk., *I. m.*, 349–351.

zökként lesznek jelen.”²⁴ Sánta Szilárd úgy véli, egy „országban, mely folyamatosan próbálja újradefiniálni önmagát az egyik legbiztonságosabb kiindulási pont a pesszimizmus”.²⁵ China Miéville *Perdido pályaudvar, végállomás* című művével a „régit” felváltotta az „új”, vagyis a New Weird. Könyveiben fantasztikus, természetfeletti világokat alkot, melyekben keverednek a zsánerek. A *Perdido pályaudvar, végállomás* Miéville második regénye, melyet több irodalmi díjjal jutalmaztak. A történet Új-Crobuzon fiktív városában játszódik, mely otthonul szolgál különböző fajoknak és kultúráknak. Az emberek kívül többek között kaktuszemberek, kheprik (bogárszerűek), oltmolyok (az álmok és elmék befolyásolói), garudák (szárnyas lények), vogyanojok (a víz „mesterei”) és a szövő (aki a valóságot szövöi) is a városban élnek. Miéville az újszerű lényekkel és világokkal a tolkien fantasytól eltérő epikus történetet akart alkotni. Regényében a misztikum vegyül a hinduizmus elemeivel, a fantasyn, science fictionön és horroron túl pedig a steampunk is megjelenik.

A weird fiction fokozatos térnyerése azonban nemcsak az Egyesült Királyságban, de Európaszerte megfigyelhető. Az Európában kibontakozó weird irodalomról Ann és Jeff VanderMeer gyűjtött össze anyagokat, Csehország, Románia, Németország, Finnország és Lengyelország egy-egy neves szerkesztőitől.

A *The Magazine of Fantasy & Science Fiction* cseh nyelvű kiadásának, valamint a cseh sci-fi/fantasy orientált *Pevnost* című folyóiratnak a szerkesztője, Martin Šust úgy látja, a cseh közegben formálódni látszik a weird irodalom, igény van a „furcsa” történetekre. Azonban a megmozdulás egyelőre bizonytalan léptekkel halad előre, sok kérdés merül fel az olvasókban és szakemberekben egyaránt az irányzat kellékeit illetően. A megmozdulások mindig ösztönző erővel bírnak a lépni akarók felé, mígnem egy erős személyiség megteszi azt a bizonyos lépést, s ezzel együtt útjára indít valami újat. Šust szerkesztőként úgy látja, az olvasók hálásak a hagyományos fantasztikus irodalomtól eltérő friss vonulatért, melyek újító jellegűek attitűdjükben, ötleteikben, akárcsak China Miéville, Ian R. MacLeod, Steph Swainston, K. J. Bishop, Jeff VanderMeer, Hal Duncan vagy Jay Lake. Šust elmondása szerint a könyvválasztás esetén figyelembe veszik, hogy az valamilyen módon többet nyújtson egy zsánerregénynél. Az importpéldányokon túl antológiák megjelentetésére is van lehetőségük, ahol olyan szerzőket közölnek, kiknek könyvei még nem érhetőek el cseh nyelven.²⁶

Amint arra Michael Haulica, a *fiction.ro* főszerkesztője és több díjnyertes könyv szerzője felhívja a figyelmet, hasonló a helyzet Romániában is. Ő a weird irodalomra úgy tekint, mint a sci-fi, fantasy és horror keveredésére. Haulica szavaival élve az irányzat képviselői „túlszárnyalják a műfajokat”,²⁷ a zsánerműfajok elfordult rajongói helyett a „mainstream olvasók” közül kerülnek ki új szövetségeseik. Haulica az irányzatot leginkább a zsáner és mainstream világok közötti átjáróként tudja elképzelni. China Miéville *Crobuzon-trilógiája* után egyre nagyobb közönségre leltek a hagyományos sci-fi és fantasy könyvek is. Haulica Costi Gurgu román író nevét említi, akinek mun-

kássága, valamint legújabb, *Retetarium* című regénye áll a legközelebb a weirdhez, majd hozzáteszi, nem lát különbséget a román és a külföldi vagy az általános megközelítés között. „Mindannyian ugyanazon világ írói vagyunk. Néha ez a világ furcsa. Akárcsak a regényeink.”²⁸

A német Hannes Riffel tizenöt éve tulajdonosa egy fantasy, sci-fi és horror tematikára épülő könyvesboltnak. Emellett szerkesztőként dolgozik, s úgy látja, Németországot egyelőre nem itatja át a weird irodalom. Miéville-t, VanderMeert a németek is lefordították és kiadták, de állítása szerint kevés példányszámban fogynak az ilyen jellegű könyvek. A weird irodalmat nem mint irányzatot, hanem mint egy jó érzést kezeli, amely valamilyen többlettel rendelkezik, s nem a megszokott klisékkel operál. A weirdet a cyberpunkhoz hasonlítja. Szerinte e kettő csupán címke, önálló irányzatként nem állják meg a helyüket.²⁹

Finnországban VanderMeerékhez hasonlóan szintén íródott egy antológia *Uuskummaa?* (New Weird?) címen 2006-ban (ez két évvel korábbi dátum, mint VanderMeeréké), mely főként az amerikai és az angliai weird irodalmat tárta fel, szerkesztője pedig Jukka Halme volt, akinek művei rendszeresen jelennek meg a *Tahtivaeltaja*-ban, Finnország egyik legismertebb populáris irodalmi kiadványában. Az általa szerkesztett antológiában, VanderMeerékhez hasonlóan ő is definiálta a New Weird irányzatot, melyre a spekulatív fikció egyik fajtájaként tekint, aminek célja elmosni a határokat az egyes műfajok (science fiction, fantasy, horror, mainstream stb.) között, nyelvi és irodalmi vonatkozásban is újra törekedve. Az irányzat indulását szintén Miéville-hez köti, valamint az indulókhöz sorolja még a *Light, City of Saints and Madmen*, *The Etched City*, *The Physiognomy*, *Stranger Things Happen* című regényeket. A kortárs finn irodalomban számos író sorakozott be a weird mozgalomba, úgymint Leena Krohn, Johanna Sinisalo, Pasi I. Jääskeläinen, Anne Leinonen és még sokan mások. A szerzők célja eltörölni a határokat a műfajok között, a finn nyelvet és annak lehetőségeit pedig változatos és gazdag módon felhasználni, új ötleteket, tabukat, területeket feltárni. Ugyanez elmondható a finn gyermek- és ifjúsági irodalom képviselőiről, Jukka Laajarinne-ről és Sari Peltoniemi-ről, akik szintén az újat keresik és vonzódnak a „furcsa” történetekhez. A finneknél egy másik irányzat is utat tört magának, a „reallifantasia”, melyre bár magyar szakterminus még nem létezik, a leginkább talán „valóságos fantasztikumként” fordíthatnánk. A finneknél ezt az irányzatot gyakran összekeverik a weirddel. A reallifantasia az a műfajmentes írásmód, mely a mimézis és a fantasy között helyezkedik el. Végezetül Jukka hozzáteszi, hogy a finn weird karakteresebb az eredeti változatnál, sajátos íze van, gyakran merít a helyi folklórból és mitológiából. Példaként Johanna Sinisalo díjnyertes regényét, a *Troll: A Love Story* címűt említi.³⁰

Konrad Walewski, a *The Magazine of Fantasy & Science Fiction* lengyel nyelvű kiadásának főszerkesztője szerint a New Weird egy irodalmi stratégia, a fantáziával teli fikcióról való írás és megértés gondolkodásmódja, emellett pedig egyfajta gyakorlat, mely inkább a karakterek, mint a narratív technikák szintjén jelenik meg. Walewski szerint a moz-

27 Uo., 352.

28 Uo., 353.

29 Uo., 353–355.

30 Uo., 355–358.

31 Uo., 358–362.

32 *The Black Aether*,
Online H. P.

Lovecraft Magazin =
<http://www.theblackaether.com/egyedulallolok-egyedulallolok-egyedulallolok/>

galomnak nem célja provokálni az olvasót vagy támadni a hagyományokat. Jelenleg inspirációs forrásként és befolyásoló tényezőként tekint az irányzatra, főként azok számára, akik manapság belekezdnek egy fikciós mű írásába. Két író és alkotásaikat emeli ki, akik a lengyelországi vonalat képviselik, Jacek Dukaj *Inne pieśni (Más dalok)* című regényét és Marek S. Huberath *Miasta pod Skalą (Városok a kő alatt)* című könyvét. Mindkét szerző művészileg kimagasló, mesterien megkomponált, egyedülálló világokat alkot. Walewski hozzáteszi, más irodalmi trendek, melyek jelen vannak az Egyesült Államokban vagy az Egyesült Királyságban, legtöbb esetben nem jutnak el Lengyelországba. Úgy látja, a nyugatibb országokhoz képes Lengyelország az irodalmat tekintve is lassabban fejlődik, a piac jobbára konzervatív könyvekkel és csekély számú olvasóval bír. Az interjú idején Jeff VanderMeer könyvei még nem kerültek lefordításra. Ennek ellenére van egy kisebb létszámú, de ígéretes csoport, akik fantasztikus történeteikben hasonlót művelnek, mint például Miéville.³¹

A weird irodalom hazai képviselői

A magyarországi weird egyértelműen egy online portálhoz, a *The Black Aether*-höz, az *Online H. P. Lovecraft Magazin*hoz köthető, mely évek óta ápolja H. P. Lovecraft szellemi örökségét és biztosít publikálási felületet amatőr és profi írók számára hasonló tematikájú szövegeik megjelenéséhez. Ez az oldal Magyarország egyetlen aktív Lovecraft hírportálja, ahol folyamatosan bemutatásra kerülnek a neves író és a kozmikus horror további képviselőinek művei. Cél a közösség (rajongók és írók) összetartása, inspirálása és ösztönzése, melyeket a folyamatosan meghirdetett novellapályázatok meghirdetése is alátámaszt. A honlapnak facebook és twitter oldala is működik, ahol napi szinten olvashatjuk a hazai és külföldi híreket Lovecrafttal és a weird irodalommal kapcsolatban. 2016 márciusa óta negyedévente megjelenő nyomtatott magazin is bővíti a *The Black Aether* kínálatát, mely az amerikai *Weird Tales* mintájára készült, tartalmát és küllemét illetően egyaránt. A nyomtatott verzióban vegyesen szerepelnek amatőr és elismert írók rémtörténeteikkel, kozmikus horror, valamint weird alkotásaikkal, melyek valamilyen szinten mind kapcsolódnak Lovecraft-hoz. A főszerkesztő, Tomasics József hangsúlyozza, sem a magazinnak, sem pedig az online felületnek nem célja „megreformálni, megújítani, átdolgozni, átértelmezni, vagy éppen a kortárs irodalomhoz, olvasói szokásokhoz”³² igazodni. Hozzáteszi, a „fanzin mindenki számára nyitott, nem titkolt célja ugyanis a szokatlan és hátborzongató történeteket író tehetségek inspirálása és felkarolása; szinte bármi megjelenhet a magazin hasábjain, ami kapcsolódik Lovecraft-hoz és munkásságához.”³³ Az első lapszámban hét magyar szerző novelláit közölték, akik közül már akkor Veres Attila *A présházban* című novellájára esett a legtöbb figyelem.

Egy másik lap, ahol Lovecrafttal foglalkoznak, az *Azilum*. Az oldal a Lovecraft munkásságára fókuszáló tudományos műveknek biztosít

megjelenést. A „2016-ban induló, nyomtatott lovecraftiánus magazin, elsősorban irodalmi fanzin, természetesen nem csak Lovecraftról szól, hanem a lovecraftiánus stílusról és szubkultúráról. Az *Azilum* színes/szürkeárnyalatos nyomtatott, B/5-ös formátumú egyre növekvő oldalszámmal, negyedévente megjelenő magazin. A fanzin ismeretterjesztő írásokat, irodalmi cikkeket, eddig magyar nyelven még meg nem jelent műveket tartalmaz, emellett filmismertetések, interjúkat is lehet olvasni benne. A magazint önkéntesek készítik.”³⁴

A *Zothique* online portált Molnár András indította el 2012-ben, tartalmát tekintve szintén Lovecraft munkásságával, műveivel, kortársaival és az angol nyelvű weird irodalommal foglalkozik. Molnár András a *Magyar H. P. Lovecraft Társaság* alapító tagja, számos interjút készített a *The Black Aether* részére, közreműködik az *Azilum* magazinban és a Delta Vision antológiáiban fordítóként és nem utolsósorban a weird irodalom hazai „szakértőjeként” tekintenek rá.

A következőkben Veres Attila, a magyar weird fiction legkiemelkedőbb képviselőjének munkásságát vesszük részletesebben szemügyre.

Veres Attila 2017-ben debütált íróként, az *Odakint sötétebb* című regénye újszerű hangjával pozitív fogadtatásra talált az olvasóközönségnél. Veres már a regény megjelenése előtt is gyakorta írt novellákat, melyek többször is megjelentek a *The Black Aether* nyomtatott változatában. Novellái éppúgy, mint regénye, lovecrafti hagyományokra építenek, szövegei a weird jegyeit markánsan magukon viselik. Szövegei hasonló stílust képviselnek, a weird jegyek leginkább a különös események megmagyarázhatatlanságában, a megválaszolatlanul maradt kérdésekben, a fanyar humorban, az apró részletek felnagyításában és az ismeretlentől való félelemben figyelhetők meg, melyek a groteszk, visszataszító és zaklatott hangulat árnyalására szolgálnak.

Veres Attila novelláskötete³⁵ a 2018-as Ünnepi Könyvhét alkalmával jelent meg. A kötet tizenöt novellát tartalmaz, melyek mindegyikét a weird irodalom szeleteiként érdemes fogyasztani. Három fejezet 5-5-5 szöveget tartalmaz. Az egyes fejezetek címe *Testetlen-lelletlen, Éjszakai bőr, Nulla óra nulla perc*. A kötet végén Veres Neil Gaimanhoz hasonlóan a novellák keletkezésének háttértörténeteiről is beszámol az arra kíváncsi rajongók számára.

A *Pornó éjjel után* az első a sorban, bár mind közül a legrégebben íródott. Az elbeszélő egyes szám első személyben meséli el nekünk első szexuális élményét, amely bizarr véget ért. A szerző több szövegéhez hasonlóan itt is az abszurd megoldásokkal próbál tabukat dönteni. A hétköznapi kényes helyzeteket borzalommal tálalja, így változik át egy általános, kellemetlen stresszhelyzetből adódó félelem valós iszonyattá.

Egyértelműen nem ez a kötet legmarkánsabb szövege, mégis több szempontból fontos. Először is ez a történet jelölte ki Veres Attila számára a csapásirányt a későbbiekhez. Másodszer ez a novella a kötet szövegeinek legalább a felét áthatja, mintegy füzéerként működik. A könyv elolvasása után egy másik történet is összeállni látszik, méghozzá a *pornaftermidnight.com* című felnőtt tartalmú

33 Uo.

34 Uo.

35 VERES Attila, *Éjjeli iskolák*, Agave Könyvek, Budapest, 2018.

oldal mögött álló szereplők, a dolgozók és nézők története, akik külön-külön szerepelnek egy-egy szövegben. A novella a közönség tetszését is elnyerte, olyannyira, hogy néhány héttel ezelőtt meg-egyező címmel tűnt fel egy online felület.

A *Ködváros* című opus már sokkal kimunkáltabb, kliséket és rettegést mellőző, érzékekre ható, misztikumra építő szöveg. Leginkább a novella matrjoska-szerű felépítése adja annak különlegességét. Az első egy link, mely egy blogra „irányítja” az olvasót. A szöveg maga tehát egy blogbejegyzés, mely egy ki nem adott könyv, *Magyarország ki nem adott könyveinek* történetét meséli el. A könyvön belül szereplő egyik ilyen Péterfy Balázs *A titkos város – helyi rocktörténet* című lett volna. Péterfy több mint kilencvenhét interjút készített el, azonban könyvét nem fejezte be, ugyanis rejtélyes módon eltűnt. Az interjúkból megtudjuk, hogy egy idő után már csak a Ködváros nevű zenekar után kutatott, s az ezt követő diskurzusokból megtudta, hogy „tulajdonképpen mindenki ismer valakit, aki már járt Ködváros-koncerten, vagy aki el akart menni egy koncertre”.³⁶ Az a hír járta, hogy soha senki nem tudja, hol fognak játszani, s ha játszanak is, őket magukat nem, csak a homályból átszűrődő lebegő árnyékokat lehet látni. Balázs legutoljára kedvenc rock-kocsmájában, ahol a tervezett koncert elmaradt, azonban éjfél után mégis

Időtlenység, 40x50 cm, olaj, vászon, 2018

egyre többen jöttek a vigadóba, rövid időn belül pedig el is kezdődött egy másik koncert. A novellában szereplő zenekar párhuzamot sejtet az *Odakint sötétebb* zenekarával. Nem ez az egyetlen novella, melynek figurái, elemei kísérteties hasonlóságot mutatnak a regénnyel. A *Borostyán-komplex* című szövegben például szintén felismerhető egy onnét eredeztethető karakter.

A Lovecraft előtt való tisztelgés szintén két szövegben vehető markánsan észre, ezek a *Közöttetek* és a *Szorozva nullával*, mely szövegek (*A préházbannal* egyetemben) első ízben a *The Black Aether*ben voltak olvashatók.

A *Nem elevenszülő* című textus a kötet egyik legizgalmasabbja, mely az abszurd, groteszk és fantasy elemek segítségével idézi elő a weird hatást. Leginkább Gaiman stílusával és László Zoltán *Egyszervolt* című regényével hozható párhuzamba, mind a megoldások, mind pedig a karakterek szintjén. A novella főszereplője beleszeret az új szomszédasszonyba, aki, mint később kiderül, nem ember. A történet kettejük bonyolult kapcsolatáról, a nő eleve elrendelt feladatáról, a szülésről és a védelmező szerepről, az elképzelt ideális partnerről szól, aki csak külsőségeiben tud eleget tenni a kívánalmaknak, s a valós szerelem mellett tökéletessége megfakul. Továbbá a panellakók bezártságáról, az abból eredő feszültségről és a férfitípusról, akiről a nőnek kell gondoskodnia.

Veres Attila novelláskötete azokaz az olvasókat célozza meg, akik szeretik az abszurd és groteszk megoldásokat a szövegeken belül, a fantáziadús, ámbár borzongással teli helyszíneket, akik a hétköznapiok egyhangúságából a megmagyarázhatatlan, megválaszolatlan kérdésekkel teli világokba menekülnének.

Mosoly, 40x50 cm, olaj,
vászon, 2018

BAKA L. PATRIK

Párhuzamos univerzumok II. – Ifjúsági kontrafaktumok (1. rész)

Andrássi György: *Polgárháború* vs. Peter Sanawad: *Hívószó*

1 ALMÁSI Miklós *Anti-esztétikájára* (T-Twins, Budapest, 1992) hivatkozva írja: KERBER Zoltán, *A magyar nyelv és irodalom tantárgy problémái az ezredfordulón*, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI), 2009 = <http://ofi.hu/tudastar/tantargyak-helyzete/magyar-nyelv-irodalom>

2 A név feltételezhetően álnév, mely alatt nem publikáltak több kötetet, s hiába kutattunk, semmilyen adatra nem bukkantunk vele kapcsolatban.

3 ANDRÁSSI György, *Polgárháború*, Partvonal, Budapest, 2006. A továbbiakban P, az oldal-számokat a főszövegben, zárójelben adjuk meg.

„Mindez, amire emlékszem, nem a valóság maradéka, hanem a képzeletem játéka. Egy párhuzamos valóság tükröződése: így is történhetne.”

(Ákos; Andrássi György: *Polgárháború*; 73.)

„Hát igen, ez a »mi van, ha« nyomaszt engem is.”
(Csülök; Peter Sanawad: *Hívószó*; 68.)

Előszó

Az ifjúsági irodalom és a spekulatív fikció zsánereinek egybefonódása általánosnak mondható. Ha a kedves olvasó találmra kiválaszt egy könyvesboltot, és a legkisebbeknek szánt irodalomtól az ifjúsági könyveken át a young adult művekig terjedően szemrevételezi annak kínálatát, többségében garantáltan olyan opusokkal fog találkozni, amelyek igazolni fogják az iménti állítást. A szabadon szárnyaló fantázia és a csodák kétségkívül primátussal bírnak ezeknél az olvasótáboroknál – és sokszor a náluk idősebbeknél is –, s jellemzően olyan művek lesznek köreikben a befutók, amelyek kalandosak, fantasztikus világokba kalauzolnak el – vagy azok elemeit ültetik át a mi közegünkbe –, „s kielégíti(k) többek között a befogadó azonosulásvágyát, hősigényét, álomigényét, kellemesség iránti vágyát.”¹ Ilyenformán nem meglepő, hogy a „mi lett volna, ha...?” típusú kérdésselvetésen alapuló alternatív történelmi zsáner is utakat talált az ifjúsági irodalomba, hazai fronton is.

Andrássi György² *Polgárháború*³ és Peter Sanawad (Bihari Péter) *Hívószó*⁴ című művei egyaránt ezt a szövegcsoporthoz gazdagítják, igaz, más történelmi töréspontot választva és más korosztályt célozva meg. Andrássi *érettségiző diákként*, szokatlanul érett hangon szólva állít görbe tükröt mindennapjaink politikai összecsapásai és ránk gyakorolt hatásuk elé, egy-két dominót meglökve antiutópiává téve Magyarországot, Sanawad pedig új dimenziókkal látja el annak XVIII. századi történelmét, és kíséri benne végig a zátonyra futott Hunyadi-dinasztia utolsó, „ideát” soha nem élt leszármazottjának kalandjait.

Dolgozatunk a két regény ütköztetése mentén taglalja azok uchronikus jegyeit, nagy hangsúlyt fektetve alternatív világépítésükre, a *Hívószó* esetében a történelemhez, a *Polgárháborúnál* pedig a jelenhez fűződő kapcsolataikra, ilyenformán nem maradva meg pusztán az irodalom vizsgálati szempontjainál. Munkánk szövegközpontú, a médium- és zsánerközi kapcsolatokra, a vallomásosságra, határátlépésekre és analógiákra, intertextualitásra és önreflexiókra, a korszecifikus nyelvre, a maszk-szerű rejtőzködésre, és a trauma jelenségére reflektáló elemzés lesz, mely az eddigi recepció eredményeit is integrálja.⁵

Klasszisok

Andrássi és Sanawad regényei egyaránt *historikus kontra-faktum*ként prezentálándók, hiszen a narratívájuk kulcspontjának számító múlthasadástól időben felfelé haladva a mi univerzumunk történelmét formálják át; az azt megelőző szakasz egybeesik a mi múltunkkal.⁶ Amíg azonban a *Polgárháború* világának lehetőségei egybeesnek a miénkkel, a *Hívószó* kapukat nyit a mágiára, meghaladva a mi realitásunk kereteit. A todorovi terminológia felől nézve tehát az előbbi *különös*, az utóbbi pedig *csodás uchronia*.⁷

Andrássi művéről elmondható, hogy nem sajátja a determinista felfogásmód, világa pedig nem egy eleve elrendelt cél felé halad, hanem az ok-okozatiság mentén épül ki – *genetikus modell* –, amelyre a mi univerzumunk múltja felől nézve másként hatnak, de mindenképp hatnak a véletlenek – *entrópiikus modell*. A regény a helleksoni történelmi szervezővelk értelmében tehát az allohistorikus művek legnagyobb csoportjához tartozik.⁸ A *Hívószó* is magáénak tudja a fenti két modell sajátosságait, de azáltal, hogy a Hunyadiak eljelentéktelenítésével is jószerével ugyanazt a történelmet rajzolja meg, mintha a múlt kisebb változások által való kizökkenthetetlensége mellett érvelne. Mintha a történelemnek célja volna – *teleologikus modell* –, és egyzersmind sorsszerűen is szerveződne – *eszkatologikus modell*.

Gavriel D. Rosenfeld három megközelítési pontot határozott meg az alternatív történelmi művek elemzéséhez. *Egyfelől arra kérdez rá, hogy milyen töréspontot választanak az egyes nemzetekhez tartozó szerzők?* Sanawad egy olyan világot vázol, ahol elmaradt a Hunyadiak trónra jutása, a család pedig nem töltött be különösebb szerepet a magyarság történelmében. A könyv cselekményének idején mindazonáltal ugyanaz a monarcha, Mária Terézia ül a trónon, aki akkoriban „ideát” is regnált, s az ország helyzete, illetve annak külföldhöz fűződő viszonyai is megegyeznek az álta-

4 Peter SANAWAD (BIHARI Péter), *Hívószó*, Főnix Könyvműhely, Budapest, 2014. A továbbiakban H, az oldalszámokat a főszövegben, zárójelben adjuk meg.

5 Az elemzési szempontrendszer kialakításánál segítségünkre volt Németh Zoltán posztmodern magyar lírát értelmező munkája. A dolgot lásd: NÉMETH Zoltán, *Költészet és nemiség... Hálózatelmélet és irodalomtörténet-írás* = CSANDA Gábor – H. NAGY Péter (szerk.), *Költészet és...*, Szlovákiai Magyar Írók Társasága, Pozsony, 2014, 87–102.

6 Mint arról a későbbiekben szó lesz, a *Hívószó* steampunk regény is, Gyuris Norbert ide vonatkozó történelmi stratégiákon alapuló osztályozása értelmében pedig egyszerre számít *historikus és fantasy steampunk*nak, hiszen bár a mi múltunk egy szakaszán jelennek meg a különleges mechanikus szerkezetek, ebben az alternatív világban működik a mágia, a szerző pedig kizárólagosan attól teszi függővé a gépezetek funkcionálását is. Vö. GYURIS Norbert, *Metafikció, történelem és identitás a steampunk regényben*. Alasdair Gray: *Poor Things* = H. NAGY Péter (szerk.), *Idegen univerzumok. Tanulmányok a fantasztikus irodalomról, a science fictionről és a cyberpunkról*, Parazita könyvek 1., Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2007, 218–219.

7 Vö. Tzvetan TODOROV, *Bevezetés a fantasztikus irodalomba*, Napvilág Kiadó, Budapest, 2002, 31.

8 Vö. Karen HELLEKSON, *The Alternate History: Refiguring Historical Time*, The Kent State University Press, Ohio – London, 2001, különösen 2–3.

9 Erre a párhuzamra reflektál a következő cikk: *Veled is megtörténhet*, est.hu, 2006. = http://est.hu/cikk/43178/veled_is_megtortenhet

10 Részletesebben lásd: Cory GROSS, *Varieties of Steampunk Experience*, Steampunk Magazine, 1. sz., 60–63 = <http://www.combustion-books.org/downloads/SPM1-web.pdf>

11 A disztópiák típusai kapcsán lásd: BARCSI Tamás, *Spekulációk a szabadságról – Negatív utópiák* = KESERŰ József – H. NAGY Péter (szerk.), *Kontrafaktumok. Spekulatív fikció és irodalom*, Selye János Egyetem Tanárképző Kara, Komárom, 2011, 49–75.

12 Vö. INDEX, 2006. október 23. *Így zajlott a véres nap valójában* = http://index.hu/nagykep/2016/10/22/2006_oktober_23_egy_veres_na_p_kronikaja/

13 A Wikipédia vonatkozó szócikkének jegyzetei kitűnő válogatást tartalmaznak a téma kapcsán született publicisztikákból és nyilatkozatokból. Lásd: WIKIPÉDIA, *Őszödi beszéd* = https://hu.wikipedia.org/wiki/%C5%90sz%C3%B6di_besz%C3%A9d

14 A magunk részéről mindazonáltal gyümölcsözőbbnek vélünk egy olyan allohistorikus továbbgondolást, ami a „megerősödő” Hunyadi – vagy Corvin – Jánost állítaná fókuszba.

15 Gavriel D. ROSENFELD, *Miért a kérdés, hogy „mi lett volna, ha?”*, 151.

lunk ismertekkel; elmondható tehát, hogy a Hunyadiak „kimaradása” nem okozott különösebb zavart a történelem általunk ismert menetéhez képest.

Andrássi alternatív világának kiindulási pontja egy pártgyűlésen megesett tömegverekedés a hazai bal- és jobboldal szimpatizánsai között – az események nagyban idézik a 2006-os őszi magyarországi tiltakozásokat, amelyek Gyurcsány Ferenc őszi beszédének nyomán lángoltak fel, noha utóbbi nem lehetett a könyv inspirálója, hiszen a *Polgárháború* az említett év elején jelent meg.⁹ A jelen felől nézve mindazonáltal úgy fest, az említett mozgások tényleges alapjai voltak a magyar politikai garnitúra átalakulásának, ezt a keltezés idején azonban még nem lehetett biztosan tudni, így a nexus pont is egész hét-köznapinak tűnik föl.

Rosenfeld második kulcskérdése arra vonatkozik, hogy a regényben megteremtett univerzum *utópisztikus* vagy *disztópikus-e*? A *Hívószó* esetében nem igazán adható válasz, hiszen a mechanikával románra lépő sötét mágia jelentette fenyegetést – ami miatt a mű steampunk regényként *melankolikusnak* számít, hiszen a technológia korai megjelenését veszélyként könyveli el¹⁰ – hamar sikerül megállítani, így az csak az alternatív világ egy potenciális, de be nem következett negatív jövőképét lebegteti be. A *Polgárháború* azonban végigjárta a címében jelzett eseményt a hazai politikai oldalak közt, megteremtve a *disztópikus* közeget, amely az *anarchikus* állapotokat éppúgy a magáénak tudja, ahogy az egyes *ideológiák mentén kibontakozó elnyomás* jegeit is felvillantja.¹¹

A harmadik rosenfeldi szempont *a szerzők korának/országának múltszemlélete felől közelíti meg a választott múlthasadást*. Andrássi műve, mint írtuk, valószerűtlenül pontos víziója a 2006-os eseményeknek, még ha azok „ideát” nem is torkollottak polgárháborúba – igaz, a budapesti tüntetésekről majd a radikálisok randalírozásairól készült felvételek sok esetben ilyen benyomást keltenek¹² –, s csak politikai téren érzékeltették és érzékeltetik mindmáig hatásukat.¹³ A Hunyadi-dinasztia, különösen pedig Mátyás király regnálása és európai hódításai azonban a középkori magyar történelem kulcsfontosságú mozzanatai, Sanawad mégis azt érzékelteti, hogy a család háttérbe szorítása hosszabb távon ugyanazt az eredményt hozta volna, ami végül a törvényes utód hiányával is együtt járt: Magyarország idegen kézre került.¹⁴ A szerző ezzel hasonló megoldással él, mint Trenka Csaba Gábor kultikus regénye, az *Egyenlítői Magyar Afrika*, ahol bár a Harmadik Birodalom kerül ki győztesen a második világháborúból, jószerével ugyanazt a bukással végződő utat járja végig – nagyon hasonló állomásokkal –, mint tette „ideát” a Szovjetunió.

Historikus kontrafaktumokról lévén szó, részletesebben taglalhatjuk a múlthasadást is, mely jelentősége szerint *divergáló*¹⁵

és *neuralgikus pont*¹⁶ kettőseként írható le, ahol az előbbi a dominó-effektus kezdő löketeként prezentálható – Andrassinál politikai szimpatizánsok eldurvuló összeütközése, Sanawadnál a Hunyadi-ház háttérbeszorítása, Mátyás tömlöcben tartása –, utóbbi pedig a kiteljesedő, országos, történelmi jelentőségű eredmény – a *Polgárháborúnál* a küzdelem maga, a *Hívószó* esetében pedig a magyar középkor egy általunk ismert fontos szakaszának felfüggesztése.

A töréspont mindkét könyvnél *politikai* jellegű, igaz, Sanawad opusánál azon is elgondolkodhatnánk, hogy nem inkább a mágia létét kéne-e az alternatíva alapjává tennünk. Mivel ez azonban az univerzum természeti törvényeit érintő változtatás, és a világ keletkezésének alapjainál keresendő, s nem az ismert történelem másként alakulásához van köze, a fejtegetés ezen vonalát – beleértve az acélhad-seregére vonatkozó szálát is, amely ugyancsak a mágia létén alapul – lezárhatjuk.

A *Polgárháború* erőssége szerint inkább *kerettelenebb* – másként *soft* – allohistóriának számít, hiszen nem nagy arányban hivatkozik olyan elemekre – fontos és kevésbé fontos történelmi események, személyek pontos szerepeltetése –, amelyek a mi múltunkban meghatározó szerepet tölthettek be. Szűk terjedelméhez képest a *Hívószó* azonban igen, igaz, a nevük és státuszuk megjelölésén túl jószerével semmit nem kezd velük, s újfent csak a megváltozott, de valójában mégis ugyanolyan kort szemlélteti általuk. Ez pedig inkább a pusztán történelmi, és nem alternatív történelmi erősséghez járul hozzá.

Karakterhorizont szempontjából mindkét mű *népi* jelleget ölt: főszereplői inkább elszenvedői, mintsem alakítói a világpolitikai eseményeknek. Sanawad főhősnője hiába Hunyadi-leszármazott, ő maga nem fontos társadalmi szereplő, legfeljebb a főellensége, a lengyel kancellár számít annak – az *arisztokratikus* jegyek csak általa merülnek fel. Andrászi elbeszélője nem találkozik fősodorbéli politikusokkal, még ha távolabbról nézve minden hányattatásáért azok tehetők is felelőssé. A záró szakaszban magára vállalt pacifista-aktivista szerep azonban egy kis időre úgy tűnik, őt magát is kardinális politikai szereplővé teszi.

A *Hívószó* az alternatív idősík *múltjára* koncentrál, ám a nexus pontja és a narratíva eseményei közt így is közel háromszáz év telik el. A *Polgárháború* esete ennél jóval összetettebb. Első ránézésre egyértelműnek tűnik *jelencentrikus* jellege: csak annyit tudunk, hogy Gyurcsány megbukott, a szöveg azonban nem használ évmegjelöléseket, így az összetűzésekre az elmúlt tíz évben bármikor sor kerülhetett. Andrászi műve tulajdonképpen azáltal válik kontrafaktummá, hogy a befogadó világa halad előre az időben, és közben változnak a politikai erővonalak. Keltezési idejekor egyszerűen *párhuzamos univerzum*ként kellett volna hivatkoznunk rá, mára azonban egyre erősödik alternatív történelmi jellege, s mivel mindegyre a 2006-os, és nem a mai állapotok egy potenciális alternatívájának tűnik, ugyan-csak *múltorientált*ként könyvelhető el.

16 H. NAGY Péter, *Imaginárium IX. SF: A képzelet mesterei*, Opus, 2009/2, 26.

17 Lásd: Farah MENDLESOHN, *Introduction = Uő., Rhetorics of fantasy*, Wesleyan University Press, Middletown – Connecticut, 2008, xi–xxv.

18 Vö. KESERŰ József, *Adalékok a fantasztikus világok építésének kérdéséhez = H. NAGY Péter – KESERŰ József (szerk.), A párbeszéd eleganciája. Köszöntő kötet Erdélyi Margit tiszteletére*, Selye János Egyetem Tanárképző Kar, Komárom, 2015, 129–135.

19 Az „örült tudós” karaktertípusa és a steampunk innovációk kapcsán lásd: William H. STODDARD, *GURPS Steampunk*, Steve Jackson Games, Austin, 2002, 5–13; 40; 67–108.

20 Vö. Jeff VANDERMEER – S. J. CHAMBERS, *The Steampunk Bible. An Illustrated Guide to the World of Imaginary Airships, Corsets and Googles, Mad Scientists, and Strange Literature*, Abrams Image, New York, 2011, 54–55.

21 Andrew ROBERTS, *Bevezető = Uő. (szerk.), Mi lett volna, ha...? [fejezetek a meg nem történt világtörténelemből]*, Corvina, Budapest, 2006, 18.

Csodás uchróniáról lévén szó, Peter Sanawad *Hívószó* című regénye zsánerszempontról magán hordozza fantasy és steampunk ismérveit is. Farah Mendlesohn klasszikus osztályozása szerint a mű *intrusive fantasy* – másként *betolakodó* –, hiszen hőseink idegenkednek a betörő mágiától, nem pedig világuk természetes tartozékként tekintenek rá.¹⁷ Keserű József elemzési horizontjai¹⁸ ellenben leleplezni látszanak Sanawad univerzumának hiátusait, hiszen az *kiterjedés, mélység, hangulat és részvét* szerint is csak nehézkesen értelmezhető: világa a jelölések szerint egybeesik a mi dimenzióink kereteivel; alternatív történelméről a Hunyadiak eljelentéktelenedésén túl alig tudunk meg bármit; hangulati jegyei nem különösebben sajátosak; s a röpké terjedeleme és cselekményorientált dinamika sem járul hozzá az átélés kiteljesedéséhez. Steampunk regényként mindazonáltal több idevágó toposzt teljesít, elég csak a társadalmi peremről érkező karakterekre gondolnunk – főszereplőink csavargók –, akik a maguk esetlenségével több helyütt humoros helyzetbe keverednek, s bár a legtöbbször elmaradhatatlan stimulánsok itt nem kerülnek képbe, a szuperteknológia és a különc tudós nélkülözhetetlen alakja Kempelen Farkas személyében igen. Utóbbi a mágiával szemben meglehetősen kételkedő, működését pedig a tudományos gondolkodás és ötletelés határozza meg.¹⁹

Azt ordibálták néhányan, hogy Kempelen Farkas hazug, Istentől elrugaszkodott ember, szabadkőműves, és az ördöggel cimborál – olvashatjuk a karakter első megjelenésekor, de a tudós ekként értékeli a maga működését: – Én úgy hívom, tudomány. A határait kutatom. Eme gépet pedig léghajónak nevezem, mivel arra terveztetett, hogy a lég óceánját hajózza, az új ember dicsőségére. (H: 18; 23.)

A steampunk mint olyan egyébként fölérendelt kategóriának számít, ami magába sűríti a kortörésükben különböző regénytípusokat, melyek más-más történelmi éra technológiáját turbózzák fel. Sanawad regénye innen nézve *clockpunk* és *castlepunk* mű, hiszen a fogaskerekű hajtott gépezetek mechanikáját teljesíti ki, vegyítve a lovagi kor külsőségeivel.²⁰

Világok és ideológiák

Az alternatív történelem népszerűsítésében oroszlánrészt vállalt Andrew Roberts a politikáról azt a megállapítást teszi, hogy az „természetes terepe a kontrafaktualitásnak, hiszen végső soron mindig választás kérdése, és soha nem derülhet ki, hogy mi lett volna, ha a választópolgár másként választ. Minden választás azzal jár, hogy bizonyos ajtók becsukódnak s bizonyos eshetőségek megghiúsulnak – némelyik egyszer s mindenkorra.”²¹ Mint azt a hazai, fentebb már említett mozzanatok is igazolják, egy-egy politikai lépés végzetesnek bizonyulhat az egyik illetve a másik fél számára. Andrászi György legnagyobb, zavarba ejtő dobása pedig az, ami világépítésének alapja is egyben,

hogy a nagyítás és a sarkítás eljárásaival élve megmutatta az egymásnak feszülő politikai ellenakaratok összecsapásának, a néptömegek populista hergelésének egy félelmetes, de potenciális eredményét. A *Polgárháború* nexus pontjának számító, végzetes pártgyűlést követően

aztán valahogy hirtelen elcsesztünk mindent, valahonnan fegyverek kerültek elő, egyszerűben mindenki hangos lett és ígét hirdetett, vezetők születtek. Isten tudja honnan, hadseregek formálódtak, kerületek és lakótelepek szerveztek polgárőrségeket, gazdag gengszterek hadurakként tárgyalhattak a nem létező kormánnyal, egyenruhákról és jelvényekről fújták le a port. (P: 13.)

A könyv legrémítőbb tapasztalata az, hogy „túl régi, s mégis túl ismeretlen” ismerősök, osztálytársak, szomszédok feszülnek egymásnak a politikai akarat szerint, a jobb- és baloldali ideológia mentén választva el. Na és persze sáncokkal, s a másik oldal támogatóira vadászó mesterlövészekkel a bunkerekké váló lakások sötétjében.

Úristen! Hogy fogunk ezután egy csapatban játszani, ha túléljük ezt az egészet? Fogunk még együtt örülni, gól után átölelni egymás izzadt testét? Egymás mellett zuhanyozva csajokról mesélni, s közben szappanozni az ágyékunkat? Megyünk kólázni együtt edzés után, és bulira szombat este? Ha elmúlik ez az örület, képesek leszünk elfelejteni vagy álomnak hinni? „Képzeld Zoli, azt álmodtam, hogy le akartál löni. Utána meg én eresztettem egy sorozatot egy ajtóba, azt remélve, hogy ott állsz mögöttem” – mondanám. „Öreg, te teljesen lökött vagy” – jönne a válasz. (P: 38–39.)

És nem is az lesz a legdrámaibb, hogy kicsivel később Zoli már biztosan nem lehet az elképzelt jövő szereplője, hanem az, hogy elbeszélőnk sajnálni sem képes őt emiatt – a túlélési ösztön győzedelmeskedik. Más csoportok pedig egyenesen élvezik az anarchiát, ami az olyan örület lélektaniségát is visszatükrözi, mint amilyen az ISIS terroristáié lehet „ideát”. Mindehhez hozzájárul, hogy a regénynyelv végig vívódással, feszengéssel átítattott, ami a befogadót is folyamatos készenlétre ösztökéli.

A polgárháborús állapotok hamar visszavetik a hazai – ahogy elbeszélőnk lesújtóan fogalmaz, „balkáni” – gazdaságot, a rekvirálás mindennapos lesz, nincs üzemanyag-utánpótlás, a forintot hatalmas infláció sújtja, euróval fizet, aki tud, a többieknek pedig maradnak a kenyérjegyek. A „békeidők” kifejezést immár nem az 1867-es kiegyezés utáni időszakra, hanem a polgárháború előttire használják, amikor még nem „Fidó polgárőrség”, a nyilas-utód „díszmagyarok” és „szoci milíciák” rótták az utcákat. Ugyanilyen metamorfózison esik át a „lakosságcsere” terminus is, amit már nem a második világhéges utáni csehszlovák–magyar egyezményre, de a nemzeti-polgári és szoclib családok körzetenkénti, erőszakos kicserélésére használnak.

A szembenálló feleket olyan társadalmi csoportok alkotják, kiknek körében a statisztikai felmérések szerint nagyarányú az egyes pártok preferenciája, sőt a szerző az ország megosztottságát is aszerint vázolta fel, hogy melyik megyében melyik politikai felet is támogatták jellemzően a kétezres évek elején. A baloldal mellett „nyolcadik kerületi vagányok, szívós szabolcsi parasztok – de kizárólag a földnélküli zsellérek utódai –, szabados értelmiségiek, zsidók és gyári dolgozók” sorakoznak fel, míg a másik felet a „gazdagparaszság, a polgárság, a hagyománytisztelők, vallásosok és nacionalisták” alkotják. Utóbbiak „gyökértelennek” nevezik az előbbieket, míg azok a „bigott elvakultság” vádjával kiáltanak vissza. Az egyik oldalon az „istentelen erők”, a másikon a „Viktóriánus gárda” áll hadrendbe, melynek tagjai a „diadalmas »V« betűt” mutatják a magasba.

22 BART Dániel,
*Liberális lögyakorlat
a Hegedűs Gyula
utcában*, Index,
2006. =
<http://index.hu/kultur/klassz/polgarhab/>

23 Kiss Tamás,
Polgárháború,
Krystohans, 2015. =
<http://krystohans.blogspot.sk/2015/03/polgarhaboru.html>

Ahogy Bart Dániel írja, Andrászi „[a]z izgalmas akciójelenetek és a gimnazista nézőpont hiteles megszólaltatása mellett nagyszerű érzékkel tárja fel és rajzolja túl a magyarokat elválasztó titkos határvonalakat, régi és új fájdalmakat, kisebbségi érzéseket, illetve azt is, ami mindezek ellenére összeköti őket. [...] A magyar társadalom legigazabb, leghősiesebb vonása az a csúnya szkander, amit a jobb kéz és a bal kéz vív, távolról sem tartva be a szabályokat.”²²

A *Polgárháború* narratívája két kulcsmomentum köré szerveződik. Az egyik a múlt bűneinek megismétlésére rájátszó dunai-jelenet, amikor is a „díszmagyarok” a Margit híd alatt zsidókat akarnak a folyóba lőni, a nyilas idők emlékére.

Még a rejtkehelyemről is látom, mennyire élvezik. Lassan kezd derengeni, hogy ez az egész nem is a zsidókról szól, nem a magyarságról, és nem eszmékről. Ezek az emberek katonásdit akarnak játszani, annak fegyelme és felelőssége nélkül. Tisztelegni, jól kihúzni magukat, ölni, aztán hősként hazamenni és megdugni az asszonyt. A többségük fiatal, korombeli lehet. Megkapták ők is a sorstól a maguk háborúját, akárcsak én. (P: 103.)

A leírás zavarba ejtő precizitással leplezi le a radikalizmus szélsőséges, uniformizált változatának lélektaniségét, felhívva a figyelmünket az önkéntesen szerveződő, fényesre borotvált egyenruhás csoportok jelentette veszélyre, bárhol Európában. Andrászi kegyetlen dunai-mozzanatának fő tanulsága a mi számunkra az, hogy annak megakadályozásában egyszerre vesz részt mindkét politikai oldal, világnézettől függetlenül elhatárolódva a szélsőségességtől. Ezzel ért egyet Kiss Tamás kritikus is, majd megjegyzi: „Jó, hogy van egy ilyen »Szigorúan semleges« könyvünk, amiben egy idealista Ákos szemén keresztül megértheti sok heves fejű fiatal, hogy nincs olyan, hogy »Vagyunk mi és vannak ők«, hanem csak MI vagyunk.”²³ A másik kulcsmozzanat a Szent Korona elrablása, illetve az annak megszerzése köré épülő cselekményszál, minek mentén a szerző tovább tudja építeni a két fél értékrendjét megkülönböztető mozzanatokot. A fenyegető végeredmény pedig akár az ország kettészakadása is lehet, az egyik oldalon a negyedik kormányzó tekintélyelvű rendszerével.

A regényt végig a megosztottság tapasztalata viszi előre, míg nem elbeszélőnk az antagonisztikus ellentétek fölött érzett teljes csömörében egy pillanatra maga is az ország szétszakadásában, sőt az egész világ kettéválásában látja az egyedüli megoldást az ideológiai ellentétek felszámolására, a keserű történelmi tapasztalatok tükrében értelmezve az új polarizációt:

Lehet, hogy mégis van valami igazuk azoknak, akik a génekkel magyaráznak mindent? Csak abban tévedtek volna, hogy rossz helyen keresték a közös pontokat. Nem német faj van, nem zsidó faj, vagy orosz, vagy kínai. Ez volt az ő nagy tévedésük. Talán minden fajon belül, minden népen belül megtalálható két alapgén. Az egyik

adja a hívő fundamentalistákat, azokat, akiknek vezér kell a boldogsághoz, akik erkölcsöt prédikálnak, akik népben és nemzetben gondolkodnak, akik isten nevében ölnek, akik ránk akarják kényszeríteni a hitüket. A másik gén adja a magamfajtat, a kétkedőt, a bizonytalant, az útkeresőt, azt, aki kérdéseket tesz föl és válaszokra vár, aki emberben és emberségben gondolkodik.

Talán jobb is lesz nekünk, ha határ választ el minket, szögesdrótke-
rítéssel. Talán a példánkat követi majd az egész világ (P: 161.).

A szakasz után sorra veszi Európa és a világ nagyhatalmait, amelyek mind megoszthatók polgáraik világnézete szerint, árnyalatokban elütve bár, de mégis megidézve a magyarországi helyzetet. Eszerint, ha a világ kettészakadna is, és a jelzett pólusok mentén két tömbben egyesülne újra, a szembenállás bolygóméretűvé nőné ki magát. Természetesen nincs az a biológiai tapasztalat, ami visszaigazolná elbeszélőnk ideológiai génelméletét, az, a maga szellemi értelmében mégis hibátlanul működik, és leírhatóvá teszi korunk bármelyik országának politikai rendszerét; egy kicsit későbbi szövegszakaszban a svédasztalnál tanúsított viselkedésmód szerint véli lemérhetőnek ugyanezt (vö. P: 165–166.). Kérdés, hogyan is tartható hát egyben a világ? A válasz a regény záró szakaszának pacifista felhangjaiban – a vágyban, hogy a hullagyűjtők visszaváltozzanak játszóterekké – kere-
sendő, s abban a közös felismerésben, hogy az egymás fölött aratott győzelemnél csak egy dolog lehet fontosabb, az pedig a túlélés. „Bár első látásra lázadó hangvételűnek tűnhet, mégis, egy ilyen könyv érett gondolkodásával, köznapi nyelvhasználatával közelebb hozhatja az első választókat a politika világához, talán felszámolhatja olvasói között a meg nem értést, az egyoldalúságot is.”²⁴

Szót kell ejtenünk azonban a kötet problémás részeiről is. A *Polgárháború* több szakasza öncélú erőszakoskodásba torkollik, s noha az utcai viszonyok többszöri taglalására a mind nagyobb átélés érdekében szükség van, a szerző ebben a vonatkozásban is sokszor túlzásba esett. A cselekményszövés góc-pontjai igazán erősre sikeredtek, ám az azokhoz való eljutás időnként esetlegesnek, vakfoltokkal és üresjáratokkal szabdaltnak hat.

Mesterkélrt, 140x100 cm, olaj, vászon, 2019

24 MAKAI Péter
Kristóf, *Andrássi
György:
Polgárháború*,
Ekultura, 2006. =
<http://www.ekultura.hu/olvasnivalo/ajanelok/cikk/2006-03-30+00%3A00%3A00/andrassi-gyorgy-polgarhaboru>

L. VARGA PÉTER

A kegyet nem kiérdemelni, hanem tanulni kell

Három óriásplakát Ebbing határában

1 <https://www.vox.com/2018/1/19/16878018/three-billboards-controversy-racist-sam-rockwell-redemption-flannery-oconnor>

A film nyitójelenete önreflexív, metapoétikus és bizonyos tekintetben metaleptikus is. Mildred elhalad az Ebbing melletti, mára elhagyott mellékúton, szemrevételezi az óriásplakátok helyét az út mentén, és eszébe ötlük valami. A kép a lerobbant állapotban lévő plakáthelyekről, a használaton kívüli útról és a színekben gazdag, vitális tájkörnyezetről magába sűríti mindazokat a dilemmákat, amelyeket maga a film címe is prefigurál: a nyilvánosság tereként vagy fórumaként tekintett hirdetőfelületet, amely a megszólalás és a vélemény hirdetésének közegeként generálja az „igazságról” szóló beszéd alakzatait és vektorait a film világában; a hirdetőfelületek, valamint út minőségét és forgalmát, illetve a természeti környezetet, amelybe ágyazódva kontrasztot képeznek, s e kontraszt további ellentétpárokba rendeződik a városi, az állami és az országos tér szinkdochikus, rész-egész alapú viszonyrendszerében; továbbá a határhelyzetet, amely a hirdetés és a gyász terét a városon kívülre helyezi, de ahhoz szervesen hozzá is kapcsolja. Így lesz Ebbing kívül is és belül is, megtestesítője mindannak, ami a határhelyzetek eldönthetlenségéből fakad, és ami egyúttal a határhelyzetek komplementaritását is adja: egyik oldala mindig érintkezik a másikkal. A hirdetőfelület „igazsága” innen nézve a határhelyzetek igazsága; felgyújtása, majd újratelepítése azt a végeérhetetlen processzust szintén megjeleníti, amelynek nincs megnyugtató lezárása, ezért továbbgondolása a néző felelőssége. Arra a kérdésre, hogy Mildred és Dixon a film végén bosszút áll-e egy feltételezhető erőszaktevőn – de nem az epikus világban kézre kerítendő bűnözőn –, nem kapunk egyértelmű választ, legfeljebb humánusabb énünk filozofálhat rajta, hogy a megvilágosodás esélye felfüggeszti-e a bosszú mindig egyoldalú narratíváját.

Értelemszerűen annak felismerése ugyancsak utólagos, hogy a második jelenetben, amikor Mildred a hirdetőfelület bérlere felől érdeklődik, Red, a hirdetőcég munkatársa Flannery O’Connor *A Good Man Is Hard to Find* című könyvét olvassa, amely ideológiakritikai szinten válik a film egyik lehetséges értelmező felületévé. A katolikus szerző (isten) kegyességéről alkotott felfogása e műben a *Három óriásplakát* potenciális olvasatát adná, ha, miként arra a Vox kritikus, Alissa Wilkinson,¹ a mozi nem kizárólag teista kontextusban értené a megváltás fogalmát. Wilkinson szerint ugyanis a megváltás vagy

kegy isteni adománya nem kiérdemelhető, éppen ezért a feketén-fehéren szemlélt viszonyrend, amelyben az idiótának ábrázolt rasszista zsaru a végjátékban mintegy felmentést kap, nem illeszkedik ahhoz a Délhez, amelynek fekete–fehér együttélési viszonyai jóval összetettebbek, és a kegynek vagy megváltásnak nincs soka köze az isteni akarathoz vagy jóindulathoz. Az úgynevezett jó és rossz kategóriája éppen ezért kérdéses ebben a konstellációban, akkor is, ha Mildred már Red irodájában a jóság és az igazság képviselőjeként látszik bemutatkozni azzal, hogy a hátára fordult bogarat a talpára fordítja az ablakban.

Sőt, ebben az együttállásban válik igazán viszonylagossá jó és rossz viszonya, hiszen ha az ártatlanság vélelme és az élethez való jog a legutolsó parányi élőlényt is fenntartás nélkül megilleti, akkor erkölcsi és etikai kérdésekben – hogy tudniillik hol az igazság, illetve helyes-e a vélt igazságért bármilyen eszközt bevetni – nem jutunk hozzá olyan nézőponthoz, amely tisztázná az ősi szembenállás elemeinek „tisztá”, azaz eredeti viszonyát. Martin McDonagh témaválasztásához az alapkonfliktust jelentő eszköz, a hirdetőfelület és a nyilvánosság mint olyan épp emiatt teljesíti mediális feladatait: megjelenít, színre visz valamit, ami eladdig lappangot, nem az igazság, hanem az igazság diskurzusának látenciáját, és vele együtt mindazt a roppant bonyolult kérdéshalmazt, ami egy Ebbing típusú, Missouriban található kisvárost nemhogy nyolc hónapja (a filmbéli erőszak elkövetése óta) nyomaszt, hanem évszázadok óta ott ül a vállán tehertételként. Wilkinson írása emiatt billenti a mérleg nyelvét O'Connor könyve felé, mert az számol mindezzel a tehertétellel, míg a *Három óriásplakát* a Dixon felé gyakorolt kegyosztó-felmentő gesztusával nem.

Ha így is van, a film mégis többet tud, mint az ideológiák és azok kritikái együtt. Talán elsősorban azért, mert mindenekelőtt nem a bosszúra és az azt kísérő érzelmi traumára hegyezi ki a történetet (mint azt számos kritika kiemeli –² ugyanakkor e narratívának a film-történeti-intertextuális komponenseire is rávilágít), hanem arra, hogy a kegy, a megváltás a megbocsátás különös, szinte meghatározhatatlan pillanatában válik úgymond elérhetővé. Ezt részben a véletlenek összjátéka idézi elő: amikor a vádak célpontjaként kijelölt halálos beteg Willoughby rendőrpáncsnok véletlenül vércseppeket köhög Mildred arcára, a megszokott rendben zajló konfliktusos diskurzus (beszéd–ellenbeszéd) kizökken, és valami más, a támasznyújtás, a bocsánat és a tehetetlenség veszi át a helyét, amelyek közös nevezője a halálra szánt élet tudatosulása. Ugyanígy, bizonyos értelemben Dixon rendőr is meghal, amikor a Mildred által lángra lobbantott rendőrhivatalból kimenekül, kezében Angela (Mildred meggyilkolt lányának) aktájával, ezt követően véletlenül hallgatja ki a kocsmában azt a fickót, akit – tévesen – Angela erőszaktevőjének és gyilkosának gondol. A tüzések motívumokba rendeződnek: Angela halála, a hirdetőablak, majd a rendőrök felgyújtása és Dixon égése más és más jelentést kölcsönöznek a tűznek, de nem törlik el, sőt megerősí-

2 <https://www.prae.hu/article/10251-a-bosszu-megeszi-a-lelket/>

tik annak tapasztalatát, hogy az elvégzendő munka csak eztán következik.

Mildred ragaszkodik hozzá, hogy Willoughby rendőrfőnök halála után is kikerüljenek a plakátok másolatai, hiszen „ő [azaz a rendőrfőnök] is ezt akarná”, ha már sakkjátszmának titulálta Mildred akcióját. Innentől kezdve a hirdetés nem provokáció, hanem az igazságdiskurzus logikus kiterjesztése – ahogyan a hirdetőablák helye is egyúttal a gyász és az emlékezés helye (Mildred itt ültet virágokat, Angela ezen az úton vesztette életét). A vörös felületen megjelenő nagy fekete szavak azonban már azelőtt értő fülre találnak, hogy Mildred kénytelen újraragasztani a plakátokat, mert az igazságdiskurzus nem rendelhető hozzá kizárólag az asszony személyéhez, hanem ugyanúgy létesíti majdnem az összes többi szereplő a történetben. James, a törpe a tekintetben kilóg a sorból, hogy Mildredre vonatkozó megjegyzése (miszerint „ő sem igazán nagy fogás” az alapján, ahogyan vele viselkedik) olyan figurára vall, aki rendelkezik azzal a mélyebb reflexivitással, amely ahhoz szükséges, hogy az ember ne csak hallja, hanem meg is értse azt, amit az élet úgyszólván mond neki. (Peter Dinklage ebből a szempontból, poén, ugyanazt a karaktert, Tyriont hozza, akit a *Trónok harcában* is – zseniálisan – alakít, de aligha marasztalhatók el ezért az alkotók.)

Mildrednek tehát nem ellenkaraktere a rendőrfőnök, hanem kiegészítője. Ezt nem csupán a halálra szánt élet tudatosulásából értjük meg, de abból is, hogy Willoughby Mildredhez hasonlóan a szavakhoz fordul, éppenséggel nem a nyilvános, hanem a privát térben: búcsúlevelet hagy feleségének, Mildrednek és Dixonnak is. A síron túli hangnak mindig különös jelentősége van, mert ekkor kap arcot az elmúlt figura. A síron túli hang létesülése az, amely érintésként működik. A halott testet nem szabad felfedni (ezt üzeni a fejére húzott zsákon is Willoughby a feleségének), az írás azonban megnyitja a halott embert a még élők számára. Ha Dixonnak először ki kellett dobnia Redet az iroda ablakán, akkor ezután neki magának kell kivetnie magát rajta, hogy a tűzből megmeneküljön, és Angela ügyét is életben tartsa. Az ekképp keletkező határhelyzet, amelyet ezúttal a tűz és az ablak jelképez, értelmezői viszonyba kerül a hirdetőablák térbeli elhelyezkedésével, a menny és pokol közti tisztítóútban fortyogó Ebbinggel. Írásos monumentumok tudósítanak arról, hogy a határhelyzetek felismerése a tétje annak, ki miként alakítja ebben a menthetetlennek tűnő szituációban a sorsát. Nyilvános és privát üzenetek, felületek és feljegyzések arról, ami a síron túli hangok üzenete, és amelyeket csak a feljegyzések keletkezésekor és olvasásakor lehet értő módon meghallani.

Máskülönben az ideológiai csapdák könnyen bezárulnak. Az atya látogatása Mildred házában a legekleatásabb példa. A nyilvános beszéddel (a provokációval) való felhagyásra ösztökélő atyát Mildred azzal hallgattatja el (szó szerint), hogy a kollektív bűnösség elvét olvassa a fejére: a gyermekmolesztálást elkövető papok bűne mindenkire rászáll, aki hivatásszerűen az egyház kötelékébe lép. A kol-

lektív bűnösség elve vezeti eleinte Dixont is öröklött ösztöneiben (rasszizmus, tekintélyelvűség), majd abban, hogy felajánlja Mildrednek egy lehetséges erőszaktevővel szemben a bosszút, amely valamiképp helyettesítené a lányával szembeni büntett bosszúját, és enyhítené a trauma következményeit. Mintegy teret engedne az „igazság” Mildred-féle diskurzusának. A végén, az eldöntetlenség pillanatában azonban a kollektív bűnösség elve kérdőjeleződik meg, mint valami, ami – és itt nyer jelentőséget a síron túli hang, valamint a nyilvános beszéd (a hirdetés) minden következménye, belátása, tapasztalata – a tévedés lehetőségének nyitott eladdig teret. Ennek a tévedésnek valószínűleg nincs helye az igazság diskurzusai közt.

Arra, hogy mindezt Mildred, valamint Dixon egyaránt belátja, van némi esély, a film lezáratlansága ellenére is. Annak fényében mindenképp, hogy Dixon ezt megelőzően iskolai emlékét idézi fel Mildrednek, amely során a képzés fontosságát összeköti a reménnyel és a jövőbeni „jobbá válással”, amit maga Willoughby is megelőlegez fiatalabb beosztottjának. Innen tekintve a „kegy” vagy a „megváltás” nem teista, hanem képzési összefüggésbe, a Bildung horizontjába vonódik. A „mély Dél” elmaradott, rasszista, képzetlen és műveletlen közege, amely folyamatos határhelyzetben tartja a vidéket, McDonagh filmjében talán kap egy esélyt. Még ha ez az esély olyan közlemények lenyomatai révén keletkeztethető is, amelyek a nyilvános és a privát szférában egyaránt rendkívül gyakran kitakarják ezt az esélyt, mert egyes olvasataikban kizárólagossá teszik az „igazsághoz” való hozzáférés módjait. Amikor egy olvasat jól sikerül, mint Willoughby síron túli hangja, azaz személyes levelei esetében, van lehetőség a nyilvános beszéd artikuláltabb olvasatára és az emberek közti kapcsolódásra is.

Három óriásplakát Ebbing határában (Three Billboards Outside Ebbing, Missouri)

Színes, feliratos amerikai-angol dráma, 115 perc, 2017.

Írta és rendezte: Martin McDonagh

Operatőr: Ben Davis

Zene: Carter Burwell

Szereplők: Frances McDormand (Mildred), Woody Harrelson (Bill Willoughby), Sam Rockwell (Jason Dixon), Abbie Cornish (Anne), Lucas Hedges (Robbie), Zeljko Ivanek (Őrmester), Caleb Landry Jones (Red), Peter Dinklage (James)

Bemutató: 2018. január 25.

Forgalmazó: Fórum Hungary

H. NAGY PÉTER

A metál ereje – szubjektív beállításban

Emlékezet és emlékezés a Scream For Me Sarajevo kapcsán¹

¹ Az esszé a dunszt.sk felkérésére született. A gondolatmenetet itt-ott kibővítettem, feltüntettem a forrásokat. Az eredeti változat bő képanyaggal megtekinthető itt: <https://dunszt.sk/2018/10/11/a-metal-ereje-szubjektiv-beallitasban/>

Egyszer régen nagyon közel voltam a halálhoz. Nem a boncolásokra gondolok, amiket a gimnáziumi biológia fakultáció keretében látogatunk, azok nem igazán veszélyesek. A '90-es évek elején, a délszláv háború időszakában egy csapat egyetemista társaságában Görögországba utaztunk – általunk bérelt – busszal. A szervezők azt mondták, hogy a Belgrád–Niš felé vezető E-75-ös utat a nemzetközi forgalom miatt nagyon jól őrzik. Így is volt, lépten-nyomon fegyveresek állítottak meg minket; adtunk nekik cigit meg piát (ez volt a bevett gyakorlat arrafelé) és simán továbbengedtek. Az egyik ilyen kényszermegállónál rosszul zártuk be a csomagtartót, és elhagytunk két hátizsákot. Más gikszer nem történt.

Mígnem rájött a banda egy részére a vazelhetnék, és megálltunk egy kukoricamező szélén; katonákat ott nem láttunk. Az út mellett egy nagy árok volt, lerohantam lendületből, nem vettem észre, hogy a másik felén egy velünk párhuzamos rozzant betonút található. Az emelkedő lelassított, így nem csapott el az a teherautó, amelyik fél méterrel zúgott el az orrom előtt. Lett volna abban némi ironia, hogy a háborús övezetben gázolásban halok meg. Éjszaka egy benzinkút melletti parkolóban aludtunk hálósákokban, hallottuk a lövegek becsapódásának hangját, az égbolt alján fel-felvillantak a lövések fényei. Akkor még nem sejtettük, hogy Szarajevóban döntő fontosságú akció van készülóban.

1994-ben a történelmi-társadalmi történések és az intézményi-kulturális-nyelvi rendszerek kereszteződése egy olyan egyszeri eseményben ment végbe, melynek jelentősége nem kevesebb, mint hogy visszaadta a reményt azoknak a fiataloknak, akiket a háború megfosztott a biztonságos létezés lehetőségétől. Bruce Dickinson és Skunkworks nevű metálzenekara koncertet adott Szarajevóban. A kardinális (zene- és kultúratörténelmi) jelentőségű produkcióról és annak háttéréről, jelenbe érő hatásáról, feldolgozhatóságáról *Scream For Me Sarajevo* címmel ugyancsak kiemelkedő dokumentumfilm készült Tarik Hodžić rendezésében 2016-ban. Erről lesz szó röviden a továbbiakban, néhány személyesebb és elméleti kitéréssel tarkítva. (A film a közelmúltban DVD-kiadványként is megjelent, de nem pusztán ezért aktuális téma. „A story of hope in a time of war” – olvasható a borítón Dickinson képe és a szögesdróttal keretezett főcím alatt. „Végtelen háború...”)

Scream For Me Sarajevo is the story of the most unlikely of rock concerts, performed by Bruce Dickinson and his band Skunworks in 1994, in the midst of the Siege of Sarajevo. This is a film about extraordinary people defying the horrors of war, and the musicians who risked their lives to play a show for them.²

2 Részlet a DVD-kiadás hátlapszövegéből.

3 Egy apró pontosítás: a koncert a Bosnyák Kulturális Centrumban volt.

Már itt azonnal utalni kell arra, hogy a teljesítmény(ek)ről született egy-két remek, követhető értékítéleteket tartalmazó szöveg. Marczisovszky Márton *Az egyik legsokkolóbb alkotás a háború pusztításáról* című írása a zoom.hun jelent meg a DVD kiadásával kb. egy időben: „Minden megszólaló azt mondja, hogy élete meghatározó pillanata volt az a koncert, amit egy szétlőtt színházban, szinte nulla technikával adott a zenekar annak a nagyjából ezer embernek, aki be tudta magát préselni az épületbe. Azt pedig különösen felemelő látni, hogy nemcsak a mára középkorú rajongók beszélnek az egészről fátyolos szemmel, de a teljes zenekar, és az eseménysorba bekapcsolódó katonák és békefenntartók hangja is el-elcsuklik az érzelmektől.”³ Az index.hun pedig ugyancsak egy releváns ismertetés olvasható (Sixx név alatt): „Aki azért nézné meg, mert a délszláv háborúról akar újdonságokat megtudni, ne tegye, mert az alkotók célja nyilvánvalóan nem az ismeretterjesztés és a háború bemutatása volt, ez egy sokkal intimebb, személyesebb, de épp ezért, erősebb film lett, mint egy sima háborús doku.” (Mindkét írás melegen ajánlható, de nem fogjuk elismételni az állításaikat, másfelé kanyargunk.)

Természetesen a fenti történet az utazó egyetemistákról nem mérhető össze azoknak a fiataloknak a történetével, akik a háború közepén kerültek szoros kapcsolatba a halál valamilyen formájával. Sőt, akár ellentétben is áll azzal, hiszen mi azért mégiscsak biztonságban utaztunk. Nyaralni. Nézzünk ezért gyorsan egy másik sztorit. 1987-ben kötelező jellegű katonai szolgálatomat töltöttem Ercsiben. Őrségben voltam az egyik falmelletti toronyban, de valami nem stimmel: késett a váltás. Aztán megjelent a felvezető, és közölte, hogy siessünk, nyomvonalat kell biztosítanunk, mert súlyos baleset történt a fegyverraktárnál. Amikor megérkeztünk a helyszínre, véres látvány fogadott. Kitárazás közben elsült egy AMD-65-ös (a tulaj valószínűleg egyszer felhúzta, így került lövedék a csőbe, aztán elfelejthette); a fenéktájon behatoló golyó a test másik oldalán már minden közbeeső szervet kihalított. Az áldozat agóniája, a haldoklás hosszan eltartott. A fiatal kölköt nem tudták megmenteni. Én mostam fel a betonról a vért.

Az erőszakos halállal való találkozás olyan eseményként fogható fel, amely töréspontként azonosítható az életútban. A kortárs kultúrakutatás emberi traumákkal foglalkozó fejezete szerint az ilyen tapasztalat elszakítja a múltat a jövőtől, megváltoztatja a realitáshoz való hozzáférés kognitív sémáit. (Míg a tudomány újabb álláspontja szerint a trauma nyomot hagy a DNS-ben, tehát testi vonatkozása is van.) A *Scream For Me Sarajevo* vissza-visszatérő szólamai és képsorai szintén ilyen töréspontokra, a délszláv háború okozta csonkolások elszívására vonatkoznak. Ezért is rendkívül felemelő, hogy a Dickinson-koncert olyan konstruktív eseménnyé vált, amely képes

4 Bruce
DICKINSON, *Mire
való ez a
gomb?*
Önéletrajz,
ford. PRITZ Péter,
Helikon Kiadó,
Budapest,
2018, 230,
243.

volt valamennyire átalakítani a helyi nyilvánosság szerkezetét. A szarajevói underground és heavy metal szubkultúra ily módon előállított valamit, ami e réteg (a jövő generációja) számára a legfontosabb társadalmi ténnyel került kapcsolatba: megelőlegezte a háború végét.

A film egyik legsokkolóbb jelenete egy hétéves kislány halálával szembesít. A tudat ugyan konvertálhatatlan, mindez azonban olyan testi reakciókat vált ki a nézőkből, melyek a fiziológia mentén egyesítik a tolerálhatatlannal találkozókat empatikus képességeit. Másrészt a filmen belül ugyancsak megfigyelhető ez a dinamika, amikor Dickinson arra emlékezik vissza, hogy miként vették őt körbe Szarajevóban a gyerekek. A koncert-részleteken és a háborús dokumentumokon túl valószínűleg ez a *Scream For Me Sarajevo* egyik legmaradandóbb és legmegindítóbb képsora. Dickinson elcsukló hangja nem csak arról tudósítja a nézőket, hogy ő is közéjük tartozik, de arról is, hogy minden ilyen esemény blokkolja az uralkodó diszkurzív szabályrendszert. Ahogy a metálénekes *Mire való ez a gomb?* című önéletrajzi könyvében megfogalmazza: „Egyáltalán nem az történt, aminek történnie kellett volna. Ami viszont történt, az örökre megváltoztatta a nézetemet az életről, a halálról, az emberiségről. [...] A show fergeteges volt, abban a pillanatban valószínűleg a világ legnagyobb koncertje. Legalábbis mi így éreztük, és így érezte a közönség is. És az sem számított, hogy a világ nem tud róla.”⁴

Az egyéni vagy személyes neurobiológiai emlékezet szegmensei mellett arról is szólnak, hogy Szarajevó ostroma idején rendkívül erős csoporttudat alakult ki a zenészek világán belül. A bombázások alatt, ha volt áram, a zene nem szünetelt, a szubkultúrában pedig mindenki aggódott a másikért (aki, ha nem jött el, lelőtték?). A *Scream For Me Sarajevo*ban azok a részek, melyek a jelenből reflektálnak a múltra, közel hozzák azt az identifikációs folyamatot, melynek kifutásaként ráérezhetnek a nézők arra, hogy amit látnak, az a kulturális emlékezetbe való átmenet. Az utóbbi kialakulásához ugyanis médiumok és intézmények szükségesek. A szóban forgó dokumentumfilm (és DVD-kiadás) ebben az értelemben is betölti a funkcióját.

Rengeteg ember megpróbálja tudatosan elkerülni a traumatikus helyeket, ami felvet egy fogas kérdést. A délszláv háború időszakában sok-sok

művész hagyta el a volt Jugoszlávia területét. Elmenekültek – mint mondták – a háború borzalmai elől. Ez a kis hatótávolságú migrációs hullám is több dokumentumfilmben szóba kerül. Többen érvelnek amellett, hogy a háborús mézárszék az ember sötét oldalának tulajdonítható. Ez azonban félrevezető dichotómia. Steven Pinker *Az erőszak alkonyában* így fogalmaz (hosszabban idézem):

Bármi okozza is az erőszakot, nem örök készlet, mint az evés, a szex vagy az alvás szükséglete. Az erőszak visszaszorulása éppen azért teszi lehetővé, hogy megszabaduljunk egy dichotómiától, amely évezredekken keresztül állt az erőszak gyökerei megértésének útjában: hogy az emberiség alapvetően rossz vagy jó, majom vagy angyal [...]. Az ember magára hagyva nem alakítja ki a békés együttműködés állapotát, de nem is jellemzi a rendszeres csillapításra szoruló vérszomj. Valami igazság egészen biztosan van azokban az elképzelésekben, amelyek több részből állónak látják az emberi elmét [...]. Az emberi természet egyes ösztönzői erőszakra sarkallnak – a ragadozó ösztön, a dominancia és a bosszúsomj –, más ösztönzői viszont békére, mint például az együttérzés, az igazságosság, az önuralom és a józan ész.⁵

Innen nézve, ami gyávaságnak tűnik, az racionális; és ami átgondolt egyéni érdek, az olykor bizony ösztönös cselekvés. (Máshonnan nézve pedig az ember alapvetően irracionális lény, de ezt a dichotómiát most tegyük félre. A Pinker által felvetett probléma egyébként már Mary Shelley *Frankenstein* c. regényében megfogalmazódik, méghozzá Frankenstein szörnyének egyik jellemzőjeként,⁶ de az irodalom felé sem teszünk kitérőket.) A kivándorlók identitáspolitikai hivatkozásai tehát újratermelnek egy olyan oppozíciót (jó vs. rossz létező), amelyet meg kellene haladnunk, hogy az ember lényegéről (netán rendeltetéséről) tudjunk beszélni. Mindenesetre Dickinsonék csapata pont fordítva működött, mint az átlag- vagy profi zenekarok: élete kockáztatásával bejutott oda, ahol a távolmaradás volt a racionális döntéssel egyenértékű (a Metallica és a Motörhead nem vállalta a bulit).⁷ „Jó nap ez a halálra.”

Végezetül el kell ismernem, hogy az – általam belátható – egyetemi körök jó viszonyt ápolnak a metállal. Számos ismerősöm, hallgatóm és kollégám része a heavy metal szubkultúrának, sőt a legjobb ismerőinek és kultúratudományos feldolgozóinak számítanak. Egyiküket, L. Varga Pétert idézve, érdemes tudatosítanunk, hogy „[...] a zenehallgatásra olyan *élményként*, vagy, K. Ludwig Pfeiffer érvelése alapján, *jelenlétként* tekinthetünk, mely a »tartalmi«, »reprezentációs«, sőt »értelmi« és »értelmezési« mozzanatok mellőzve a zene testi–érzéki hatására helyezi a hangsúlyt. Ezek alapján viszont azt mondhatjuk, hogy legintenzívebben az élő zene, azaz a koncert hatása érvényesülhet, ahol a fizikai jelenlét az élmény pillanatnyiségének, egyszeri és megismételhetetlen jellegének terepe, s mint ilyen, nem hozható közös nevezőre az értelmezés eltávolító, sőt elidegenítő történésével.”⁸ A *Scream For Me Sarajevo* mint dokumentumfilm ezt az egyszeri és megismételhetetlen pillanatot teszi komplexebbé. Legyenek tehát bármennyire esendők a fenti sorok, talán elég annyit megjegyezni, hogy a kivételes tehetségű Bruce Dickinson bevállalta Szarajevót, – többek között – ezért mi is bevállaljuk őt.

5 Steven PINKER, *Az erőszak alkonya. Hogyan szelődött meg az emberiség?*, ford. GYÁRFÁS Vera, Typotex Kiadó, Budapest, 2018, 542–543.

6 Vö. Mary SHELLEY, *Frankenstein*, ford. GÖNCZ Árpád, Kozmosz Könyvek, Budapest, 1977, 137.

7 DICKINSON, I. m., 230.

8 L. VARGA Péter, *A metamorfózis retorikái. Tudomány, diszkurzus, medialitás az irodalomban és az olvasásban*, JAK + PRAE.HU, Budapest, 2009, 249.

CSIBRÁNYI ZOLTÁN

Nyomozunk – de ezúttal a szokványostól eltérően

Megpróbálhatják titkolni, akkor is mindenki lelkében, gondolataiban ott lappang a felderíteni, a kideríteni vágyás, a sötét vagy akár nem is annyira sötét titkok, a rejtélyek megoldása iránti akarásnak legalább egy parányi szikrája. Napjainkban meg aztán – amikor naponta hallani aljasságról, bűnözésről – igazán a mindennapok elhagyhatatlan részévé fajult a gyanakvás. És így a kutakodás szintén. Sejthetően egyre többen lehetnek, akik az utcán jártukban titkon naphosszat azt fürkészik, talán néha kifejezetten fixírozzák is, kinek az arcáról sejlik a bűnös attitűd, a gonoszságra való hajlam. Mindjárt itt kell szóba hozni, a krimi-szerzők nemritkán szintén gyakorta az utcáról „szerzik be”, lesik el mind a jó arccokat és/vagy jellemeket, mind pedig a rossz, a gonosz „pofákat” és/vagy egyéniségeket. Egyik lenyűgöző példája ennek Georges Simenon hőse, akiről még lesz szó.

Valahol megdöbbenő ugyanakkor, hogy a valódi világban tetten érhető, létező félelmek ellenére sokan, egyre többen vonzódnak a pár éve lecsengett tévéreklámos kifejezéssel „gyilkosos” olvasmányokhoz. Miért? Egyáltalán mi a bűn? Utóbbira, hordereje miatt, külön kis fejezetet szánok. Írásom végére lehull a lepel a válaszokról, vagy nem; de igyekszem az esetek mélyére nézni, vagy legalább rávilágítani az alappillérekre, idevágóbban a megoldásokra, elvégre valamennyire mégiscsak a bűn útját követem nyomon. Hogy mikor és kik indították útjára a leginkább regények formájában kiagyalt írásművek vérrel fellocsolt útjának máig tartó sikersorozatát (ámbar ismertek a témakörben elbeszélések, novellák, színházi darabok, képregények, operák...)? Kiderül. Vagy nem. És megtűzdelem valamicske vérmentes, az írók olykor szintén kalandos magánéletébe is bepillantást engedő érdekességgel.

A 20. században a regénytípusok között – a kelendőségét nézve – a halállal átítatott alkotások voltak a nyerők. Voltak, vannak az igazi nyomozós történetek, ahol a cél a gyilkos felderítése, leleplezése, és voltak, vannak a thrillerek, amelyekben ismert vagy sejtetett, de mindenképpen sejthető a bűnös, a rém kiléte. Az utóbbi kategóriába tartozók olvasása közben azon izgulunk, azért drukkolunk, hogy a jók meg tudják előzni/akadályozni az ördögi tett véghezvitelét. Az ilyen művek többnyire nincsenek híján az erőszaknak, a borzongató pillanatoknak. Léteznek még például rendőrségi, jogi/ügyészségi és politikai krimik, úgynevezett „hard-boiled”, azaz kemény, érzelmentes krimik, bírósági drámák.

Az érzéketlenséget mutató vagy sejtető történetek első embere Carroll John Daly, első kemény krimije az 1922-es *A hamis Burton Combs*, amit a Black Mask magazin közölt decemberben. A műfaj másodikszámú alkotója, Sam Spade megteremtője, az 1961-ben elhunyt amerikai Samuel Dashiell Hammett. A farmer apától származó Hammett egy időben, éveken át detektívügynökségen dolgozott nyomozóként. Később alkoholizálni kezdett. Íróként 1922-től vált ismertté, a következő év október 1-jén jelent meg első krimije, az *Arson Plus*, a Black Mask magazinban, Peter Collinson álnéven. Minden műve megfilmesítésre került, köztük az *A máltai sólyom* (Sam Spade figurájával), amit legtöbbször az 1941-ben, Humprey Bogart főszereplésével forgatott filmváltozatból ismernek.

A teljesebb képért muszáj az időben visszább tekinteni. Holtbiztosra vehető – noha ilyen esetekben talán semmi sem az, vagy ki tudja –, öröktől kezdve voltak és lesznek, akik önös érdekből, embertársuk másvilágra küldésével akarnak, szeretnének és jutnak előnyhöz. Így azon sem csodálkozhatunk, régóta foglalkoztatja az embereket annak kipuhatólása, miként lehet rámutatni, bizonyosságot szerezni arról, ha valaki rosszban sántikál. Igen ám, csak hogy a bűn meghatározása koronkénti, földrajzi helyenkénti eltéréseket mutat. Még az is meglehet, a mindenkori behatárolása körül felmerülő bizonytalanságok vezettek oda, hogy némely irodalomkutatók merész megközelítése szerint az ókori görög drámaíró, Szophoklész i. e. 5. századi *Oidipusz királya* tekinthető az írott történelem első detektívtörténetének. E vélelmet azonban sokan kételkedve fogadják. Ez sem véletlen, hiszen sokféle megközelítés lehetséges, amelyek alapján egyes irodalomtörténészek mást tekintenek az első bűnügyi irodalmi alkotásnak. E ponton említést érdemel a Kínában a 16–17. században fénykorát élő „gong’an” regények műfaja, amelyek bírói ügyekről szólnak, kormányzati tisztviselők bogoznak ki kusza eseteket, oldanak meg büntetőügyeket; a műfajt, fordítómunka révén, csak a 20. században ismerte meg a nyugati világ embere. A műfaj névadó kínai kifejezése eredendően asztalt vagy kínai bírói széket jelentett, majd a szokatlan jogi esetekre használták, ezt fordították később az angolban bírósági esetek vagy bűnügyi történeteknek.

Ha a biztosabb ismereteket keressük, időben ismét lépni kell, egészen Voltaire 1748-as, *Zadig* című írásáig, mert ez több irodalomkutató szerint már igazából megfelel a kritériumnak, hogy egy rejtélyes, bűnös történetet mond el. Még inkább elfogadható, az itt vizsgált fogalomkörbe illő a William Godwin által 1794-ben írt *Caleb Williams kalandjai*, amely egy jó alaposan megkevert, szövevényes történet, és mások mellett a brit történész, Ian Ousby szerint is ez az első detektívregény.

Mi tehát a bűn?

Ennek kapcsán nem érdektelen elgondolkodni, melyek a rossz megcselekvésére készítő főbb okok, indítékok. Elsőként a vallási nézetek szülte nézetkülönbségeket kell említeni, hiszen az emberi történelem szerves részeként a kezdetektől jelen vannak. Az i. u. 66-ban kezdődő júdeai függetlenségi háborúban a sicarii-k, a törösök megöltek minden olyan római és zsidót, akik szerintük hátráltatták volna a zsidók felszabadításának politikai-vallási ügyét. Európa 1500–1600-as évei a vallásháborúk jegyében teltek. A Szent Bertalan éjjelén 1572-ben lezajlott vérontásban Párizs katolikus lakossága egy adott jelre úgy 3000 protestántst felkoncolt. Az inkvizíció, a boszorkányüldözés sem a jó tett helyébe jót várj tárgykörébe tartoztak.

Ám nem csupán a hiteshelmék kelhetnek zavart. A másik ember igába hajtása-kényszerítése is vétek. A megaláztatás mérhetetlenül fáj. A rabszolgotartás szinte minden társadalomban létezett, és ma sem ritka. Háztáji cselédként még viszonylag jó sors juthatott, ám ahol elszabadult méreteket ölt(ött) a kényszermunkások termelői „alkalmazása”,

ott mételező lehet(ett) a szolgálét, ami ellen egyesek néha, érthetően, lázongásban törnek ki: a római parasztság i. e. 494-ben, egy ízben letelepedett a város melletti mezőre és megtagadta a katonai szolgálatot, ez volt a világ első sztrájkja.

Elképesztő, hogy az amúgy méltán neves Arisztotelész is úgy vélte, a rabszolgákat elkülönülő, alacsonyabb rendű fajnak kell tekinteni. Platón szerint a rabszolga-kereskedelem tisztességes dolog, csak a piaci szerepét kell szabályok közé szorítani. A régi korok nagyjainak ilyen megnyilatkozásairól is jó lenne tudni a mindenkori fiatalságnak, beszélni kellene róluk, már amennyiben a múlttól teljesebb képet kívánnak a ma felnőttei a fiatal generáció elé tárni. Mert mindegy hányan és miképpen vétkeznek, a bűn az bűn. Az amerikai vadnyugaton a ló nemcsak társ, hanem munkaerő, létszükséglet volt, ebből adódóan a gyilkosságnál nagyobb bűnnek számított a ló-tolvajlás. Európában, a Napkirály uralkodása alatt a felségsértés vonta maga után a legsúlyosabb büntetéseket. E példák jól mutatják, hogy koronként *mást* ítélték kisebb és nagyobb bűnnek. Shakespeare írja: „A bűn természetünkbe olvadt salak.” Annyi a szabály, a törvény, hogy bár nem lehetetlen, nehéz leélni egy életet aprócseprő hibák nélkül. Pár apróságot szerelembeesés során is elkövet az ember. Mondják, a szerelem öl, persze nem kell késért nyúlni, ha nem úgy mennek a dolgok, ahogy tetszik, elég, ha megbántjuk a másikat egy félresikerült lépéssel, vagy félrelépéssel. Habár sokan ölték/ölettek szerelmi féltésből, politikai játszmák nagyágyúi, uralkodók is.

A vétek és a vétkes keresése, követése iránti fogékonyság a megteremtője és táplálója a gázságot bemutató bűnügyi irodalomnak. A kezdeti időktől a csalárdságra, az abból sarjadzó gyilkos hajlam érdekesítő mivoltára, és a homály felfedezésére építenek a magukat krimiírássra sarkallók. Krimet olvasva, a gonosz után fejben nyomozva kizökkenhetünk a mindennapok szürkülő vigasztalanságából. Az csak a megnyugtató ráadás, hogy a megírt történetekben idővel holtbiztosan eljutunk a bűnösökhöz. A tettesek irodalmi papíron való keresése sokakat az olvasás felé terel. Sokszor hallani, hogy egyre kevesebben olvasnak, ami részint igaz, de miután a titkok iránti kíváncsiság lényegében az ember vérében van, a jól megírt ilyen olvasmányok mindig kelendők lesznek.

Már Edgar Allan Poe *A Morgue utcai kettős gyilkosságát* is tekinthetjük detektívtörténetnek, novellamódban íródott, 1841-ben jelent meg a *Graham's Magazine*-ban. Az amerikai elbeszélőt a detektívirodalom mellett a horror atyjának is tartják. Egy a valódi nevét illetően máig titokban maradt szerzőnek, Charles Felix álnéven, 1862–1863 közt jelent meg egy heti magazinban sorozatként *A Notting Hilli-i rejtély* című írása (egyenes vélekedések szerint Charles Warren Adams ügyvéd lehetett a szerzői álnév mögött). A francia író és újságíró Émile Gaboriau 1866-ban írta első bűnesetet taglaló regényét *L'affaire Lerouge* címmel (A Lerouge-ügy). Két évre rá *The Moonstone* (A Holdgyémánt) címmel Willie Collins is megírta történetét, az egyesek által az első angol nyelven írt detektívnovellának tartott műben egy eltűnt gyémánt utáni nyomozás bonyolult szálairól olvashatunk. Mérföldkő az új-zélandi Fergus Hume 1886-os krimije, *A konflis rejtélye* volt az első ténylegesen világsikert aratott gonosztevős könyv, természetesen ezt az akkori körülményekhez és lehetőségekhez mérten kell érteni.

Ezek után jött az első igazán hatalmas sikertörténet, a pipázós Sherlock Holmes alakja és esetmegoldásai, jellegében az egész műfaj egyik írói csúcsteljesítménye. Világsikert megért műve megírása előtt sir Arthur Conan Doyle, az edinburghi orvos még részt vett egy északi-sarki és egy nyugat-afrikai expedíción, ezt követően ébredt rá, más terepen kell serénykednie. Azzal kezdte, hogy írt pár rövidke detektívtörténetet. A vadászsapkát és házikabátot viselő, különnc, megrögzött öreglegény hírében álló detektívet egykori sebészprofesszoráról mintázta. Első Sherlock Holmes-os írását (*A bíborvörös dolgozó*

szoba) 1887-ben hozták le a The Strand Magazine hasábjain. Noha egykettőre óriási pénzeket fialt a detektív sikere, ha úgy tetszik a sikeres detektív, idő teltével az író mégis megölte hősét, a Moriarty professzorral vívott dulakodás hevében mindketten a svájci Reichenbach vízesések hullámaiban végzik. Igaz, csak átmenetileg, mert a hatalmas olvasótábor egy része szó szerint gyászolta hősét, olyannyira hogy sokan fekete szalagot tűzve léptek az utcára, sírkövet is állítottak hősük emlékére. A sok kérő szóra, és talán még inkább az amerikai olvasók küldte ötezer dolláros pénzösszegre való tekintettel a szerző életre hívta, akarom mondani írta hősét. A főszereplő akkora hírnevet szerzett magának, hogy végül összesen 56 novellában és 4 regényben lehetett, és lehet ma is vele együtt keresni a rejtélyek nyitját.

Nem lehet említés nélkül elmenni a különös életutat bejárt Edgar Wallace mellett. Az 1875-ös születésű Wallace dolgozott rikkancsként, nyomdászinként, volt tejesember, tengerész, a Reuter hírügynökség és a Daily Mail tudósítója. Legnagyobb munkája az első világháború történéseit feldolgozó Nemzetek háborúja 1914–19 című, tízkötetes mű. Az ismertségét máig fenntartó mű kétségkívül a *King Kong* forgatókönyve, de számos más területen is alkotott: megjelent négy kötetre való verse, ötvenkötetnyi elbeszélése. Fantáziáját dicséri kéttucatnyi színdarab. De leginkább detektív- és rémregényei által maradt máig ismert a neve: úgy százszor volt képes az ügyesen összekuszált, fordulatokban gazdag cselekménybonyolításra. Legismertebb írásai között olyan remekművű alkotásokat találunk, mint *A sárga kígyó*, *A zöld íjász* és *A halál angyala*.

Dorothy Leigh Sayers, 1893 júniusában született angol krimi író, költő, műfordító. A közéletben támogatta a nők oktatásának fontosságát. Leghosszabb foglalkoztatása, 1922-től 1929-ig, mint szövegíró a londoni S.H. Benson reklámügynökségnél volt. Leghíresebb ebbéli munkája az a Guinness sörreklám, amelyen egy narancssárga csőrű tukán egy négy-sorossal kínálja a mélybarna, habzó itókát, a második sor így szól: „A Guinness jó neked”. Jól ismert műve a magyarul *Kilenc ütés egy ember* (*The Nine Tailors*) címmel többször is kiadott mű 1934-ből. Kevésbé ismert, hogy még egy Jézusról szóló hangjátékot is írt.

A két világégés közti időszakot általában a detektívregények aranykorának tekintik, amihez kétségkívül Agatha Christie tekervényes gondolkodásmódjának írástermékei járultak hozzá leginkább és elévülhetetlenül. Így volt vagy sem, sikerei ismeretében aprólékosabb taglalást érdemel. Milyen életet élt a 84 történetet megoldó Hercule Poirot megálmodója? Agatha Mary Clarissa Miller ifjú leányzókényt főként Sherlock Holmes-történeteken érlelődött, amelyek – jöllehet nővére, Magda hathatós unszólása is kellett hozzá – annyira hatottak rá, hogy érezte magában a készséget egy hasonszórú történet megírására; megszületett a festett bajszú belga mesterdetektív, Poirot alakja. Az írást a háború alatt egy gyógyszerlaborban dolgozva kezdte, beadta vagy három kiadóhoz, de nem kértek belőle. A háború után a Bodley kiadónál jelent meg *A titokzatos stylesi eset*. Ontotta a Poirot-féle eseteket, közben megszülte kislányát. Az 1926-os *Az Ackroyd-gyilkosság*-ban azt is meg merészelte tenni, hogy a gyilkos volt az elbeszélő.

Miután első férje elhagyta egy fiatalabb nő végett, az író egy évre eltűnt a világ szeme elől; életrajzából sem deríthető ki, hogy hova bujdosott. De írni írt, és utazgatott: Jamaica volt az úti célja, mikor barátai unszolására inkább keletre vitte sorsa, vagyis az Orient Expressz. A folytatás ismert: a 4163-as pullmannkocsin (az amerikai George Mortimer Pullmann volt az első, aki minden igényt kielégítő, összkomfortos kocsikat építtetett) ejtették meg a tizenkét késszúrás... Kevésbé közismert, Ur városában amellet, hogy megismert egy magánál tizenöt évvel ifjabb régészt, Max Mallowent, megszerette a régészetet; név nélkül még pénzelte is az ásatásokat. Idővel ő végezte az elefántcsonttárgyak és cserépdarabok tisztítását, összeillesztését. Mivel kitűnően főzött, az ásatáso-

kon ő vállalta a szakács szerepét. Mellette figyelt és alkotott, az ásatások és férje ösztönözték írásra. Így született a *Randevú a halállal* és a *Gyilkosság Mezopotámiában*. A *Halál a Níluson* történetéhez az ihletet az Asszuán városában ma is álló Old Cataract hotelben általa megélt hangulat szolgáltatta. Már rámutattam, a szerzők sokszor valós személyekről mintázták szereplőiket, ő is, amikor tudós-régészekről vett mintát regényei arcaihoz. Megható perceket adtak számára, amikor turisták a vele való személyes megismerkedés végett vállalták a mindent ellepő port, izzasztó hőséget, és mentek ásatásnézőbe.

Munkakekedve hatványozódásának remekbeszabott szüleménye St. Mary Mead falu mindig kutakodó vénkisasszonya, Miss Marple figurája. Az idős hölgy egyik fura nyomozniválója a *Szunnyadó gyilkosságban* adódik, és összesen 12 regényben és 20 novellában jelenítette meg a szerző. Agatha Christie, a Brit Birodalom lovagja bő hetven terjedelmes és úgy száz rövidebb detektívtörténettel örvendeztette meg olvasótáborát, borzolja az idegeket. Műveinek eladási adatai mára a becslések szerint meghaladták a négyszázmillió példányt. Bevallása szerint hatott rá az első női krimi-író, az amerikai Anna Katherine Green, aki *The Leavenworth Case* címmel 1878-ban írta első ilyen történetét. Munkássága előtti tisztelgésekppen egyik tollát róla nevezte el a nagynevű gyártó, a Mont Blanc.

A krimi-királynő kortársa volt a szintén termékeny, francia nyelvű belga Georges Joseph Christian Simenon. Első regénye *A boltíves hídnál* 1921-ben jelent meg G. SIM álneven, éppígy száz fölötti korai cikke a Gazette lapjain. Bötermő írói vénáját mutatja, hogy napi átlag hatvan-nyolcvan oldalt írt. Legismertebb teremtménye, Maigret felügye-

lő 1931-től kutakodik, 75 regényben és 28 novellában. Alakját az akkori párizsi bűnügyi rendőrség, a Brigade Criminelle rendőrtanácsosáról, Georges-Victor Massu-ról koppintotta. Ő kerített kézre egy huszonhétzseres emberöléssel vádolt személyt, Marcel André Henri Félix Petiot tényleg vérben tocsoghatott, lakása alagsorában – amit fel kellett törni, mivel a házból penetráns füst gomolygott kifele – többek közt az egyik kandallóból női kéz „integetett”, a padlóról meg egy levágott vértócsás fej „köszönt vissza”. Simenon körül más furcsa-

Negatív szelfi, 80x100 cm, olaj, vászon, 2019

ságok is lappanganak. Ponyvaregények tucatjait írta, legkevesebb 25 álnév alatt. Érdekesek önéletrajzi ihletésű művei, közte az *Intim emlékek*. Össztermése nagyjából 200 nagyregény, 110 pszichológiai regény és úgy 150 novella.

Kortársa volt Raymon Chandler, aki papírra vetette a szellemesen vagány, isteni szerencsével megáldott Philip Marlowe-t. A keménykötésű krimik régi nagyságainak panteonjában méltón van jelen továbbá úgy Lew Archer, mint Ross Mac Donald.

A két világháborút maga mögött hagyó század végére mind több nő is szöni kezdte legalábbis papíron a bűn, félelem és megoldás hármásának nemritkán remekbeszabottan megtervezett, halált hozó hálóját. Kiemelkedőt alkotott az amerikai Sara Paretsky, legismertebb, mára tíznél több műben főszereplő hősnője a sejtelmes V. I. Warshawski, a szerfölött beleváló, korántsem mellékesen a férfiakra bájával hatni képes magánnyomozónő. A Chicagóban dolgozó, szabad szájú, ha férfiről lenne szó, nagypofájút mondtam volna, whiskyt kedvelő Victoria Iphigenia Warshawski alakja annyira sikeres lett, hogy nem volt nehéz előre látni hollywoodi megvalósulását – Kathleen Turner szereplésével egy módfelett életképes, pimaszságában is szexi nyomozónőt keltettek életre az álomgyárban, más lapra tartozik, hogy a film anyagilag nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Könyvekben viszont sikeresek a V. I. Warshawski történetek, magyarul eddig egy esete jelent meg *Holtpont* (Deadlock) címmel. Ráadásul 2011-ben a szerzőnek ítelték oda az Amerikai Krimírók legnagyobb elismerését, az Edgar Allen Poe nevét őrző Edgar-díjak sorában a Nagymester-díj a műfajbeli összteljesítmény nagyrabecsülése, és rangját jól mutatja, hogy ezt megelőzően például Alfred Hitchcock és Ross Macdonald kemény-krimi-szerző is megkapta.

Mivel a múlt század még egy területnek meghozta a sikert a bűn témájában, most egy kitérő következik, mert érdemes felviláglantani a filmek, a televíziós bűnügyek világát, legalább a valami oknál fogva egyedi darbjait. Mintegy a női egyenjogúság jegyében, vagy nem, de már 1957-ben leforgatták, Beverly Garland főszereplésével az első olyan amerikai bűnelkövetős sorozatot, részenként nagyjából harminc percben, amiben nő volt a zseniális rendőr, egyáltalán a főszereplő, hol máshol, New York városában. A „*Decoy: Police Woman*” sorozat forgatása a

Szefi, 50x70 cm, olaj, vászon, 2019

fogadtatás miatt, mert furcsállták a női főhőst, két év múlva leállt, de mint első ilyen, a Patricia „Casey” Jones nevet kapott, törbecsaló rendőrnő 39 esete nem hagyható figyelmen kívül. Az angolok világszerte ismert rendőrei a bobbyk (a főváros rendőrségét alapító Sir Robert Peel nevéből); ismertségükhöz egy 1955 és 1977 közt forgatott sorozat is hozzájárult: A *Dixon of Dock Green* címmel futott sorozat főszereplője a Jack Warner játszotta George Dixon, a szimpatikus őrmester volt. A legtöbb éve futó krimisorozat a német ZDF csatorna által készített *Der Alte*, az imdb.com adatai szerint *Az öreg* 1977-től mostanra a 400-adik részén is túl van. Mind alátámasztják, a megoldáskeresés, a kiderítés, a bűnfelderítés világa napjainkban is divatos, sőt egyre inkább.

Visszatérve az irodalomhoz, a jelen bűnügyi kötetének világa sem maradhat említetlenül. Részletesebben kifejtett példának idehozom a 2015 októberében elhunyt Henning Mankell svéd író. Legismertebbé vált kreált alakja Kurt Wallander, izgalmas detektívregényeinek több mint tízszeres főszereplő felügyelője; eddig három svéd és egy brit tv-sorozatban is megjelentették. Több különféle díjat odaítéltek egyik-másik krimijét elismerendő, közte 2005-ben a Legjobb európai kriminek járó Gumshoe-díjat (amerikai eredetű) a svéd eredetiben 2000-ben megjelent, *Danslärarens Iterkomst* című könyvéért. Krimi-regényei mellett színpadi darabokat is írt. Legismertebb, alkoholgondokkal, depresszióval küzdő alakjához érdemes még pár szó erejéig visszatérni: Gondolták volna a tisztelt olvasók, hogy a felügyelő neve a svéd telefonkönyvet fellapozva született, a henningmankell.com oldalon olvasható életrajzából az is kiderül, Kurt Wallander születésnapja 1989. május 20.

A 3. évezred elején akkora a keletje a krimiknek, a misztikus, a fantasztikus elemekkel vegyített bűnügyi regényeknek, hogy az e szerteágazó témakörben alkotó összes szerzőt itt felsorolni is lehetetlen, ezért csak néhány név a kelendők közül Földünk kerek egészéről: Keigo Higashino, Ian James Rankin, Michael Robotham, Laura Lippman, Kwei Quartey, Gregg Hurwitz, Deon Meyer, Tana French, Mo Hayder...

Végkövetkeztetésként, a detektívregények nyilvánvalóan azért érthettek meg a kezdetektől nagy sikereket, mert az emberek a mind kevesbedő személyes találkozás (elvégre a technika fejlődése valamelyest már az itt említett korai időkben elszakította egymás közeléből az embereket) miatt, és annak hiányában is akartak, igényeltek valamiféle izgalmat. Napjainkban, amikor a mobiltelefonon és a világhálón tartott, ezért sok esetben kizárólag idézőjelesnek nevezhető kapcsolatok korát éljük, egyáltalán nem lehet azon csodálkozni, hogy nap nap után milliók, idősebbek és fiatalok egyaránt olvasnak rejtélyekről, bűnügyekről. Mert ugye a valós kapcsolatok, akarjuk vagy sem, mindig szolgáltatnak valamiféle kalandot, de ha ez nincs meg, akkor is kell valami. Ezt a hiánypótló szerepet töltheti és tölti be a krimi. Ezért lehet kifejezetten menő műfaj. Elvégre a mai, embertelenül gyorsan változó, állandóan rohanós, kapkodós, kiismerhetetlenül kusza korban is kívánatos valami, jelen esetben ez a krimi, aminél tudják, tudjuk, mindenképpen megszesz, lebukik a „sáros”, megoldódik a talány.

Végezetül mi találóbbal zárhatnám a témát, mint egy Agatha Christie idézettel: „A szokás... érdekes dolog. Az emberek nem is tudják, hogy vannak nekik.” Elgondolkodtató, talán ezért figyeljük az embereket, megszokásból, mert abban biztosak vagyunk, a gyilkos köztünk van. Csak azt nem látjuk világosan, ki az, aki felemeli a kést...

KURUCZ ANIKÓ

Formára hangolva: a keletkező szótól a versben megformált éniig

Horváth Kornélia: Költészet és forma. Líraszemléleti kérdések a modern magyar irodalomban

Horváth Kornélia tanulmánykötetének darabjai nemcsak szervesen kapcsolódnak egymáshoz, de a párbeszéd valós közösségébe is lépnek a líraelméleti problémákat körvonalazó és poétikai gyakorlatokról is számot adó elemzések egymást olvasó közegében.

A kötet nyitó tanulmányában Horváth Kornélia felhívja a figyelmet arra a recepciótörténeti bővülésre, amelyre József Attila elméleti írásainak kiterjedt filológiai kutatása adott alkalmat a '90-es évek közepétől – s ami a hazai hermeneutikai irányú kutatás figyelmét is felkelte –, ám kérdésfeltevése új meglátásokkal gazdagítja a költő írásából eddig kiolvasható művészetkonceptiót. Azt a József Attila esztétikai-irodalomelméleti-bölcseleti jellegű munkáiból kibontható problémát járja körül, mely a költőnek a nyelv, a nemzet és a költészet viszonyrendszerére vonatkozó teoretikus megállapításaiból körvonalazható. Az *Ihlet és nemzet* című írásából idézve a tanulmány szerző világossá teszi számunkra, hogy József Attila nemzetfogalma a humboldti alapvetésekkel találkozik, hiszen egyrészt a nemzetet nyelv-, illetve valóságalkotó aktivitásként határozza meg, rámutatva az azt konstituáló és attól elválaszthatatlan nyelvi létmódra, mely dinamikus és keletkező mivoltával, mintegy a történetiségével válik az irodalom nemzeti minőségeinek, szellemének hordozójává és egyúttal magyarázatává. Nemcsak a nyelv általában vett diakronikus szemléletét hangsúlyozza József Attila, hanem ehhez hasonlóan a szó életét is dinamikus eseményként írja körül. A József Attila-i terminológia a *használt, meglevő szóval szemben a keletkező szóról* beszél, pontosabban arról, hogy a műalkotás lesz az a hely, ahol „a szó [...] saját keletkezésének a szerepét játssza,”¹ azaz ahol a mindennapiságban adott szemlélet leválik a szóról, s műalkotás-természetét (mivel a költemény legkisebb egysége is műalkotás) újra elevenné teszi, áttetűzővé a történeti jelentés időközbeni rejtve maradásait.

A továbbiakban a tanulmány felvázolja a műalkotásnak – szorosabb értelemben a költészetnek –, s az ember egzisztenciális tevékenységként értett alkotásnak József Attila-i konceptusát. A költő az intuíción (a szemlélettől) és a fogalmi gondolkodástól egyaránt elhatárolva egy harmadik minőségben, az ihletben jelöli ki a művészi cselekedet, illetve a műalkotás-tevékenység, tulajdonképpen a költészet lényegét. Ez

1 A szerző József Attilát idézi.
HORVÁTH Kornélia,
Költészet és forma. Líraszemléleti kérdések a modern magyar irodalomban, Gondolat Kiadó, Budapest, 2014, 14.

az ihlet lesz aztán az a modus, amely kettéosztva a valóságot a „valóság teljes fogyatkozásaként” világhiányt állít elő, hiszen – a költő érvelése szerint – az ihlet által a valóságból megragadott-kiválasztott elemek ezzel egyidejűleg más valóságreszeket eltakarnak, ugyanakkor a műalkotásban a kiválasztott valóságresz maga válik egészé. S mivel József Attila több helyütt is megjegyzi, hogy a „nemzet közös ihlet”, ez lesz végül az a fogalom, mely visszavezet a nemzethez, amennyiben az nyelvalkotó szellemiségével költészetet teremt.

A sorban következő második tanulmánynak az elsővel való szerves kapcsolatát az applikáció lehetőségességére való rákérdezés teszi explicitté, hiszen elméleti tétje és vállalt feladata is konkrét műelemzésen keresztül bemutatni a *keletkező szó* József Attila-i elgondolásának „beválthatóságát.” A *Gyöngy* című vers rendkívül részletes és avatott jelentéstörténeti-szemantikai, valamint hangtani-verstani szempontú vizsgálata meggyőző erővel oldja fel a versszöveg retorikája és grammatikája közötti ellentmondás látszólagosságát, feltárva egyfelől az etimológiai kapcsolódások gazdag szerveződését, másfelől a vers kulturális, archaikus termékenység-mítoszra építő szimbolikáját. Az így előállt hálózat a maga „archimédészi pontjaival” bizonyítja a (heideggeri szóval) nyelvben rejlő poézis költészetben történő megvalósulását, s mindez nem az interpretáció önkényes és esetleges, véletlenszerű olvasatának működtetése, hanem a nyelvben rejlő potencialitás szükségszerűbe történő átfordulása a versszöveg kulturális emlékezetének dinamizálásával.

A Weöres Sándor-tanulmány a weöresi formagazdagságban tartalom-, lényeg-és arcnélküliséget tételező kritikai recepció álláspontjának elégtelenségére hívja fel a figyelmet, elsősorban a forma versus tartalom elavult koncepciójának tarthatatlanságát hangsúlyozva, illetve megvilágítva azt az irodalomtörténeti gyakorlatot olykor jellemző ellentmondást, mely a *lírai én* fogalmát ugyan következetesen használja, mégis mintha valamilyen referenciális értelmű azonosítást vagy megfeleltetést várna el a biográfiai szerző vonatkozásában. A Weöres-i életmű vizsgálatához törvényszerűen idézett keleti filozófiának a formai variabilitás és próteuszi alakváltozás által megmutatott-elrejtett, változatlan alapról szóló tanítását, illetve a költő mediális szerepéről vallott elioti elgondolást – a babitsi teremtő aktivitás mellett – egyaránt poétikai elvvé válásában mutatja fel a tanulmány szerző. Az irodalomtörténet által jól ismert szellemi források és inspirációk számbavételén túl talán kevésbé ismert, ugyanakkor igen produktív megalapozást jelent Fülep Lajos és Mihail Bahtyin – körülbelül egy időben formálódó – gondolatvilágának megidézése a forma megnyilatkozás-alakító, személyességképző szerepéről, illetve a művészet formaalkotó, s egyúttal szemléletteremtő aktivitásáról. Ezek a koncepciók nemcsak a Weöres-i költészet elméleti megközelítésének mélyülését segítik elő, hanem a forma-tartalom merevvé vált relációját a forma-anyag kapcsolatrendszerrel váltják fel, s a jelentés gazdagodásában és az értelemplimpszest bővülésében a forma nélkülözhetetlenségét állítják.

A Turczi István költészetével foglalkozó negyedik tanulmány az életmű poétikai értelemben vett kontinuitását vizsgálva felidézi az eddigi értelmezések ilyen irányú vizsgálódásait (ld. Szepes Erika, Kabdebó Lóránt vonatkozó tanulmányait), s ezt követően saját koncepciójának lényegét ismerteti, mely a Turczi-líra alakulástörténetének a változások közepette is állandónak mondható eljárását a korábbi lírai hagyományvonalak folyamatos „inszkripciójaként, deformációjaként és transzformációjaként”² érti. Egyszerre valósul meg a kortárs lírai tradícióra való odahallgatás a késő modern költészet eljárásait, poétikáit mozgásba hozó folyamatos párbeszéddel.

A kötet utolsó előtti írásában a szerző Petri György elméleti írása-
nak és interjúinak fényében kibontakozó egzisztenciális értelmű költészet-
szemléletét vizsgálja, kiemelve a költőnek a művészet, s köze-
lebbi értelemben a líra általános és „univerzális” koncepciójára vonat-
kozó meglátásait, melyek a poézis eredendően más léttapasztalatát
artikulálják. A filozófia, illetve a tudomány által kínált létmagyarázat
helyett a költészet válhat az ön-és világértés koherens alapjává, az
élet „kizárólagos centrumává” a „problematikusság gyötrelmes álla-
potának tudatos fenntartásával”.³ A tanulmány itt sem kerüli ki a for-
makérdéssel kapcsolatosan kifejtett elgondolások bemutatását,
hiszen Petri hangsúlyozza az *ars* mesterségbeli oldalának, a *techné*
értelmében vett költői tudásnak az elévülhetetlen fontosságát,
mondván, hogy a poézis *nem-szemantikai* elemeivel, a maga ritmu-
sával, dikciójával teszi plasztikussá és sűrűvé a létezés intenzív meg-
tapasztalását, s egyúttal az önidentifikáció szellemi törekvéseit.

Az utolsó tanulmány a magyar irodalomtudománynak a „megfor-
mált versbeli ént” tematizáló líraelméleti válaszait, „megoldásait”
tekinti át az önmegszólító vers Németh G. Béla által kifejtett tipoló-
giai elméletétől, Bécsy Ágnesnek a lírai ént az én-ő-te relációban
megragadó, Berzsenyi *Horác* című verse alapján kidolgozott elmélet-
tén át Bókay Antal líratörténeti paradigmatiszációjáig. A versbeli hang
bomlását a Paul de Man-féle prozopopeia felől továbbgondoló
Kulcsár-Szabó Zoltán kísérletet tesz az önmegszólító versnek nem a
lírai beszédmód egy sajátos pragmatikai alakzataként, hanem textu-
ális szerveződésként való meghatározására, Kulcsár Szabó Ernő
pedig a műalkotás nyelvi dialogicitásában teremtődő világát a jaussi
partitúra-hasonlat nyomán a szöveg meghallandó hangjának, s az
olvasói hangkölcsonzés műveletének sajátos hermeneutikai esemé-
nyében gondolja el.

A tanulmánykötet a teoretikus megnyilatkozások és a poétikai
gyakorlat elemzésével értő módon járul hozzá annak a viszonyrend-
szernek a feltárásához, amelyet a forma szervesülése és jelentéssé
lényegülése határoz meg a műalkotás dinamikus világában, s amely
elválaszthatatlan a költői személyképzés aktusától, és összefonódik a
kulturális egységként elgondolt nemzeti-nyelvi-szellemi közösség
identifikációs igényével.

2 *Uo.*, 56.

3 Petri Györgyöt
idézi Horváth
Kornélia. *Uo.*, 71.

Nincs szelfi, 140x100 cm, olaj, vászon, 2019

CSIBRÁNYI ZOLTÁN

Élni tudni kell, idősként is...

Catharina Ingelman-Sundberg: *Rablás uzsonnára*, Animus Kiadó, 2017.

Szerencsére ma is szép számmal írónak elolvasásra érdemes, sőt hangsúlyozottan ajánlható könyvek. Az eredetileg svédül, *Kaffe med rån* címmel, 2012-ben kiadott krimikomédiát ezek közé sorolom. Azért tetszik, mert mindenben megfelel a szépirodalmi kategóriába tartozó könyveket illetően általam támasztott követelményeknek: elgondolkodtató mondanivalóval bír, igényesen megírt és szórakoztató.

A külső mellékes (kellene, hogy legyen!), mert bár az eladott példányszámra hatással lehet a borítókinézet, a lényeg a szövegben rejlik. Annak dacára is így gondolom, hogy én is hagytam már magam megtéveszteni mutatós külsővel – bizonyosságát nyerve, hogy az elcsábíthatóság nagyszerűen kihasználható emberi tulajdonság, amire sokszor sokan apellálnak. A kék alapon fehérrel írt, keménytáblás kötet védőborítójával megítélésem szerint túlon túl a figyelemfelkeltést tartották szem előtt, pláne ha összehasonlítjuk a svéd eredeti borítóval, amely a kevesebb szín használatával találóbb. Kár, mert az írás bőven elég, hogy eladja magát.

Apropó írás, dicsérendő a magyar nyelvű fordítás, amelynek bő 330 oldala Bándi Eszter munkája. Az első fülszöveg részlet a műből (részben ez győzött meg), a hátsón pár szó az írónról, akinek eddig úgy kétmillió példányban keltek el művei, közte történelmi témájúak és gyerekkönyvek is. A korábban tengeri régészként tudományos munkát végző szerző honlapján bővebb életrajza, írói munkássága eddigi 19 művének felsorolása is megtalálható. Ugyanitt megtudható, hogy a szóban forgó kiadvány ötlete 2007-ben született azt követően, hogy az író meglátogatta nagynénjét egy idősök otthonában. A védőborító hátulján a vázlatos, meggyőző tartalom olvasható.

A szerző a *Rablás uzsonnára* című, mostanáig tucatnál több országban megjelent művében – amellet, hogy könnyed stílusban megírt történetével kiválóan elszórakoztatja az olvasót –, a 21. század egyfajta lenyomataként, lényeges összefüggésekre világít rá. Az egyik legtalálóbb korjellemző mondat a 257. oldalon olvasható, amely választ ad arra, milyenek a mai vezetők.

Tetszik, hogy a szereplők egyfelől vidáman közelítenek az öregeedésük velejárójaként kialakuló hiányosságaikhoz és az állagromláshoz; az egyik hölgy arról beszél, kebleit régen feszes és puha jelzőkkel illették, most meg azt sem tudja, merre keresse őket; a járókerekes szaporázás is messze elmarad a fiatalkori fittségtől. Még inkább tetszik az, hogy nem beletörődő jellemek, hanem olyanok, akik – ha

időnként ugyan morgolódva, egymás agyára menve is – minden tőlük telót meglépnek önmagukért. Így lehet, hogy miután az idillibb öregkori életminőség utáni vágyódás közepette kitervelnek valami nagyot (ami majd további bűnös tettek meglépéséhez vezet), ám közben rájönnek, hogy kivitelezéséhez jobb erőnlét kell, nem esnek melabúba, de erről később.

E regény valójában utalás: az időskor nem egyenlő a tétlenséggel; az idősök gyakran jóval többre képesek, mint sok mai fiatal képzele róluk. A mű az idősökhöz is szól: azzal járnak jól, ha nem belenyugvással viseltetnek lassuló életritmusuk, elkerülhetetlen megöregedésük iránt, utóvégre amellet, hogy azt muszáj elfogadni, nem kell lemondani az életvidámságról, minden életkorban lehet tenni-venni, csak rá kell lelteni a vonzó tárgykörre (persze nem banki pénzt kell rabolni!).

Napjaink sodrában az idősökkel gyakran nem törődnek-foglalkoznak illő és kellő tisztelettel, aminek különféle formája lehet. Ebben az idősök otthonába helyezett történetben a meggazdagodás vágya által hajtott személyzet csupán a pénzükért cserébe eltűrendő kliensnek vélik őket, akiknek az ellátási szintje csökkentésével egyre többet akarnak spórolni. A klienseknek tekintett idősök helyzete a világ szívtelen rétegére mutat rá, amelyben nem mindenki tekinti őket ugyanolyan embereknek, mint az erejük teljében levőket, akik ez esetben az idősotthont vezetik. Ezért és egyebekért a jelenkori társadalom megkapja a maga kritikáját a történetkifejtés több pontjába szöve. A szereplők szavai utalnak rá, az állami döntéshozók is ott lapulnak a döntések mögött, politikusokon múlik, hogy milyen szintű ellátást kötelező biztosítani az idősotthonokban. Manapság igen ritkán mutatkozik meg az emberség, ha valami nincs papíron kötelezővé téve, azt, ha helyzetéből adódóan meg is tehetné valaki, nem lépi meg pusztán embertársai iránti jóságból, nehogy pazarolni kelljen az ő kis pénzét.

A nyugdíjas főszereplők, Märtha Anderson, Stina Lkerblom, Anna-Greta, Oscar „Zseni” Krupp, Bertil „Gereblye” Engström is azért kezdenek a történet elején bosszankodni, mert rájönnek, rajtuk spórol a gonosz új vezetőség. Ők minőségi ételekkel tömik a hasukat. A lakóknak ellenben vacak ételek és automatás kávé jut, és azt is megszabják nekik, mikor mehetnek ki az épületből. Edzőteremben is csak az otthon alkalmazottai izzadhatnak. Akik életüket végigdolgozták, majd megöregedve idősotthonba költöznek, nem érdeklik meg a drágán megfizetett szolgáltatásért a kiemelt ellátást? Igenis megérdemlik. Sokan nem gondolnak bele, szüleik és nagyszüleik őket minden kint és nehézséget elviselve felnevelték, és sosem mondták azt, hogy drága gyerekek, kicsi unokám, ideje visszafizetned a rád költött összeget. Ezzel szemben napjainkban mi dívük? Amidőn egy szülő vagy nagyszülő megöregedve gondoskodásra szorul, sokan rögvést bedugják valahová azzal a magukat felmentettnek vélt gondolatfonallal, hogy nincs rá idejük és ott jó lesz neki, mert ott törődnek vele. Gyerekekben, unokában miért nem merül fel előbb az, hogy ő törődjön vele? Elfelejtik, hogy tartoznak szüleiknek. Nem törvényi előírás miatt, hanem szeretetből fakadóan, szívből, kézkezi, simogató, megértő, vigasztaló, segítő, ápoló gondoskodással – csak ehhez akarat kell és ez nincs mindenkinek. Egyesek indokoltan szakszerű ápolásra szorulnak, de korántsem minden idősnél ez a helyzet.

Miután a svéd nyugdíjas társaság megnéz egy börtönviszonyokról szóló dokumentumfilmet, úgy ítélik meg, odabent jobb, mint idekint az otthonban. Elhatározzák, lelépnek és elkövetnek valami bűncselekményt. Nem gyilkosságot, csak egy komoly rablást, majd el kell érnit, hogy a rendőrség elkapja őket (később ráeszmélnek, ez sem könnyű, ha az őket körözők messze állnak szakmájuk csúcsától) és úgy mehetnek a börtönbe, ahol a kintinél jobb élet vár rájuk. Megindul a tervezés. Elernyedőben levő izmaiknak újra erőt

adnak a titokban feltört edzőteremben, nem szorulnak többé görbebotra, járókeretre, de megtévesztésből továbbra is használják ezeket, mivel úgy vélik, a rablás elkövetése során senki nem fog gyanakodni a totyogó öregekre. A tettek mezejére lépnek, ám nem minden alakul a tervnek megfelelően.

Az első lopás befuccsol annak dacára, hogy beléndeket is bevetnek a hotelvendégek eltompításához – emiatt ezt az akciót utóbb gyakorlásnak tekintik. Új, múzeummeglopási tervük szintén alaposnak tűnik elsőre, de mindig adódik tervezési hiba. Egyre-másra merülnek fel a börtönbekéréshez szükséges elgondolások, mígnem valósággá válik számukra a börtönélet. Bent azonban gyorsan megértik, hogy a börtönidillt „túlreklámozták”. Nem beszélve arról, egy adott rablás résztvevői nem kerülhetnek egy helyre, és különben is nők és férfiak külön vannak. Nagy baj ez. Kivált, ha szerelmesek is vannak a bandában.

Szabadlábra kerülésük után – hogy, hogy nem – megint rosszban kezdenek sántikálni; ennek miéртje itt maradjon titok tekintettel azokra, akik kíváncsiak a könyvre. Az öregeket ismét üldöző, megtéveszthetőségben és bizonytalankodásban kitűnő rendőrség mellett a jugó maffia is képbe kerül. A könyv vége sejtetően pozitív. Aki kíváncsi rá, olvassa el.

Azoknak fog örömet okozni, akik sokat akarnak nevetni egy könnyed, remek kis könyvön. Továbbá azoknak is tetszeni fog, akik világunk azon oldaláról kívánnak megtudni ezt-azt, amelyben gyakran nem éppen irigylésre méltó az idősök helyzete, azoké, akiknek a fiatalabbakhoz hasonlóan vannak szükségleteik, igényeik, ötleteik és hozzá akaraterejük, kitartásuk, életerejük. Gyakran egy korosabb ember arányaiban többet tud, és többet ki(bír), mint sok tejfölösszájú. Kiemelten fontos: nem pusztán arról van szó, hogy ők ugyancsak vágnak szeretetre, néhány kedves szóra, egy melengető kéz érintésére, hanem nekik sokkal inkább kell mindez. Hibás úton jár, aki minderre nem gondol.

Biztosan van, aki a könyv végigolvasása után azt mondja, képtelenség az egész. Valóban. De úgy vélem, szépirodalmi könyvet nem feltétlenül azért kell olvasni, mert az minden szavában a valóságról fog szólni. Nem. Inkább a közlendő, a rámutatás valamire a lényeg.

Metafizikus tér,
50x50 cm, vászon,
vegyes technika, 2016

UNGVÁRI-ZRÍNYI KATA

Terek, képek dimenziói

Csóka Szilárd Zsolt két festménysorozata kapcsán

Csóka Szilárd Zsolt festészete ciklusokba rendeződik. Korábbi munkái egyetlen központi motívum köré szerveződő tájképhasú képek, az utóbbi év anyagát pedig figuratív, de nem kevésbé szürreális hatású portrék és kompozíciók alkotják.

A két ciklus közös vonása, hogy mindkettő festményeiben síkok, képek, dimenziók és nézőpontok váltakoznak vagy csúsznak egymásba. A képek tere sohasem egységes - mindig meghajlik egy kicsit a perspektíva vagy a felület, így a szemlélő tekintete előtt több különböző, valószerűtlenül párhuzamosan létező tér nyílik meg.

A négyszög útja

Az első, szürreális tereket megjelenítő ciklusban a metafizikus festészet és az absztrakt expresszionizmus keveredik egyedi módon, a gesztusfestészet hatása alatt. Első látásra erős hangulatú tájképet látunk – a közelebbi vizsgálat során viszont kiderül, hogy, bár a konstrukció erős tájképi referenciákat aktivál, és egy meghatározott helyszín élményét nyújtja, részletei mégsem azonosíthatóak. A formák, amelyek addig „tárgyaknak” vagy „tájelemeknek” tűntek, tekintetünk alatt újból festészeti nyomokká vedlenek vissza. Különös, mitikus tereket szemlélünk, amelyek egyszerre reprezentált, képi terek, de az anyag szintjén (a festék matériájában) megvalósuló, metafizikus terek is. Bizonyos szempontból a sok festmény egyetlen alkotássá áll össze; ismétlődik a látványok jellege is: a hely, amely ismerős, de nincs sehol, a dimenzió, amely önmagát kínálja fel, a tükröződés, amiben világok esnek darabokra. Az ember térben/tájban való jelenléte érezhető, és ez az antropocén feszültségét is hordozza.

A korábbi Csóka-festmények felület-kísérletei ebben az anyagban megalapozott, összefogott rendszerekbe épülnek be, jól irányított fókusszal és koherens viszonyokkal. A felületkezelés rendkívül széles spektrumot fed le (a lazúros oldottságtól a kvázi szobrászi lenyomatokig), és ez a sokféleség komplex harmóniává áll össze a felületen. A látvány egyszerre folyamatos és fragmentált, hatása alatt nem vesszük észre, hogy a szemlélődés közben mikor váltottunk perspektívát, síkot, anyagot, vagy hol kapcsolt át a tér egy rejtett portálon át az idő dimenziójába.

A képek visszatérő motívuma a négyszögű elem. Legtöbbször hirdetőablaként jelenik meg, de a sorozat játékában lehet deszkalap, paraván, fal, móló, híd, tutaj, sátorlap, vitorla vagy kiterített textília is.

Csóka Szilárd Zsolt

Az ismétlődés szembetűnő, ezért az elvont konnotációkra irányítja figyelmünket, és megpróbáljuk megfejteni. Egyrészt kijelölt, stabil hely a térben; meghatároz síkokat, áthatol a differenciálatlan űrön. Olykor (támasz)felületet, vagy éppen ajtó/ablaknyílást képez, amely a tömeget megbontva szabad átjárást biztosít. Legtöbbször azonban olyan felület, amely tükröz vagy megjelenít; ha a befogadói pozíciókat tudatosan megélve tekintünk rá, felfedezhetjük a helyzet enyhe iróniáját: a négyzet magára a vászonra emlékeztet, aminek felületét bámuljuk – *a négyzet maga a kép*. Képeket nézünk és keresünk a képeken, saját képeinkhez viszonyítva mindet. S ezek egymásutániségében, a képsorok összetett hálójában, oda-visszacsatolásaik között valahol megteremtődik a valóság.

Révedő tekintetek, virtualitás

Csóka figuratív, realistább ciklusa jelenleg is bővül és fejlődik, de a friss anyag határozottan körvonalazódik és leágazásaiban is következetes irányokat jelöl. A ciklus elemei kortárs zsánerképeknek is nevezhetők. Témájuk a korunkra jellemző elrévedés, „bambulás”, jelen-nem-lét. A merengő, álmodozó vagy meditatív arcok gyakran tűnnek fel a művészettörténet során, de ezen állapotok esetében a figyelem befele irányul, és az ember nem szakad el teljesen élő formájától, hanem szellemének egyik velejáró képességét használja. Külső eszköz által generált virtuális tapasztalatkor viszont az ember önmagán kívül van, bizonyos értelemben megszűnik élni (maga a művész bábnak, halottnak, zombinak nevezi szereplőit). Korunkban a tudatos jelenlétre (mindfulness) való törekvés nem véletlen: a virtuális valóságok azt eredményezik, hogy az ember „csak van”, tetszhalott vagy zsibbadt, bémult állapotban leledzik. A jelenség társadalmi jelentőségét tekintve kijelenthető, hogy Csóka művészetében a portrékkal teli ciklus a szocio-festészet határait súrolja.

A gesztusfestészet módszere ezen az anyagon belül is hat, de a spontán kirobbanások egy sokkal kontrolláltabb formai rendszer keretein belül történnek. A munkák fókuszpontjai általában az arc és a gesztusok (gyakran telefon vagy más okos eszköz is látszik a kezekben, de sokszor csak a testtartás vagy a tekintet utal arra, hogy a szereplő képernyőt néz). Maga a kép pedig kollázs-szerűen összetett, több képből, sávokból és megtört mezőkből áll. A struktúra sokszor igen kreatívan az internetes felületek és közösségi média vizuális kompozícióit idézi, máskor pedig művészettörténeti referenciákat hoz elő – a képek feszültsége, érzelmi vibrálása, gyakran disztópikus jellege századfordulós irányzatokat (preraffaeliták, szecesszió) idéz, ugyanakkor a metafizikus festészet formavilágának hatása is érezhető a műveken (klasszikus szobrokra, szobortöredékekre emlékeztető emberi formák, drapériák, drámai, kísérteties fényhatások). Ami a virtuális valóságok képformáit illeti, a képmezőből ki- és becsúszó képek, a vízszintes sávok, fejlécek, idővonalak, függőleges folyamatok és digitálisan generált kollázsok rendszerében felbomlik a kép. De megjelenik többek között a szelfi-formátum (a test-beállítások és a divatos, dizájn-esztétika mellett expliciten, a munkák címeiben) és a képernyők külvilágra vetülő, sajátos fényhatásai is.

A dimenziók közti váltás mindkét képciklus esetében megtörténik. Felszínre kerül így valamiféle magány: terek és az elem magánya, az egyén elszigeteltsége – valamint a fizikai tér és a jelenlét kettősségei. Csóka festményei olyan élményeket kínálnak, melyek legtöbbünk számára ismerősek. Párhuzamos valóságaik az életnek egyfajta töredékes, mégis gazdag tapasztalatát teszik lehetővé.

MUNKATÁRSAINK

Baka L. Patrik (1991, Brünn) prózaíró, irodalomkritikus, a Selye János Egyetem oktatója. Legutóbbi könyve *Kristályszilánkok* címmel 2018-ban jelent meg. Komáromban él.

Balla D. KároJ (1957, Ungvár) József Attila-díjas kárpátaljai magyar költő, prózaíró, szerkesztő, színműíró, blogger. Ungváron él.

Berniczky Éva (1962, Beregszász) Déry Tibor- és Márai Sándor-díjas prózaíró. Ungváron él.

Csibrányi Zoltán (1978, Dunaszerdahely) esszéíró, publicista. Dunaszerdahelyen él.

Csikós Attila (1969, Szombathely) író, drámaíró. Budapesten él.

Fellinger Károly (1963, Jóka) költő, író. Szülőfalujában él.

Halmi Tamás (1975, Pécs) költő, irodalmár, a pécsi Művészetek és Irodalom Háza munkatársa. Pécsen él.

Kurucz Anikó (1983, Ajka) a Selye János Egyetem doktorandusza. Kürtön él.

László Zsolt Székesfehérváron élő költő és prózaíró.

H. Nagy Péter (1967, Budapest) irodalomtörténész, szerkesztő, Turczel-díjas tudománynépszerűsítő, a Selye János Egyetem oktatója. Legutóbbi könyve *Médiumközi relációk* címmel 2018-ban jelent meg. Érsekújváron él.

Saitos Lajos (1947, Soponya) költő, prózaíró. Székesfehérvárott él.

Tallósi Béla (1958, Martos) író, újságíró. Pozsonyban él.

Ungvári-Zrínyi Kata (1987, Marosvásárhely) művészettörténész, műkritikus, fordító, kurátor. Marosvásárhelyen él.

L. Varga Péter (1981, Székesfehérvár) irodalomtörténész, kritikus, a *Prae* főszerkesztője, az ELTE oktatója. Legutóbbi könyve *Az értelem rácsai* címmel 2014-ben jelent meg. Budapesten él.

Vida Barbara (1993, Dunaszerdahely) a Selye János Egyetem doktori hallgatója. Komáromban él.

A folyóirat idején hat számát az SZMÍT ajándékba adja a tagságnak, az irodalmi szervezeteknek és a folyóirat-szerkesztőségeknek.

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága
TÁJÉKOZTATÓJA

Megvalósult és tervezett rendezvények. Képek az Író Társaság életéből.

Összeállította: Nagy Erika
Képek: Nagy Erika

m e l l e t t
é l k i t
e s t
o s t
o s t

NÉVADÓ ÜNNEPSÉG SZALKÁN

Rendhagyó irodalomórával kezdődött az ipolyszalkai alapiskola névadó ünnepe a felső osztályos tanulók részére, Tóth László József Attila-díjas költő részvételével, aki Turczel Lajosról tartott egy rövid eszmecsere-t. Elmondta a tanulóknak, hogy Szalka a 19. században Csepreghy Ferenc íróval, költővel büszkélkedhetett, a 20. század pedig Turczel Lajost adta a községnek. Bízunk benne, hogy a 21. század szalkai híressége már ott ül az iskolapadban. A névadó ünnepség a helyi temetőben folytatódott, Turczel Lajos sírjánál, ahol Tóth László a Szlovákiai Magyar Írók Társasága nevében emlékezett a falu neves szülöttjére. A koszorúzás alatt a helyi diákkar előadásában hallható volt a Vox Juvenilis énekkar saját szerzeménye, ami szintén a tanár úr életéről szólt.

Az ünnepség az alapiskola és óvoda nagytermében folytatódott. Az intézmény igazgatója, Zalaba Zsófia elmondta, hogy kötelességüknek tartják megismertetni Turczel Lajos tartalmas életművét a tanulókkal. Azt, hogy az iskola névadója legendás munkabírási ember volt, aki mindig kész volt az új ismeretek befogadására. Turczel Lajos végtelenül szerény, emberségéről híres, tudós ember volt. Cagala Szilvia a község polgármestere ünnepi köszöntőjében kiemelte, hogy az iskola méltó nevet kapott, és ez a név nem lehet más, mint a falu hírességének, a felvidéki magyarság fáradhatatlan tanár urának, Turczel Lajosnak a neve, akinek emlékét már sok évtizede ápolják. Az ünnepségen Zalaba Zsófia igazgatónő átvette az iskolaügyi minisztériumtól a névfelvételt engedélyező okiratot. Magyar György Ipolyszalkáról származó párkányi szobrász pedig átnyújtotta a „Kincset hoztam, hogy szétosszam” című, Turczel Lajosról készült szobrát.

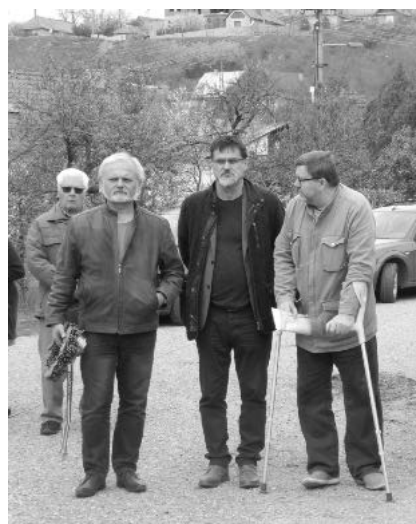

KÖLTÉSZET NAPJA

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága 2019-ben is folytatta rendezvénysorozatát a költészet napja alkalmából. Soóky Gál László egykori iskolájában, a Selye János Gimnázium tartott rendhagyó irodalomórát a 3. A osztály tanulóinak. Nagymegyeren, a Bartók Béla Alapiskolában Barak László az alsó tagozatos tanulókkal, míg Gágyor Péter Imre a felső tagozatosokkal beszélgetett. Szászi Zoltán közel nyolcvan jó fej királyhelmeci gimnazistával és kedves tanáraikkal együtt ünnepelte a költészet napját Királyhelmecen, Juhász Katalin pedig Dunaszerdahelyen, a Neratovicei téri Magán Szakközépiskolában.

A magyar költészet jeles napjához kapcsolódva szervezi meg évente Garamkövesd Község Önkormányzata és a Zöldfaliget Egyesület a Gyurcsó István Emléknapot. Idén április 12-én került sor a megemlékezésre gazdag programmal. A versmondó versenyen négy kategóriában környékbeli alap- és középiskolás diákok szerepeltek, még az esztergomi iskolákból is érkeztek diákok, és mindnyájan szlovákiai magyar költők műveit adták elő. A zsűri elnöke Hizsnyai Zoltán volt, tagjai pedig Szászi Zoltán és Forgács Péter. Gyurcsó István szobránál Szászi Zoltán mondott emlékbeszédet.

TÓTH LÁSZLÓ SZERZŐI ESTJE

Április 17-én a Pozsonyi Magyar Intézetben rendezték meg az idén 70. életévét betöltő József Attila-díjas költőt, író, műfordítót és szerkesztőt méltató estet. Tóth László 1971-ben jelentkezett első kötetével, azóta rendszeresen jelennek meg könyvei. A rendezvény keretében a Gondolat Kiadó gondozásában 2018-ban napvilágot látott *Wittgenstein szóvivője, avagy Mondatok a 'mondatlan' és 'mondhatatlan' regényéhez* című verskötete, illetve a költő kerek születésnapja alkalmából összeállított *Az „én” létesülése és elhallgatása Tóth László költészetében* című tanulmánykötetet mutatták be, amely az Opus-könyvek sorozatban, a Szlovákiai Magyar Írók Társasága kiadásában jelent meg. Vendégek voltak: Gróh Gáspár irodalomtörténész, Tőzsér Árpád költő, Csanda Gábor szerkesztő és Szalay Zoltán író, az SZMÍT választmányának tagja.

Tőzsér Árpád egyebek mellett ezekkel a szavakkal méltatta a jubiláló Tóth Lászlót: „1969-70-ben a sors úgy hozta, hogy én lettem Tóth Lászlóék fiatal költőnemzedékének egybeterelője, közös antológiába fogója. Az irodalomtörténészek ebben általában semmi rendkívülit nem látnak: az idősebb pályatárs segít a fiatalabbaknak az indulásnál. Az irodalomban mindig is így volt. Az én esetemben azonban kicsit más volt a helyzet. Engem

nem holmi iskolateremtő lelkesültségek, szándékok vezettek Tóth Laciékhoz, az akkori fiatalokhoz. Én egyszerűen barátokat, vitatársakat kerestem és láttam bennük. Az akkori szlovákiai magyar irodalom idősebb képviselőivel ugyanis csak politikáról, s főleg a nemzetiségi sorsról lehetett beszélgetni, vitatkozni, azt is csak kocsmákban, kávéházakban, bor mellett. Én pedig főleg irodalomról, versekről akartam eszmét cserélni, s mivel akkor még magam is nőtlen voltam, lányok után járni. S mindehhez Tóth Laciékban, Varga Imréékben, Kulcsár Feriékben nagyszerű társakra találtam.”

Az „én” létesülése és elhallgatása

Tanulmánykötet Tóth László 70. születésnapjára

Szerkesztette

Csanda Gábor / H. Nagy Péter

OPUS
KÖNYVEK
Szlovákiai Magyar Írók Társasága
2018

FELHÍVÁS

Társaságunk 2007 óta foglalkozik startvonalon álló, írói vénával rendelkező tehetséges fiatalokkal mentorprogram keretében, melynek során kiváló kortárs kritikusok, irodalomtörténészek, költők és prózaírók foglalkoznak fiatal alkotókkal. A mentorok online tartják a kapcsolatot a pártfogoltjaikkal, a beérkező írásokat értékelik, a fiatalokban fejlesztik az íráskészséget, erősítik a gondolkodás rítusának rutinját. A fiatal szerzőknek javaslatokat adnak, jelzik, hol és min alakítsanak, finomítsanak a szövegekben. Tapasztalatunk szerint ez sokat segít a fejlődésükben. Az online kapcsolattartáson kívül évente két alkalommal a pályakezdők részt vesznek a Text-túra elnevezésű műhelymunkán is, ahol személyesen kapnak útmutatót a szakma elsajátításához. A pályakezdők között nem egy igazi tehetség is felbukkant már, olyan szövegekkel, amelyeket irodalmi folyóiratokban vagy önálló kötetben is lehet már olvasni.

Felhívásunkkal minél több potenciális érdeklődőhöz szeretnénk eljutni. Azokhoz, akik éreznek magukban íráskészséget, és úgy gondolják, hogy a továbbfejlődésükhöz szükséges, hogy műveiket szakemberek bírálják el. Ha úgy érzed, itt a helyed, jelentkezz a szmit@szmit.sk e-mail címre. Bővebb információ esetén a 0911-239-479-es telefonszám is hívható. A választható mentorok névsora megtalálható a www.szmit.sk weboldalon, Az SZMÍT mentori programja menüpont alatt. Ha nem tudsz önállóan választani, mi kijelöljük számodra a neked legmegfelelőbb irodalmárt. A jelentkezők számára a mentorprogramban való részvétel ingyenes.

PEGAZUS ALKOTÓPÁLYÁZAT

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága idén is meghirdeti irodalmi alkotópályázatát szlovákiai lakhellyel rendelkező alkotók részére az alábbi kategóriákban:

- I. kategória: vers
- II. kategória: próza

Beküldési határidő: 2019. július 1.

Pályázhatnak önálló kötettel még nem rendelkező szerzők, magyar nyelvű alkotásaikkal. Korhatár nincs. A pályázatra érkezett munkák mindegyikéhez a felsorolt mentorok egyikének javaslata szükséges ahhoz, hogy az arra érdemes mű, illetve annak szerzője a bírálóbizottság elé kerüljön: Hizsnyai Zoltán, Juhász Katalin, Z. Németh István, Szászi Zoltán, H. Nagy Péter, Baka L. Patrik.

A pályázó feladata:

1. A felsorolt mentorok közül minden pályázó kiválaszt egyet, akivel dolgozni szeretne.
2. Ha ez megtörtént, jelentkezik a Társaság titkárságán (elérhetőségek: mobil: 0911-239-479, e-mail: szmit@szmit.sk), ahonnan postafordultával megkapja a mentor elérhetőségeit.

3. A szerzőnek a mentor nyújt segítséget abban, hogy a bírálóbizottság elé színvonalas pályamű kerüljön.
4. Végezetül a pályázó a mentortól begyűjti az 5–10 soros ajánlást, és azzal együtt adja le a pályázatát.
5. A pályázat jeligés. Az ajánlást, nevet, címet és a telefonszámot kérjük lezárt borítékban mellékelni, amelyre csak a jeligét kell ráírni. A jelige az oldalszámokkal ellátott kézirat minden oldalán szerepeljen! Egy pályázó több alkotással is pályázhat. A pályaműveket postai küldeményként öt kinyomtatott példányban kérjük postázni, de lehet adattárolón is.

Az értékelésről szakmai zsűri gondoskodik: Szalay Zoltán Talamon-díjas író, Csanda Gábor irodalomkritikus, Vida Gergely Forbáth-díjas költő.

Védnökök: Tőzsér Árpád Kossuth-díjas költő, Duba Gyula József Attila-díjas író.

A díjak, mindkét kategóriában:

1. díj: 100 euró és könyvcsomag
2. díj: 50 euró és könyvcsomag
3. díj: 30 euró és könyvcsomag

Mind a vers, mind a próza kategóriában védnöki különdíjat (50 euró és könyvcsomag) is kiosztunk.

Az ünnepélyes eredményhirdetés és díjkiosztás 2019. augusztus 10-én lesz Ipolyszakálloson (Méhecske Panzió).

A pályázatokat az alábbi címre várjuk:

Szlovákiai Magyar Írók Társasága – Pegazus Alkotópályázat, Galantská cesta 658/2F, 92901 Dunajská Streda

IRODALMI KARAVÁN

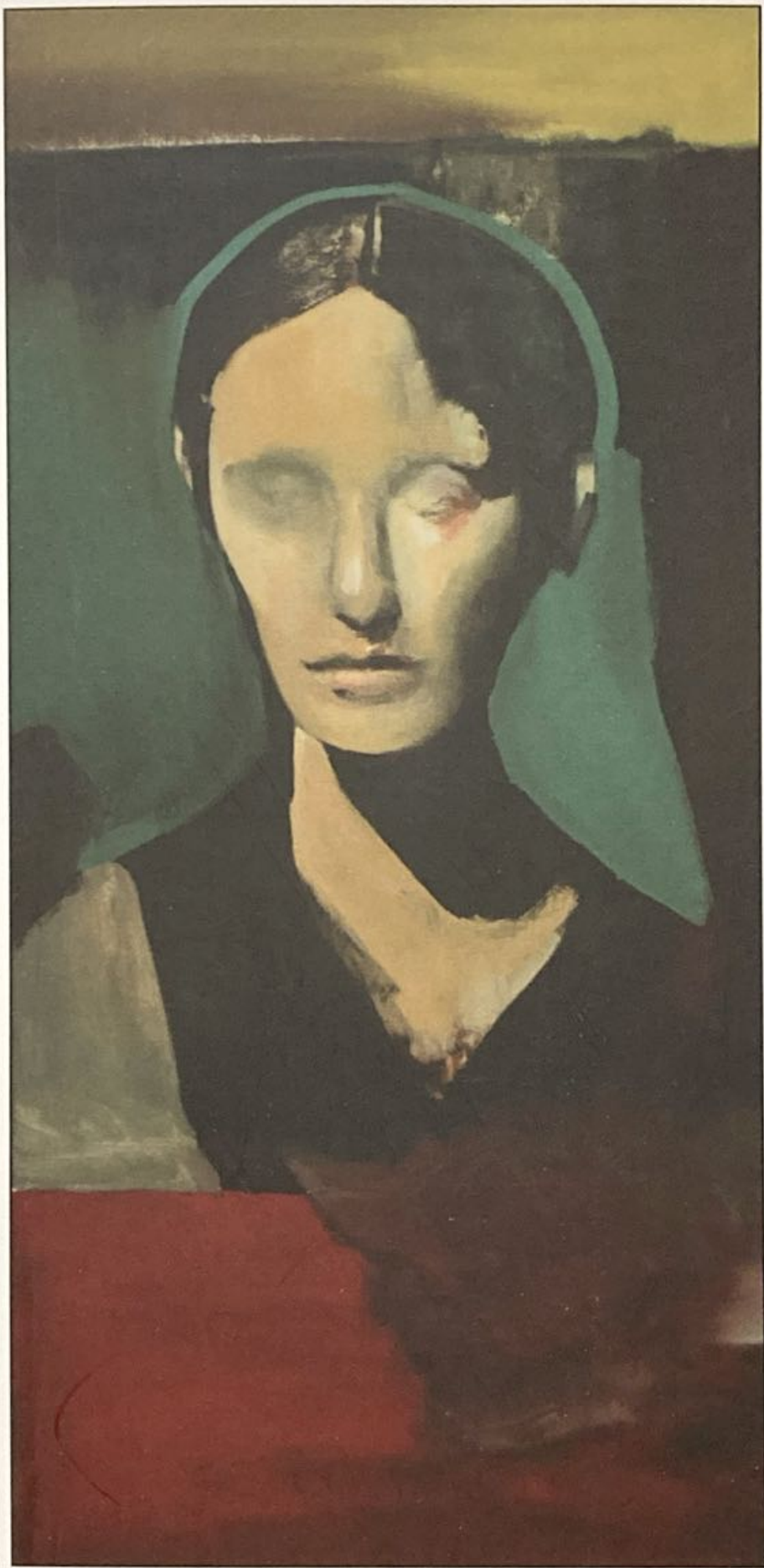
A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet április 15–17-e között megrendezte a *Határon Túli Magyar Irodalmi Napok Kárpátalján* című rendezvénysorozatot. Az első rendhagyó irodalomórát a Munkácsi Állami Egyetem Humán-Pedagógiai Koledzse magyar tagozata diákjainak tartották meg. Az írócsoport tagjait Kótun Jolán magyar nyelv- és irodalom szakos tanár köszöntötte. A tanítójelöltekkel tartalmas, jó hangulatú beszélgetés zajlott le. A második rendhagyó irodalomórát az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán-Magyar Oktatási és Tudományos Intézetében dr. Zékány Krisztina, a Magyar Filológiai Tanszék vezetője nyitotta meg és a házigazdák nevében köszöntötte a felvidéki írókat: Hodossy Gyula és Juhász Katalin költőt, valamint Nagy Erika prózaíró. Munkács és Ungvár tanintézetének meglátogatása után az író-olvasó találkozót az Ungvári Járási Központi Könyvtárban (Téglás) a házigazdák nevében Károly Erika, a fogadó intézmény könyvtárosa köszöntötte a vendégeket. A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet nevében üdvözlő beszédet mondott Szabó Tibor közgyűjteményvezető.

A Szlovákiai Magyar Írók Társaságának meghívására a *Kárpátaljai Irodalmi Karaván* képviselőiben Csornyij Dávid, Dupka György és Lőrincz P. Gabriella Dunaszerdahely, Nagymegyér és Somorja településeken író-olvasó találkozón vett részt április 24–26-a között. A megérkezés estjén Hodossy Gyula elnök meghívására munkavacsorával egybekötött beszélgetésen a kárpátaljai alkotók társaságában Fellingner Károly költő, Jakubecz Márta, Száraz Pál író és Zirig Árpád költő, író vett részt, akik legújabb könyvüket dedikálva nyújtották át kárpátaljai kollégáiknak. Április 25-én a kárpátaljai vendégek rendhagyó irodalomórát tartottak Nagymegyeren, a Szlovák és Magyar Tannyelvű Kereskedelmi Akadémián. A nap második felében a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet szerteágazó tudományos tevékenységével ismerkedtek meg Végh László, a Szlovákiai Magyar Levéltár igazgatója kalauzolásával, majd elbeszélgettek Simon Attila ügyvezető igazgatóval, a Történeti Kutatások Részleg igazgatójával. A program a somorjai Mozi Clubban irodalmi esttel folytatódott. A rendezvénysorozat utolsó napjának délelőttjén a kárpátaljai írók rendhagyó irodalomórát tartottak a Dunaszerdahelyi Magángimnáziumban.

ISSN 1338-0265

19002

9 771338 026000